

ประวัต

วัดพระพุทธรูปบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน

294.3135

ศ528ป

4.3/35

29ป

หนังสือเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

หอสมุดแห่งชาติลำพูน

หอสมุดแห่งชาติวังราชวังกษัตริย์
เชียงใหม่

นพรัตน์สารคดี ศึกษาศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์

ประวัติ

วัดพระพุทธรูปบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน

กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่

พุทธศักราช ๒๕๓๒

ประวัติวัดพระพุทธรูปตากผ้า จังหวัดลำพูน

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลบัตรรายการ

๒๕๓.๓๑๓๕

ค ๕๒๘ ป

ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
ประวัติวัดพระพุทธรูปตากผ้า จังหวัดลำพูน
กรุงเทพฯ ๒๕๓๒.

๑๑๒หน้า. ภาพประกอบ.

๑. วัดพระพุทธรูปตากผ้า. ๒. นายสมชาย พุ่มสอาด.
๓. ชื่อเรื่อง.

ISBN 974-7936-99-2

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

นางประภอบ

นางเกษร

ประธาน

นางสายไหม

จบกลศึก

กรรมการ

นายสมชาย

พุ่มสอาด

กรรมการและเลขานุการ

คณะบรรณาธิการ

นายสมชาย

พุ่มสอาด

นางสาวพลินพิศ

กำราญ

นางจินตนา

กระบวนแสง

นางบุญจมาล

แพทอง

นางอุติวิรัตน์

กายภาค

นางสาวอารี

สุทธิเสวีรัตน์

นางสาวราวี

บุษวิรัตน์พันธุ์

ผู้ออกแบบปก

นายสมชาย

พุ่มสอาด

ภาพปกและภาพประกอบ

นางสาวณัฐกานต์

เนียรแก้ว

พิมพ์ที่ศูนย์วิจัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๕๓๒ ๑๐๐๐ เล่ม

เบญจมาศแห่งพระพรหม มีพิภพสถานเป็นที่ประดิษฐานพระพรหมเบญจภาคีของพระ
กษัตริย์กษัตริย์บรมโพธิสัตว์ โลกบาล ฯลฯ ๖๖) ๖๗) ๖๘) ๖๙) ๗๐) ๗๑) ๗๒) ๗๓) ๗๔) ๗๕) ๗๖) ๗๗) ๗๘) ๗๙) ๘๐) ๘๑) ๘๒) ๘๓) ๘๔) ๘๕) ๘๖) ๘๗) ๘๘) ๘๙) ๙๐) ๙๑) ๙๒) ๙๓) ๙๔) ๙๕) ๙๖) ๙๗) ๙๘) ๙๙) ๑๐๐)

คำนำ

วัดพระพุทธรบาทตากผ้า เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ตั้งอยู่บนเนิน
เล็ก ๆ ในท้องที่ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่มีมาแต่โบราณ
ไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด และใครเป็นผู้สร้าง ตามตำนานเล่าว่า
ในอดีตสมัย ครึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่นั้น พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญ
พุทธกิจให้เป็นนิทานุทิศประโยชน์แก่พลโลกทั้งมวลโดยทั่วหน้ากัน ต่อมาในยามปัจจุสมัย
ใกล้รุ่งอรุณวันหนึ่ง พระองค์ทรงแม่ชายพระญาณไปทั่วทิศานุทิศ เพื่อตรวจดูสัตว์โลก
ผู้ควรแก่ธรรมบาลีสถา (การบรรลุมรรค) ก็ทรงทราบด้วยญาณตั้งสัญญาว่า สุวรรณภูมิ
คือดินแดนที่ตั้งประเทศไทยในปัจจุบัน จะเป็นทีประดิษฐานพระพุทธรศาสนามั่นคงต่อไป
ในอนาคตกาล สมควรที่พระองค์จะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนามาไว้ ครั้นทรงมีพุทธดำริ
ดังนั้นแล้ว ก็เสด็จไปสุวรรณภูมิโดยพุทธนิรมิต มีพระอานนท์เป็นปัจฉิมคณะ พร้อมด้วย
พระอินทร์ได้เสด็จจาริกมาตามคามนิคมชนบทต่าง ๆ จนกระทั่งมาถึงถ้ำต้นเต้า ถ้ำเชียงดาว
พระนอนซอนม่วง พระบาทอึ้งหวัด พระธาตุทุ่งต้อม ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระบาท
และประทานพระเกศาธาตุประดิษฐานไว้ในที่นั้น ๆ ตามควรแก่พุทธอัชฌาสัย แล้วเสด็จ
เสียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง พอเสด็จมาถึงวังแห่งหนึ่งซึ่งมีน้ำใสสะอาดมีท่าอันรื่นเริงงาม
พระพุทธรองค์ก็ทรงหยุดพัก ทรงเปลื้องผ้ากาสาพัศตร์ (จีวร) ให้พระอานนท์นำไปซึก
สถานที่ที่พระอานนท์นำผ้าไปซึกนั้นจึงได้ชื่อว่า "วังชักริว" มาตราบนเท่าทุกวันนี้ และ
วังชักริวนี้มีอยู่ใต้สภกวงอันเป็นที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวงไหลมาบรรจบกัน ต่อจากนั้น
พระองค์ก็เสด็จข้ามแม่น้ำ พร้อมด้วยพุทธบริวารจาริกมาโดยลำดับ บรรลุถึงบ้านแห่งหนึ่ง
ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างทางไม่ห่างไกลจากตอม่ออนช้างเท่าใดนัก พระองค์ก็ทรงหยุดยืนนิ่ง
พร้อมกับทรงฉินพระพัศตร์หว่ายไป (บ่ายไป) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านที่นั้นจึงได้ชื่อว่า
"บ้านหว่าย" แต่เดิมนี่เรียกเพี้ยนเป็น "บ้านหวาย" แล้วพระองค์ก็เสด็จมาถึงบนลานมาลาด
คือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธรบาทตากผ้าในปัจจุบัน อันเป็นสถานที่ที่พระองค์ทรงตั้งพระทัย
จะประดิษฐานบาทเจดีย์ เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลกในกาลภายหน้า พระองค์จึงทรงหยุด
พักผ่อนพระอิริยาบถให้หายเหนื่อยจากการเดินทางอันทุรกันดาร แล้วจึงมีพุทธปฏิภาณดำริแก่
พระอานนท์ให้นำเอาจีวรไปตากบนมาลาดใกล้ ๆ บริเวณที่ประทับนั้น ซึ่งยังปรากฏเป็น
รอยตารางคล้าย ๆ ตาผ้าจีวรของพระมาจนบัดนี้

ในกาลครั้งนั้น พระพุทธรองค์ผู้ทรงมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่เสมือนตั้งน้ำใน
มหาสมุทรสาครทรงหวังจะรื้อถอนยังสรรพสัตว์ในอนิกรให้ถึงซึ่งฝั่งบึงงหน้า คือ พระนิพพาน

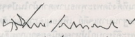
จังหวัดอยุธยาเห็นชอบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดที่นี้ เมื่อพระองค์ทรงเหยียบ
รอยพระบาทไว้แล้ว ก็ตรัสพยากรณ์ทำนายไว้ว่า "สุกร อานนท์ สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า
พระพุทธรบาทตากผ้า โดยนิมิตที่เรือดาคคมาหยุดพักตากผ้ากาสาวพัลลภนี้ และจะเป็น
ปูชนียสถานที่สำคัญการบูชาของมหาชนผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะอำนวย
ประโยชน์สุขแก่ปวงชนตลอด ๕,๐๐๐ พรรษา"

ด้วยเหตุที่พระพุทธรองค์ได้ประทับรอยพระพุทธรบาทและตรัสให้พระอานนท์พุทธรอนุชา
นำผ้าจีวรไปตากบนผาลาดใกล้บริเวณที่ประทับ ซึ่งปรากฏเป็นรูปรอยกระทรงจีวรเลือกรางอยู่
แต่ปัจจุบันทางวัดพระพุทธรบาทตากผ้าได้จัดทำรอยตากผ้าจำลองขึ้น วัดนี้จึงได้ชื่อว่า
วัดพระพุทธรบาทตากผ้า มาจนทุกวันนี้

เนื่องจากวัดพระพุทธรบาทตากผ้าเป็นวัดเก่าแก่มาแต่โบราณ มีปูชนียสถานสำคัญ
คู่บ้านคู่เมืองคือพระพุทธรบาทตากผ้า และโบราณวัตถุสถานอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ
ของชาวจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียงมาเป็นเวลาช้านาน นับว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญ
ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน จึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณ
โปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

กรมศิลปากรเห็นว่า วัดพระพุทธรบาทตากผ้าเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญวัดหนึ่ง
ในจังหวัดลำพูน จึงได้มอบให้ นายสมชาย พุ่มสอาด นักอักษรศาสตร์ ๘ หัวหน้าฝ่าย
วัฒนธรรมและจารีตประเพณี กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียงประวัติ
วัดพระพุทธรบาทตากผ้า นางสาวณัฐกานต์ เนียะแก้ว ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการกรม ถ่ายภาพสำหรับพิมพ์ประกอบในเล่ม และ นางประจบ ลากษร
ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์เป็นผู้ตรวจแก้ แล้วจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก

กรมศิลปากรหวังว่า หนังสือนี้คงจะอำนวยประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทาง
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน ตลอดจนผู้สนใจ
ตามสมควรทั่วกัน.

(นายทวีศักดิ์ เสนาวรจักษ์)

อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

๒๒ กันยายน ๒๕๓๒

วัดพระพุทธบาทตากผ้า

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ประวัติ

ชั้นและตำบลที่ตั้ง

๗

พื้นที่และอาณาเขตวัด

๗

ประวัติศาสตร์เมืองลำพูนโดยสังเขป

๘

ชื่อวัด

๑๓

การตั้งวัด

๑๓

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ

๑๔

จำนวนพระภิกษุสามเณรจำพรรษาในปี พ.ศ. ๒๕๓๒

๓๒

การบริหารการปกครอง การศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์

๓๒

ลำดับเจ้าอาวาส

๓๗

ภาคผนวก

กล่องของภาคเหนือ

๖๘

สถานที่ป่าเขียวและน้ำสนใจของจังหวัดลำพูน

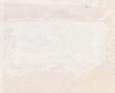
๗๒

ขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดลำพูน

๗๓

งานด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญซึ่งกรมศิลปากรรับผิดชอบ

๗๗

จากหนังสือพิมพ์ฉบับพิเศษที่ออกเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๓
เรื่อง การตั้งคณะกรรมการศึกษาและปรับปรุงหลักสูตร
ระดับปริญญาตรี โดยมติของทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๓
และจากมติของสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๓
เรื่อง การปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๑. คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาและเสนอแนะให้กระทรวงศึกษาธิการ
ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยให้มหาวิทยาลัย
ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยให้มหาวิทยาลัย
ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๒. ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๓. ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๔. ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๕. ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี
โดยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี

๒๑๔.๓๑๓๕

ศ ๕๒๕ ๒

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

LOC00520

วัดพระพุทธบาทตากผ้า

ด้านวัดพระพุทธบาทตากผ้า

ชั้นและตำบลที่ตั้ง

วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๒๘๗ หมู่ ๖ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒๒ ไร่ วัดตั้งอยู่บนเขาเตี้ยๆ ใกล้กับคอกม่อนช้างและคอกเครือ ในบริเวณที่ตั้งวัดเป็นศิลาแลง วัดหันหน้าไปทางทิศเหนือ รอบวัดเป็นเขตป่าสงวน วัดพระพุทธบาทตากผ้าอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำพูนไปตามถนนสายลำพูน—สี ระยะทางประมาณ ๒๒ กิโลเมตร จากทางแยกเข้าวัดจะมองเห็นอาคารทรงไทยจัตุรมุข คือ “พระเจดีย์สี่ครูบา” ตั้งเด่นอยู่บนเขาได้แต่ไกล ปัจจุบันการเดินทางไปวัดพระพุทธบาทตากผ้านี้ นับว่าสะดวก เพราะรถสามารถวิ่งเข้าไปได้ถึงวัด

พื้นที่และอาณาเขตวัด

ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดพระพุทธบาทตากผ้ามีประมาณ ๑๒๒ ไร่ บริเวณวัดแบ่งออกเป็น ๒ เขต คือ ด้านหน้าเป็นเขตพุทธาวาส ส่วนด้านหลังเป็นเขตสังฆาวาส มีกุฏิสงฆ์หลังเล็ก ๆ แบบปฏิกรรมฐาน สร้างเรียงกันเป็นแถวอย่างมีระเบียบสวยงามประมาณร้อยกว่าหลัง นอกจากนั้นวัดพระพุทธบาทตากผ้ายังได้ทำสัญญาเช่าที่ดินจากกรมป่าไม้ เพื่อจัดทำสวนสมุนไพร ๒ แปลง รวม ๑๙,๙๙๕ ไร่เศษ ค่าเช่าไร่ละ ๑๐ บาท ระยะเวลาเช่า ๓๐ ปี

อาณาเขตวัด

ทิศเหนือ	จดหมู่บ้านพระบาท
ทิศใต้	จดคอกเครือ
ทิศตะวันตก	จดหมู่บ้านพระบาท
ทิศตะวันออก	จดคอกม่อนช้าง

ประวัติเมืองลำพูนโดยสังเขป

ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์โดยสังเขป

จังหวัดลำพูนตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังของภาคเหนือตอนบน เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในภูมิภาคนี้ ห่างจากกรุงเทพฯ ขึ้นมาทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ (ถนนพหลโยธิน) ประมาณ ๒๘๘ กิโลเมตร ทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๘° ๓๔' ๑๖" ถึง ๑๘° ๓๔' ๕๐" เหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙° ๐๐' ๒๓" ถึง ๙๙° ๐๐' ๔๖" ตะวันออก (แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L ๙๐๑๙ ระหว่าง ๔๗๔๖ II ทิมท์ครั้งที่ ๑ RTSD)

สภาพพื้นที่ค่อนข้างจะลาดเทจากทิศเหนือมาทิศใต้ ทางทิศตะวันตกเป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ ๒๘๘ เมตร มีลำน้ำสำคัญไหลผ่าน ๔ สาย คือ ลำน้ำปิง ลำน้ำกว๋ง ลำน้ำทา และลำน้ำลี้

จังหวัดลำพูนมีเนื้อที่ ๔๔๐๗ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๓๕๖,๓๘๘ คน

มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอห้างฉัตร อำเภอสบปราบ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอฮอด อำเภอจอมทอง อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

บริเวณเมืองโบราณลำพูนหรือหริภุญชัย ในปัจจุบันกลายเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดลำพูน จึงมีการปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์และสถานที่ราชการอยู่ทั่วไป

สภาพปัจจุบันของเมืองลำพูน

ลักษณะผังเมืองโบราณลำพูน เป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู วางตั้งตามแนวทิศเหนือใต้ ส่วนกว้างด้านทิศเหนือในแนวตะวันออก-ตะวันตก กว้างประมาณ ๔๕๐ เมตร ด้านใต้ กว้างประมาณ ๕๕๐ เมตร และยาวในแนวทิศเหนือใต้ ประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร

จากการสำรวจสภาพโดยทั่ว ๆ ไปของเมืองโบราณลำพูน อาจสรุปได้ว่า ดังนี้

ด้านทิศเหนือ ไม่ปรากฏแนวกำแพงเมืองให้เห็น คงมีเฉพาะบริเวณประตูช้างสี ซึ่งมีถนนตัดผ่านกว้างประมาณ ๘ เมตร มีการตัดถนนคู่ขนานทั้งสองไปบนแนวกำแพงเดิม คูเมืองกว้างประมาณ ๑๔-๑๕ เมตร และได้รับการบูรณะแล้ว โดยมีการนำหินมาปูเรียงทั้งสองฟากข้างของคูเมือง

ด้านทิศตะวันตก ออก อาศัยลำน้ำกวางเป็นคูเมือง ลำน้ำส่วนที่ใช้เป็นคูเมืองด้านนี้ยาวประมาณ ๙๐๐ เมตร จึงมีการขุดคูเมืองเพิ่มเติม และชักน้ำจากลำน้ำกวางเข้ามาในคูเมืองอีกประมาณ ๑๐๐ เมตร ส่วนกำแพงเมืองด้านตะวันตกนี้ ปรากฏร่องรอยให้เห็นบ้างเล็กน้อย ที่บริเวณหน้าวัดพระธาตุหริภุญชัย พบแนวร่องเรียงอิฐส่วนหนึ่งของแนวกำแพงเมืองถูกไถกรตเป็นแนวนอน

บริเวณกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก มีประตูเมืองหรืออาจจะเรียกได้ว่า ประตูท่อน้ำ อยู่ ๓ ประตู คือ ประตูท่านาง ประตูท่าสิงห์ และประตูท่าข้าม

ด้านทิศใต้ แนวคูเมืองด้านนี้ได้มีการบูรณะปรับปรุงเช่นเดียวกับด้านอื่น ๆ มีประตูเมือง ๑ แห่ง เรียกว่า ประตูสี่ ซึ่งในปัจจุบันเป็นบริเวณสี่แยกมีสัญญาณไฟจราจรเป็นที่สังเกต

ด้านทิศตะวันออก คูเมืองมีการบูรณะปรับปรุงใหม่เช่นเดียวกับอีก ๓ ด้าน ปรากฏร่องรอยของประตูเมืองอยู่ ๑ แห่ง เรียกว่า ประตูมหาวัน

สภาพภายในกำแพงเมืองและคูเมือง นอกจากมีการก่อสร้างอาคารขนาดต่าง ๆ แล้ว ยังมีวัดในพุทธศาสนาอยู่ ๗ วัด ที่สำคัญ คือ วัดพระธาตุหริภุญชัย ที่ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางเมือง นอกจากนั้น มีวัดช้างสี วัดสุพรรณรังษี วัดชัยมงคล วัดช้างรอง วัดธงสัจจะ และวัดศรีบุญเรือง

ส่วนบริเวณที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นบริเวณที่ประทับของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้าเมืองในอดีตของเมืองหริภุญชัย ได้แก่ บริเวณสนามหญ้าหน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน ในปัจจุบัน บริเวณคุ้มหลวงของเจ้าเมืองลำพูนเดิม ก็ตั้งอยู่ในบริเวณนี้ และยังปรากฏมีหนองน้ำขนาดใหญ่พอประมาณ เรียกว่า หนองจามเทวี อยู่ด้านหลังศาลากลางนี้ด้วย

บริเวณรอบ ๆ เมือง ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นโบราณวัตถุสถานที่ที่มีมา แล้วตั้งแต่สมัยเมืองหริภุญชัยและมีวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนหลายแห่ง เช่น วัดมหาวัน วัดจามเทวี อยู่ทางด้านตะวันตก วัดร้างที่บริเวณศาลเจ้าอินต๊ะ วัดต้นแก้ว วัดคอกแก้ว

^๑ สุวาทและสืบ: โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคเหนือ) รายงานการสำรวจและขุดค้นเพื่อการศึกษาวัดหริภุญชัย-หตุมทศตบ ๑ เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๒๖) หน้า ๑๕-๑๗

วัดพระยืน วัดช่างฆ้อง อยู่ทางด้านตะวันตก วัดประตูลี้ วัดทุ่งคูวัง อยู่ทางด้านใต้ และ
วัดพระคงฤๅษี วัดร้างที่ศาลเจ้าหัวมด อยู่ทางด้านเหนือ นอกจากนี้ตามลำน้ำกวังไปทาง
ด้านใต้ ก็มีร่องรอยวัดร้างอีกหลายแห่ง

ประวัติความเป็นมา

การสร้างเมืองหริภุญชัยหรือเมืองลำพูน อาจกล่าวได้ว่า เป็นการสร้างบ้านเมือง
ของชุมชนที่เจริญเข้าสู่ช่วงสมัยประวัติศาสตร์ แต่เรื่องราวของเมืองหริภุญชัยส่วนใหญ่เป็น
เรื่องราวที่ปรากฏในเอกสาร ทั้งที่เป็นจารึก ตำนานต่าง ๆ เช่น ตำนานลำพูน และตำนาน
พระธาตุหริภุญชัย ซึ่งเป็นตำนานท้องถิ่น ตำนานทางศาสนา เช่น จามเทวี พงศาวดาร
เมืองหริภุญชัย ตำนานมูลศาสนา และชินกาลมาลีปกรณ์

ข้อความส่วนใหญ่ของตำนานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ
พุทธศาสนา และแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างเมืองหริภุญชัยเอาไว้ด้วย ซึ่งอาจจะกล่าว
ได้ว่า พระญาสีวาสุเทพ และพระสุกกทันตฤๅษี เป็นผู้สร้างเมืองหริภุญชัยหรือเมืองลำพูน
เมืองที่สร้างมีพื้นฐานคล้ายเปลือกหอยสังข์ใหญ่ ด้านยาวและด้านกว้างโดยรอบ ๑๕๕๐ วา^๑
จากนั้นได้อัญเชิญพระนางจามเทวีราชธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ให้ขึ้นมาปกครอง
เมืองหริภุญชัย ในขณะนั้นพระนางทรงอภิเษกสมรสแล้ว และทรงครรภ์ได้สามเดือน ในการ
เสด็จขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัยของพระนางจามเทวี ได้นำคณะสงฆ์ นักปราชญ์ ช่าง
ศิลปวิทยาการ หมู่ละ ๕๐๐ คน ขึ้นมาด้วย ดังรายละเอียดที่กล่าวในตำนานมูลศาสนาไว้ว่า

“...(๑) พระมหาเถรที่ทรงปฏิภมมีประมาณ ๕๐๐ คน (๒) หมู่ปะชาว
ทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในเบญจศีล ๕๐๐ คน (๓) บัณฑิต ๕๐๐ คน (๔) หมู่ช่าง
สลัก ๕๐๐ คน (๕) ช่างแก้วแหวน ๕๐๐ คน (๖) พ่อเลี้ยง ๕๐๐ คน (๗)
แม่เลี้ยง ๕๐๐ คน (๘) หม่อมอโหรา ๕๐๐ คน (๙) หมอยา ๕๐๐ คน
(๑๐) ช่างเงิน ๕๐๐ คน (๑๑) ช่างทอง ๕๐๐ คน (๑๒) ช่างเหล็ก ๕๐๐ คน
(๑๓) ช่างเขียน ๕๐๐ คน (๑๔) หมู่ช่างทั้งหลายต่าง ๆ ๕๐๐ คน และ
(๑๕) หมู่พ่อเรียกทั้งหลาย ๕๐๐ คน”^๒

^๑ พระโพธิ์วงศ์ อภินิหารีวงศ์ แปลโดย พระราชบัณฑิตยสถาน (เมษ ศาสตราภรณ์) และ พระญาณวิจิตร (โศคนานนท์)
(พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศั : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๑) หน้า ๑๕.

^๒ พระสุทธสุตถก และพระสุทธชยาน ตำนานมูลศาสนา ฉบับแปล มาตุลี ศิวรักษ์ และนายพรหม ธนชาติ (พิมพ์ครั้งที่ ๒
พุทธศั : โรงพิมพ์วิไลเวศน์ ๒๕๑๓), หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

ระยะเวลาที่พระนางจามเทวีขึ้นมามีปกครองเมืองหริภุญชัย ตามตำนานระบุศักราชเอาไว้อยู่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ นอกจากนี้ได้กล่าวรายละเอียดในการเดินทางเอาไว้ว่า พระนางพร้อมด้วยบริวารหมู่ใหญ่ลงเรือมาตามแม่น้ำปิง ๗ เดือนจึงถึง พระฤๅษีชาวสุทพและพระลูกทนต์ฤๅษี พร้อมทั้งชาวเมืองได้อัญเชิญพระนางนั่งบนกงทองคำแล้วอภิเษก อาศัยอยู่ที่พระนางนั่งบนกงทองคำอภิเษก นครแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "หริภุญชัย"

เมื่อพระนางจามเทวีถึงเมืองหริภุญชัยได้ ๗ วัน ได้ประสูติโอรสสององค์ คือ เจ้ามหันตยศ และเจ้านันตยศ (อินทพร) หลังจากพระนางครองราชย์ได้ ๗ ปี ก็ได้อภิเษก เจ้ามหันตยศให้ขึ้นครองราชย์ที่เมืองหริภุญชัยสืบต่อมา ส่วนเจ้านันตยศไปสร้างเมืองใหม่ ขึ้นบริเวณเชิงเขาเขลางค์บรรพต ชื่อเมืองเขลางค์นคร หรือนครลำปางนั่นเอง เจ้ามหันตยศครองราชย์ที่เมืองหริภุญชัยได้ ๘๐ ปี จากนั้นราชวงศ์จามเทวีได้ครองราชย์สืบต่อมาโดยตลอด

เรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างเมืองหริภุญชัยจากตำนานดังกล่าวนั้น หากวิเคราะห์ในเชิงการศึกษาจะเห็นได้ว่า เมืองหริภุญชัยมีความสัมพันธ์กับหัวเมืองทางภาคกลาง คือ เมืองละโว้ การยอมรับและอัญเชิญพระนางจามเทวีให้ขึ้นไปครองราชสมบัติ อาจจะเป็นเพราะว่าหัวเมืองทางภาคเหนือชาตบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นกษัตริย์ และอีกประการหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าเมืองละโว้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีอิทธิพลทางการเมือง จนเป็นที่ยอมรับของชาวเมืองหริภุญชัย พระนางจามเทวีไม่ได้เสด็จขึ้นมาเพียงองค์เดียว หากแต่ได้นำคณะสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตขึ้นมาด้วยอีกจำนวนมาก ซึ่งนักวิชาการได้วิเคราะห์ว่า น่าจะมีผลในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นในเมืองหริภุญชัย อันมีผลทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว ในสมัยของพระนางจามเทวีจัดเป็นระยะเวลาแห่งการสร้างบ้านแปงเมือง มีการขยายบ้านเมืองออกไปอย่างกว้างขวาง ดังเช่นที่กล่าวในตำนานว่า เจ้านันตยศได้ไปสร้างเมืองเขลางค์นครขึ้นเป็นเมืองคู่กับเมืองหริภุญชัย การขยายอำนาจทางการเมืองออกไปในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นว่าหริภุญชัยไม่ใช่เป็นชื่อเมืองอย่างเดียว หากยังหมายถึงชื่อของแคว้น ๆ หนึ่งด้วย โดยมีเมืองหริภุญชัยหรือลำพูนเป็นศูนย์กลาง

เมืองหริภุญชัยมีความสัมพันธ์กับหัวเมืองอื่น ๆ แต่ที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทั้งในด้านสถาบันพระมหากษัตริย์ ประชาชน และศิลปวัฒนธรรม คือ เมืองละโว้ หรือลพบุรี ในบางครั้งหัวเมืองทั้งสองได้ทำสงคราม เพื่อขยายอำนาจทางการเมือง หลักฐานในชินกาลมาลีปกรณ์ได้กล่าวเอาไว้ตอนหนึ่งว่า ในรัชกาลพระเจ้าศรภาพะเป็นกษัตริย์เมือง

* *หินมัญญวณ* จินตนาถสีปถำ ๒๒๒ โดย ศาสตราจารย์ ร.ศ. และ ม.ป.ว. ปรียัญ (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๐) หน้า ๓๖.

หริภุญชัย พระองค์ได้ยกกองทัพส่งไปตามลำน้ำพิงค์ เพื่อจะยึดครองเมืองลวะปุระ ซึ่งมีพระเจ้าอุชเชิตตจักรพรรดิครองราชย์อยู่ ในขณะที่กษัตริย์ทั้งสองตั้งค่ายประชิดเพื่อจะรบกันนั้น พระเจ้าซิวกได้ยกกองทัพเรือจากเมืองสิริอัมมนคร (นครศรีธรรมราช) ยึดเอาเมืองลวะปุระได้ ทำให้กษัตริย์คู่สงครามทั้งสองพระองค์แข่งขันกันเข้าเมืองหริภุญชัย พระเจ้าอุชเชิตตจักรพรรดิ ถึงนครหริภุญชัยก่อน จึงได้ครองราชสมบัติสืบต่อมา

สมัยต่อมา หลักฐานในชินกาลมาลีปกรณ์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหริภุญชัยกับเมืองสุพรรณนคร และเมืองหงสาวดี กล่าวคือ เมื่อพระเจ้ากัมพลครองราชสมบัติ ได้เกิดอหิวาตกโรคขึ้นที่เมืองหริภุญชัย ชาวเมืองได้อพยพหนีไปอยู่ที่เมืองสุพรรณนคร และเมืองหงสาวดีเป็นเวลาหลายปี เมื่ออหิวาตกโรคสงบลงแล้ว ชาวเมืองทั้งหมดก็กลับมายังนครหริภุญชัย

ความสัมพันธ์ระหว่างหริภุญชัยกับเมืองมอญนี้ยังปรากฏหลักฐานอีกอย่างหนึ่งคือ พบจารึกที่ใช้ภาษามอญ จำนวน ๗ หลัก ที่ลำพูน ตัวอักษรมอญที่ใช้ในจารึกใกล้เคียงกับ อักษรมอญที่เมืองพุกาม ในประเทศพม่ามีอายุราว พ.ศ. ๑๖๒๘-๑๖๕๖

ประวัติศาสตร์ของเมืองหริภุญชัย ภายหลังจากสมัยพระนางจามเทวี ตามที่ปรากฏใน เอกสารตำนาน และศิลาจารึกรวมทั้งหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุสถาน ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง กิจกรรมทางศาสนา เช่น การสร้างวัด การบูรณะเจดีย์ การปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ การสร้างพระพุทธรูป การถวายข้าทาสหญิงชายและที่ดินให้แก่วัด การที่จารึกมีภาษาบาลีปนอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาที่แพร่หลายอยู่ที่เมืองหริภุญชัยในสมัยนั้นน่าจะเป็นพุทธศาสนา หินยานนิกายเถรวาท

พระมหากษัตริย์ที่ทรงเอาใจใส่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา ตามที่ระบุเอาไว้ในตำนาน เช่น พระเจ้าอาทิจจ พระองค์ได้สร้างพระธาตุเจดีย์หลวงบรรจุพระบรมธาตุขึ้น กลางเมืองหริภุญชัย คือ (พระธาตุหริภุญชัย) ส่วนพระอัครมเหสีของพระองค์ พระนางเจ้า ปทุมวดีเทวี ก็ทรงสร้างสถูปชือสุวรรณเจดีย์ พระมหากษัตริย์ที่สนพระทัยในพระพุทธรูป ต่อมาคือ พระเจ้าลัทธิพิทธี พระองค์ได้สร้างพระธาตุทรงปราสาท ที่พระเจ้าอาทิจจสร้างไว้ นอกจากนี้ได้ทรงสร้างวัด สร้างพระไตรปิฎก สร้างที่อยู่ถวายพระภิกษุสงฆ์ ถวายที่ดินและข้าทาสหญิงชายจำนวนมากแก่วัด

เมืองหริภุญชัยหรืออาจจะรวมไปถึงแคว้นหริภุญชัย มีความเจริญมากแห่งหนึ่งในบริเวณภาคเหนือตอนบน และมีความสัมพันธ์กับหัวเมืองอื่น ๆ มาตลอด จนมีการยอมรับ ศิลปวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง ในขณะเดียวกัน บริเวณภาคเหนือตอนบนยังมีเมืองที่เป็นอิสระที่มีชาวพื้นเมืองอาศัยมาแต่เดิม และได้พัฒนา

ขึ้นมาจนมีความเจริญทัดเทียมกับหริภุญชัย พระมหากษัตริย์ที่ครองเมืองหริภุญชัยสืบต่อ
จากพระนางจามเทวีมีมาหลายชั่วคนจนถึงกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ พระเจ้าชัยวาท กุฎกพระเจ้า
มังรายกษัตริย์ผู้ครองเมืองเชียงรายในแคว้นโยนก ยกมาตีหริภุญชัยได้ในปี พ.ศ. ๑๘๑๖
ตั้งแต่นั้นมาเมืองหริภุญชัยก็ถูกรวบรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับแคว้นโยนก และกลายเป็น
ส่วนหนึ่งของแคว้นล้านนาที่มีพระเจ้ามังรายเป็นปฐมกษัตริย์ และมีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่
นับเป็นการสิ้นสุดของเมืองหริภุญชัยหรือลำพูนที่มีอายุยืนยาวถึง ๖๓๑ ปี

ชื่อวัด

การที่วัดนี้มีชื่อว่า วัดพระพุทธบาทตากผ้า นั้น ตามตำนานเล่ากันมาแต่ครั้งโบราณ
ว่า ในสมัยครั้งพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ใน
สุวรรณภูมิประเทศ (ดินแดนในประเทศไทย) พระพุทธองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปใน
สถานที่ต่าง ๆ จนกระทั่งเสด็จมาถึงบริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้าแห่งนี้ ซึ่งมีลักษณะเป็น
ผาลาด จึงได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระพุทธรบาทลง ณ ที่แห่งนี้ เพื่อเป็นที่สักการบูชา
ของมวลเวทวาทและมนุษย์ทั้งหลาย หลังจากนั้นพระพุทธองค์ได้ดลใจให้พระอานนท์ พระอนุชา
นำเอาผ้าจีวรของพระองค์ไปตากไว้บนผาลาดใกล้บริเวณที่ประทับซึ่งปรากฏเป็นรอยเสียนวาง
อยู่ ปัจจุบันนี้ทางวัดพระพุทธรบาทตากผ้าได้จัดทำรอยตากผ้าจำลองขึ้น ด้วยเหตุนี้ วัดนี้
จึงได้ชื่อว่า วัดพระพุทธรบาทตากผ้า

การสร้างวัด

ในอดีตสมัยครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายยังดำรงพระชนมชีพอยู่
พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพุทธกิจเพื่อพิชิตานุติประโยชน์แก่ประชาชนพลโลกทั้งมวลโดยไม่จำกัด
ชาติชั้นวรรณะ ผู้มีอุปนิสัยที่จะบรรลุนิพพานได้ย่อมได้รับอนุเคราะห์ในชายแห่งเมตตากฎณา
ของพระองค์เสมอเหมือนกัน ในยามปัจจุบันนี้ใกล้รุ่งอรุณวันหนึ่ง พระองค์ทรงเผ้าช่วยพระญาณ
ไปทั่วพิชานุทิศเพื่อตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรแก่ธรรมาสัมมัย (การบรรลุนิพพาน) ก็ทรงทราบด้วย
อนาคตังสญาณ ว่าสุวรรณภูมิ คือ ดินแดนที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบันจะเป็นที่ประดิษฐาน
พระพุทธรศาสนามั่นคงต่อไปในอนาคต สมควรที่พระองค์จะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาไว้
ครั้นทรงมีพระดำริดังนั้นแล้ว พระองค์จึงเสด็จมาสู่สุวรรณภูมิโดยพุทธนิมิต มีพระอานนท์
เป็นปัจฉาสมณะ พร้อมด้วยพระอินทร์และพระเจ้าอโศกราชได้เสด็จจากวิมาดาตามคามนิคม
ชนบทต่าง ๆ จนกระทั่งมาถึงถ้ำต้นเต่า ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยังหิวด
และพระธาตุทุ่งคูน ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระบาทและประทับพระเกศาธาตุ

ประดิษฐานไว้ในที่นั้น ๆ ตามควรแก่พุทธอิริยาบถ แล้วเสด็จเสียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง พอเสด็จมาถึงวัง (แห่งน้ำ) แห่งหนึ่ง ซึ่งมีน้ำใสสะอาด มีท่าราบเรียบงาม พระองค์ก็ทรงหยุดพัก ทรงเปลื้องผ้ากาสาหวัดสร (จีวร) ให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่ที่พระอานนท์เอาผ้าไปซักนั้นจึงได้ชื่อว่า วังซักคร้ว มาตราหน้าทุกวันนี้ และวังซักคร้วนี้มีอยู่ใต้ลบกวง อันเป็นที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวงไหลมาบรรจบกัน (ปากแม่น้ำกวง)

ต่อจากนั้น พระองค์ก็เสด็จข้ามแม่น้ำพร้อมด้วยพุทธบริวารจาริกมาโดยลำดับ บรรลุถึงบ้านแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างทางไม่ห่างไกลจากคอยม่อนข้างเท่าใดนัก พระองค์ก็ทรงหยุดยืนนิ่ง พร้อมกับทรงมีพระพักตร์หว่ายไป (ป่ายไป) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านที่นั่นจึงได้ชื่อว่า บ้านหว่าย แต่เดิมนั้นเรียกเพี้ยนมาเป็นบ้านหวาย แล้วพระองค์ก็เสด็จมาถึงบนลานผาลาด (คือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้าในปัจจุบัน) อันเป็นสถานที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะประดิษฐานบาทเจดีย์ เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลกในกาลภายหน้า พระองค์จึงทรงหยุดพักผ่อนอิริยาบถให้หายเหนื่อยจากการเดินทางอันทุรกันดาร แล้วจึงมีพุทธปฏิภาศตรัสแก่พระอานนท์ให้นำเอาจีวรไปตากบนผาลาดใกล้ ๆ กับบริเวณที่ประทับนั้น ซึ่งยังปรากฏเป็นรอยตารางคล้าย ๆ ตาผ้าจีวรของพระมาจนบัดนี้

ในกาลครั้งนั้น พระพุทธองค์ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่เสมือนคังน้ำมหาสมุทรสาคร ทรงหวังจะรื้อถอนยังสรรพสัตว์ไว้ในอนิกรให้ถึงฝั่งเบื้องหน้า คือพระนิพพาน จึงทรงอธิษฐาน เหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดที่นี้ เมื่อพระองค์ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้ แล้วก็ทรงตรัสพยากรณ์ท่านายไว้ว่า "ดูกร อานนท์ สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธบาทตากผ้า โดยมีตที่เวลาดาคดมาหยุดพักตากผ้ากาสาหวัดสรนี้ และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการบูชาของมหาชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะอำนวยความสะดวกแก่ปวงชนตลอด ๕,๐๐๐ พรรษา" นอกจากนี้ยังมีรอยเท้าเล็ก ๆ ๓ รอย กับรอยเท้าโยคีอีก ๑ รอย ปรากฏอยู่ในบริเวณนี้ด้วย โดยเฉพาะรอยเท้าเล็ก ๆ ที่อยู่ทางทิศด้านตะวันออก ใกล้ ๆ พระวิหารนั้น เป็นรอยเท้าของพระอรหันต์ อายุ ๗ ขวบ ผู้มีฤทธิ์ ได้ตามเสด็จพระพุทธองค์มาได้เหยียบรอยไว้ รอยเท้าเล็ก ๆ นี้แปลกและสำคัญมาก เพราะมีร่องรอยคล้ายรอยเท้าของคนจริง ๆ

หลังจากที่พระองค์ทรงประดิษฐานรอยพระบาท และทรงตรัสพยากรณ์ไว้แล้ว ก็เสด็จดำเนินไปทางบูรพาทิศ ลุถึงหัวคอยม่อนข้างก็ทรงหยุดประทับบนอนสิหไสยาสน์ ณ ที่นั้น และทรงประทานพระเทศาแก่ตาสายสองผิวเมีย ผู้เข้ามาปฏิบัติบำรู้งพระองค์ด้วยภัตตาหารและน้ำ ในโอกาสต่อมาได้มีผู้ศรัทธาสรางพระพุทธรูปบนอนสิหไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น จึงเรียกกันว่า พระนอนม่อนข้าง มาจนบัดนี้

วัดพระนอนม่อนช้าง ตั้งอยู่ในตำบลเดียวกับวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นวัดโบราณเก่าแก่มีความสำคัญวัดหนึ่งในจังหวัดลำพูน อยู่ทางทิศตะวันออก ห่างจากวัดพระพุทธบาทตากผ้า ประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นสถานที่วิเวกเงียบสงัดเหมาะสำหรับเป็นที่บำเพ็ญสมณธรรม ตัววัดตั้งอยู่บนเนินสูง เมื่อขึ้นไปอยู่บนเนินนั้นจะมองเห็นทิวทัศน์ธรรมชาติโดยรอบด้านอันสวยงาม มีบันไดนาคจากพื้นที่ราบขึ้นไปถึงบนลานวัดประมาณ ๕๐ ขั้น เมื่อขึ้นบันไดนาคไปจะมองเห็นพระเจดีย์สี่เหลี่ยม สูงประมาณ ๑๕ วา อยู่ทางขวามือซึ่งเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า สิ่งที่น่าสนใจที่วัดพระนอนม่อนช้างนี้ นอกจากพระเจดีย์และพระวิหาร อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์แล้ว ก็มีอุโบสถซึ่งมีลวดลายสลักด้วยศิลปะแบบไทยเดิมสวยงามมาก

ขอย้อนกล่าวถึงวัดพระพุทธบาทตากผ้าอีก ความเป็นไปของวัดในกาลต่อมานั้น ได้กล่าวไว้ในตำนานว่าเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกมหาราชได้ทรงชมพู่ทิวปี พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาปลาหะในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้ทรงแบ่งการพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยไตรปิฎกเป็นครั้งที่ ๓ ของโลก ได้ส่งพระโธณะและพระอุตตระเถระ นำเอาพระพุทธรูปมาถวายแด่ยังสุวรรณภูมิ แต่ในนามพระพุทธรูปศาสนาก็ได้แพร่เข้ามาในสุวรรณภูมิและล้านนาไทยกาลครั้งนั้นพระพุทธบาทแห่งนี้ก็ได้รับการสถาปนาบำรุงรักษา ด้วยแรงศรัทธาปลาหะของมหาชนผู้ได้รับแสงสว่างแห่งพุทธธรรม จนสถานที่แห่งนี้ได้แปรสภาพเป็นปูชนียสถานสำคัญประจำท้องถิ่นมาแต่กาลนั้น *

กาลเวลาล่วงเลยไปอีกหลายศตวรรษ जबจนกระทั่งราวปี พ.ศ. ๑๒๐๐ พระนางจามเทวี พระราชธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ (จังหวัดลพบุรีปัจจุบัน) ได้เสด็จขึ้นมาครองนครหริภุญชัย (จังหวัดลำพูนปัจจุบัน) ตามคำขอร้องของวาสุเทพฤๅษีและสุกหทันตฤๅษี พระนางจามเทวีมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์ ๕๐๐ รูปมาจากกรุงละโว้ เพื่อมาเผยแผ่พุทธศาสนาในล้านนาไทย และทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ให้สร้างอุโมงค์และมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาพร้อมทั้งโปรดให้มีการเฉลิมฉลองสมโภชพระพุทธบาทเป็นการใหญ่อีกด้วย พระพุทธบาทแห่งนี้จึงเป็นปูชนียสถานที่เคารพสักการะของประชาชนโดยทั่วไป

อนึ่ง พระราชประวัติของพระนางจามเทวี ซึ่งทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธบาท ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีดังนี้

* ล้วน ไรติสุทัศน์ (ช้างพระศรีสัตตปิณฑุชวาที จากตำนานพระพุทธบาท, กรุงเทพฯ: กอสม, โรงพิมพ์ ไททัศน์สิทธิ์ จังหวัด, ๒๕๒๒ หน้า ๒-๕)

พระราชประวัติของพระนางจามเทวีนี้ ตามตำนานทั่วไปกล่าวว่า ทรงเป็นธิดาของ
เจ้าผู้ครองนครละโว้ปุระหรือเมืองลพบุรีในปัจจุบัน พระนางเป็นพระมเหสีของเจ้าประเทศ
รามัญหรือเมืองราม ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองละโว้ แต่ต่อมาภายหลังพระยารามได้ออกผนวช
แต่ในตำนานใฝ่ม้างก็ปิกกล่าวไว้ว่า พระนางจามเทวีทรงเป็นพระสุณิสาของพระเจ้าละโว้
รามเกษียร โดยทรงเป็นมเหสีของเจ้าพรหมราชบุตรพระเจ้ารามเกษียร และในตำนานพื้นเมือง
ซึ่งจารึกไว้ในสมุดไทยบางฉบับกล่าวว่า พระนางจามเทวีเป็นชาวศรีวิญชัยโดยกำเนิด
พระเจ้ากรุงละโว้ทรงนำไปขุนเลี้ยงให้เป็นพระธิดาบุญธรรมจนเจริญพระชันษาและมีพระสวามี
ในที่สุด ส่วนในตำนานพระธาตุลำปางหลวง กล่าวว่า ฤๅษีवासเทพกับลูกกัณฑ์ฤๅษีได้
ปรึกษากันจะสร้างนครศรีวิญชัยขึ้น แล้วเห็นพร้อมกันว่าผู้ชายจะครองศรีวิญชัยได้ไม่นาน
ควรจะหาผู้หญิงมาครอง จึงได้พร้อมใจกันธัญเชิญพระนางจามเทวีจากเมืองละโว้ให้
ครองนครศรีวิญชัยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แต่ก่อนที่พระนางจามเทวีจะเสด็จมาสู่ศรีวิญชัย
ปรากฏว่าพระนางกำลังทรงตั้งครรภ์ได้ ๓ เดือน ได้เสด็จโดยเรือพระที่นั่งมาตามลำแม่น้ำพิงค์
เป็นเวลา ๘ เดือน จึงบรรลุถึงนครศรีวิญชัยได้ ๘ วัน ก็ประสูติพระโอรสแฝด ทรงพระนามว่า
เจ้ามหันตยศ และอนันตยศ (อินทพร)

ในตำนานใฝ่ม้างก็ปิกกล่าวถึงการครองนครศรีวิญชัยของพระนางจามเทวีว่า
ทรงครองเมืองเมื่อปีวอก เอกศก สดัยศักราชได้ ๖๔๐ ตัว ตรงกับปี พ.ศ. ๑๐๗๑ ส่วนใน
หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งศาสตราจารย์ ร.ศ.ท.แสง มนวิฑูร แปลและชำระใหม่ ฉบับ
กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ กล่าวว่า "ฤๅษีवासเทพสร้างนครศรีวิญชัยเสร็จแล้ว รุ่งขึ้น
ปีที่ ๒ ก็ได้กระทำพิธีอภิเษกพระนางจามเทวี และพระนางได้ครองราชสมบัติในนครศรีวิญชัย
ด้วยพระองค์เอง ๘ ปี พระเจ้ามหันตยศ (มหาเสถ) ได้ครองราชสมบัติต่อจากพระนาง ๘๐ ปี"
จะเห็นได้ว่าเวลาแตกต่างกันมาก คือกำหนดปีสุดท้ายของจามเทวีวงศ์ถึงรัชสมัยพระยาธิบยา
ถึง พ.ศ. ๑๘๕๓ นับเป็นวงศ์ที่มีอายุยืนนานถึง ๖๓๑ ปี โดยคำนวณศักราชที่พระนางจามเทวี
ครองนครศรีวิญชัยในราว พ.ศ. ๑๒๐๔ ซึ่งทำให้เวลาคลาดเคลื่อนกันไปถึง ๑๐๐ กว่าปี
ระยะเวลาที่พระนางจามเทวีครองราชสมบัติ คือ หลังจากที่สร้างนครศรีวิญชัยสำเร็จแล้ว ๑ ปี
จึงคำนวณเวลาที่สร้างนครศรีวิญชัย ในปี พ.ศ. ๑๒๐๓ พระนางจามเทวีครองอยู่ได้ ๘ ปี
เจ้ามหันตยศ ครองต่อจากพระนางจามเทวี ๘๐ ปี ซึ่งขัดกับในตำนานใฝ่ม้างก็ปิกที่ว่า
พระนางจามเทวีครองนครศรีวิญชัยได้ ๕๓ ปี

เมื่อพระโอรสทั้งสองพระองค์ของพระนางจามเทวีมีพระชนมายุได้ ๘ พรรษา
พระยาลัวะ นามว่า วิลังคะ (บางแห่งว่า วิลังคะ) ได้กรีธาทัพที่จะชิงตัวพระนางจามเทวี
ไปเป็นมเหสี แต่ทัพแพ่งแก่สองพระโอรส ขอมยกพระธิดาให้แก่สองพระโอรสด้วย หลังจากนั้น

พระนางจามเทวีก็ทรงสละราชสมบัติให้เจ้ามหันตยศพระโอรสองค์ใหญ่ครองนครหริภุญชัย เจ้ามหันตยศดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช เกิดน้อยพระทัยใคร่จะครองเมืองใหญ่ ๆ ให้เท่า พระเชษฐา พระนางจามเทวีจึงทรงปรึกษากฎาฐิว่าสุเทพและสุกกทันตฤๅษี ฤๅษีทั้งสองได้ ถวายพระพรแนะนำให้ไปที่เขารามอันเป็นที่สถิตของสุพรหมฤๅษี แต่จะต้องไปพบพรานเขลางค์ ที่ช่องมง เพื่อให้นำทางไปหาสุพรหมฤๅษี ๆ จึงนำเจ้ามหันตยศกับพรานเขลางค์ไปยังที่ช่องมง แล้วสร้างนครขึ้น ณ ริมฝั่งวังปนาที ซึ่งมีลักษณะเป็นสิ่งเทียมคล้ายนครหริภุญชัย คือมีลักษณะ คล้ายหอยสังข์ เมื่อสร้างเสร็จแล้วสุพรหมฤๅษีจึงขนานนามใหม่ว่า "เขลางค์นคร" ตามนิมิต ที่พรานเขลางค์เป็นผู้นำทาง แล้วจัดพิธีอภิเษกให้เจ้ามหันตยศครองต่อไป ในการอภิเษก ครั้งนั้นปรากฏว่า มีพวงละว้า และกะเทยซึ่งขี้อยู่ในป่า ต่างพากันมาเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริก พระนางจามเทวีประทับอยู่ที่เขลางค์นคร ๓ ปี แล้วเสด็จไปประทับที่อาสน์ทางคันครอีก ๓ ปี ก็เสด็จกลับนครหริภุญชัย และสิ้นพระชนม์ในที่สุด สิริพระชนมายุ ๔๕ ปี^๑

หลังจากสิ้นวงศ์กษัตริย์แห่งราชวงศ์จามเทวี จนกระทั่งถึงสมัยของพญาธิบา ได้ครอง นครหริภุญชัยใน พ.ศ. ๑๘๒๕ ก็เสียนครหริภุญชัยแก่พระเจ้าเม็งรายมหาพราหมณ์แห่งเมือง เชียงราย กษัตริย์ในราชวงศ์เม็งรายก็ได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนา รักษาพระพุทธบาท ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้าสืบต่อมาจนกระทั่งสิ้นราชวงศ์เม็งราย บ้านเมืองก็ตกอยู่ในภยภัย เกิดสงครามกับมัจฉามิตรภายนอก ประชาชนต่างแตกตื่นหลบหนีบุตรภักข์ไปสู่ที่ปลอดภัย ตามป่าดง หลบหนีหาเลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ อย่างน่าเวทนา บ้านเมืองซึ่งเคยเจริญรุ่งเรือง ก็กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่าให้ผู้คนอยู่อาศัย พระพุทธศาสนา ก็เสื่อมโทรม เพราะขาด ผู้คนอุปการะบำรุงรักษาเช่นกาลก่อน วัดพระพุทธบาทตากผ้าก็มีอันเสื่อมโทรมไปตาม กาลสมัย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๑๕ ครูบาศาจารย์หลายท่าน โดยมีครูบาป่า บารมี วัดสะปึ่งหลวง เป็นประธาน พร้อมด้วยทายาททายาทิกหลายบ้านหลายตำบล ช่วยกันสร้างพระวิหารหลังใหญ่ หลังคาทรงไทยจตุรมุขครอบอุโมงค์พระพุทธบาทไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อเป็นที่พักอาศัยสำหรับ ลาธุชนที่มาสักการบูชาพระพุทธบาท

พ.ศ. ๒๔๑๒ คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งมีพระครูพุทธวิงศาธาดา วัดช้างข้าวน้อยเหนือ เจ้าคณะอำเภอป่าซาง (อำเภอป่าบ่อเงิน) จังหวัดลำพูน เป็นประธานฝ่ายสงฆ์และ หลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เบ็เรื่อง โรจนกุล) เป็นประธานฝ่ายฆราวาสได้พร้อมใจกันนิมนต์ ครูบาศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอสี จังหวัดลำพูน นักบุญลือชื่อแห่งล้านนาไทยมาเป็นประธาน

^๑ สมชาย หุ่นละลา. "พระนางจามเทวี" สารวิทยาคม อุดมรมย์นภชาปนกิจ บางคี่ ประจวบประมา ๒๕ มีนาพม ๒๕๓๖ หน้า ๑๔๕-๑๕๐.

ในการก่อสร้างวิหารจัตุรมุขครอบรอยพระพุทธรูปาทกจนสำเร็จ ตั้งแต่เริ่มมาก็มีพระภิกษุสามเณร มาพักอาศัยและอยู่จำพรรษาเป็นครั้งคราว

เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของวัดพระพุทธรูปาทกผ่านมีทำเลซึ่งเหมาะสมจะเป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรม เพราะตั้งอยู่ห่างจากชุมชนพอสมควรและเป็นบริเวณเหมาะสำหรับเป็นที่อาศัยของผู้ที่ต้องการความสงบเป็นอย่างดี ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ คณะสงฆ์โดยมีพระญาณมงคล เจ้าอาวาสวัดพระอิน เจ้าคณะจังหวัดลำพูนและพระครูพิศาลพุทธนิธ วัดป่าช่างงาม เจ้าคณะอำเภอป่าซาง ด้านชวราชวรมินาเยนทร์ พรหมสิงห์ อดีตนายอำเภอป่าซาง เป็นประธาน พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน ได้พร้อมใจกันไปอาราธนาท่านครูบาพรหม กุรุณจกโก วัดป่าหนองเจดีย์ ตำบลท่าตม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มาเป็นประธานอำนวยการก่อสร้างและดูแลกิจการของวัดพระพุทธรูปาทกผ่าน โดยมีพระอธิการศรีนวล อินทนนโท เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส วัดพระพุทธรูปาทกผ่าน

ท่านอาจารย์ครูบาพรหม (พระสุพรหมเสกฆระ) ได้เพิ่มการพัฒนาวัดพระพุทธรูปาทกผ่านอย่างเต็มที่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยลงมือทั้งก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่ชำรุดทรุดโทรม เช่น พระวิหารจัตุรมุขจนกระทั่งต่อเติมยอดมณฑปพระพุทธรูปที่ตั้งเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ก่อสร้างพระอุโบสถทั้งหลังเก่าและหลังใหม่ ศาลาการเปรียญทั้งหลังเล็กและหลังใหญ่ กุฏิแถว โรงเรียนพระปริยัติธรรม กำแพงวัด และอาคารอื่น ๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้จัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและบาลี

พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานในวัดพระพุทธรูปาทกผ่าน

พ.ศ. ๒๕๐๙ วัดพระพุทธรูปาทกผ่าน ได้รับเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาวัด กรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

วัดพระพุทธรูปาทกผ่าน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๙๑ ต่อมาได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ กำหนดเขตกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๑๐ เมตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงตั้งลูกนิมิตประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

พ.ศ. ๒๕๒๑ วัดพระพุทธรูปาทกผ่านได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑

วัดพระพุทธบาทตากผ้า ได้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ จนเป็นสำนักที่ใหญ่โตและมีชื่อเสียงปรากฏในที่ทั่วไป ทั้งนี้ นอกจากได้อาศัยบุญบารมีของท่านอาจารย์ครูบาพระสุพรหมยานเถร เป็นกำลังสำคัญตั้งกล่าวแล้ว ส่วนหนึ่งก็ได้อาศัยการช่วยเหลือสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย คือ จากคณะสงฆ์และบรรดาศิษยานุศิษย์ที่ได้ช่วยกันรับเป็นภาระหน้าที่ช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของวัด เช่น ในด้านการศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ ส่วนในด้านการอุปถัมภ์บำรุงนั้น ก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีเสมอมา จากบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ได้ช่วยกันเสียสละบริจาคจตุปัจจัย เพื่อบำรุงกิจการงานต่างๆ ของวัด จนทำให้กิจการทุกอย่างได้ดำเนินมาเป็นอย่างดีโดยลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ปูชนียวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญ

พระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาสองชั้นมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีทอง พื้นปูด้วยไม้ปาเก้ ฝาผนังเป็นศิลปะแฉ่งโบกปูน ประตูหน้าต่างบานไม้แกะสลักลายไทยลงรักปิดทองอย่างสวยงาม หน้าต่างพระอุโบสถมี ๑๒ ช่อง บนซุ้มหน้าต่างประดับลวดลายเป็นรูป ๑๒ นักษัตร ฝีมือประณีตบรรจงมาก

พระอุโบสถหลังใหม่นี้ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาและได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ กำหนดเขตกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงตัดลูกนิมิตประกอบพิธีผูกพัทธสีมาพระอุโบสถวัดพระพุทธบาทตากผ้า เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

พระประธานในพระอุโบสถ

วิหารพระพุทธบาท

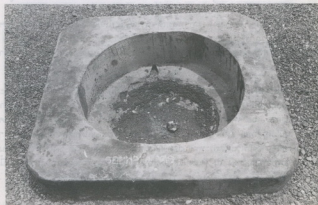

ภายในวิหารพระพุทธบาท

ฉนวนพระ

78001015/197

78001016/197

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริดประทับนั่งขัดสมาธิราบปางมารวิชัย สถิตอยู่ในซุ้มเรือนแก้วชั้นงงาม พุทธลักษณะสร้างเลียนแบบพระพุทธรูปชินราช มีพระอัครสาวก พระโมคคัลลาน์ และพระสารีบุตร ขึ้นประนมมืออยู่เบื้องซ้ายขวาของพระพุทธรูป

พระวิหารพระพุทธบาท เป็นอาคารทรงไทยแบบจัตุรมุข ยอดมณฑป สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสีทอง พื้นปูด้วยกระเบื้อง ประดับหน้าต่างทำด้วยไม้สักลงรักปิดทอง ภายในพระวิหารประดิษฐานรอยพระพุทธบาท จำนวน ๒ รอย พระพุทธบาทรอยใหญ่ประทับบนแผ่นศิลาแลง กว้าง ๑ เมตร ยาว ๑.๕๐ เมตร ส่วนรอยเล็ก กว้าง ๐.๘๐ เมตร ยาว ๑.๖๕ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

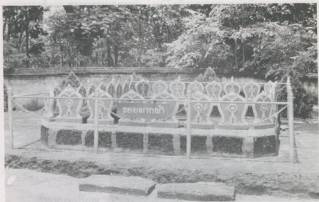
นอกจากรอยพระพุทธบาทดังกล่าวแล้ว ยังมีรอยบาทเล็ก ๆ อีก ๓ รอย กับรอยบาทของโยคีซีก ๑ รอยปรากฏอยู่ในบริเวณนี้ด้วย โดยเฉพาะรอยบาทเล็กที่อยู่ด้านตะวันออกใกล้ ๆ พระวิหารนั้นเป็นรอยบาทของพระอรหันต์อายุ ๘ ขวบ ผู้มีฤทธิ์ได้ตามเสด็จพระพุทธองค์มาด้วยได้เหยียบรอยไว้ นับว่าแปลก เพราะมีรอยบาทคล้ายกับรอยเท้าของคนจริง ๆ จึงเป็นอันว่า รอยพระพุทธบาทแห่งนี้ปรากฏเริ่มต้นแต่ในครั้งนั้นเป็นต้นมา”

ภายในพระวิหารพระพุทธบาท มีพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบนแผ่นหินรูปเสมา ซึ่งทางวัดพระพุทธบาทตากผ้าได้จารึกไว้ว่า

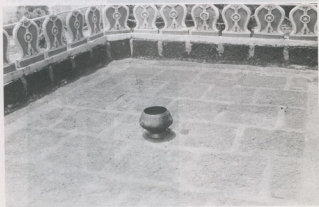
“พระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๘ เมื่อครั้งนำเสด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและพระราชินีอินทริชื่อยมนมัสการพระพุทธบาทตากผ้า ๒๑ มกราคม ๒๕๐๕”

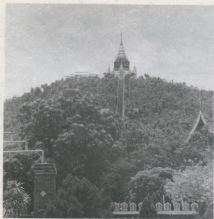
รอยคากผ้า เป็นเนินศิลาและรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งมีลักษณะเป็นตารางคล้ายจักรพระ เป็นโบราณสถานที่สำคัญมีมาก่อนการตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตามตำนานเล่ากันมาว่า ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ในสุวรรณภูมิประเทศ (ดินแดนในประเทศไทย) ให้ถึงเบื้องหน้าคือ พระนิพพาน พระองค์ได้เสด็จจาริกไปในที่ต่าง ๆ จนกระทั่งเสด็จมาถึงบริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้าแห่งนี้ ซึ่งเป็นที่มาลาด จึงได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระพุทธรูปลง ณ ที่แห่งนี้แล้วก็ตรัสพยากรณ์ไว้ว่า “สุวรรณานนท์ สถานที่แห่งนี้

* สมชาย หุ่นสวัสดิ์ “พระพุทธบาทตากผ้า”, สหวิทยานที อนุสรณ์การงานบำเพ็ญคุณงามความดี ประจวบเลขา ๒๔ มีนาคม ๒๕๐๖ หน้า ๔๔๗

המזבח

เจดีย์สี่ศูรบา
หน้าวัดพระธาตุสี่ศูรบา

วิหารพระเจ้าทันใจ

จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธบาทตากผ้า โดยมีมิติที่เรศถาดคตมาหยุดพักตากผ้ากลางพัลส์ศรี และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการบูชาของมหาชนผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะอำนวยความสะดวกแห่งปวงชนตลอด ๕,๐๐๐ พรรษา”^{*}

พระเจดีย์สี่ศูภวา หรือที่เรียกกันเป็นสามัญทั่วไปว่า **พระธาตุสี่ศูภวา** เป็นอาคารทรงไทย หลังคาจตุรมุข ยอดมณฑปสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก บานประตูทำด้วยไม้แก่นหนา สลักลวดลายกระหนกประดับประดาอย่างวิจิตรมาก พระเจดีย์แห่งนี้ตั้งอยู่บนเขาสูงเด่นเป็นสง่า มีบันไดศิลาแดงขึ้นไปข้างบน จำนวน ๔๖๙ ขั้น รวบบันไดคอนกรีตสร้างเป็นตัวพญานาคทอดยาวลงมาด้านล่าง เกษัตินาคประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียวอ่อนอย่างสวยงาม ถ้าขึ้นไปอยู่ข้างล่างมองขึ้นไปข้างบนจะเห็นพระเจดีย์สี่ศูภวาสูงลิบทีเดียว

วิหารพระเจ้าทันใจ เป็นวิหารเก่าแก่คู่มากับวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นวิหารทรงไทย สร้างด้วยศิลาแดง หลังคาและหน้าบันสลักลวดลายสวยงามมาก ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย เรียกกันว่า “พระเจ้าทันใจ”

ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียวหลังใหญ่ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ พื้นคอนกรีต ฝาผนังก่อด้วยศิลาแดง ใช้เป็นที่บำเพ็ญกิจวัตรของพระภิกษุ สามเณร และบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔

ศาลาการเปรียญหลังเล็ก ปัจจุบันใช้เป็นห้องสมุด มีชื่อว่า “หอสมุดสุพรหมยานเถร” สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ และบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ มีป้ายเขียนข้อความไว้ว่า “ศาลาพัฒนาคุณภาพ ภายใต้โครงการศาลากับแนวทางจัดความยากจนร่วมมือกับมูลนิธิสุวรรณภูมิ”

หอสมุดสุพรหมยานเถร เปิดบริการ ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น.

เปิดบริการ ๑. วันธรรมสวนะ ขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ
๒. วันจันทร์

หอธรรมน้ำ เป็นอาคารทรงไทยรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหลังคาช่อมณฑปสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก มีแท่นฐานสำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในงานประเพณีสงกรานต์ในวันอัฐมีบูชา คือ วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

* สมชาย คุ้มสะอาด, อ้างแล้ว หน้า ๑๔๗.

ศาลาการเปรียญ

หอยสมรน้ำ

พระอุโบสถหลวงวิจิตรวาทา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

หอระฆังและหอกดอง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น หลังคาช่อตมณฑล
 ชั้นบนเป็นหอระฆัง ชั้นล่างเป็นหอกดอง สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓

โรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียว มีชื่อว่า "อาคารเรียน
 พรหมจักรสังวรฯ" มีห้องประชุมใหญ่ ภายในอาคารเรียน มีชื่อว่า "ห้องประชุม พรหมจักรสังวร
 กิตติของประชาสรรค์ (โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์)" โรงเรียนนี้แบ่งการเรียนการสอน
 ออกเป็น ๓ แผนก คือ

๑. แผนกบาลี
๒. แผนกนักธรรม
๓. การศึกษาพิเศษ (โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์)

๑.๑ แผนกบาลี

มีนักเรียน	๑๔	รูป
มีครู	๘	รูป

๑.๒ แผนกนักธรรม

มีนักเรียน	๗๒	รูป
มีครู	๑๐	รูป
หนึ่ง ธรรมศึกษามีนักเรียนทั้งหมด	๕๓	รูป
มีครู	๙	รูป

๑.๓ การศึกษาพิเศษ (โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์)

มีนักเรียน	๖๕๕	คน
มีครู	๑๘	รูป

ทุนการศึกษาประจำปีของวัดพระพุทธบาทตากผ้ามีดังนี้

๑. ทุนบาลีมี ๕๐ ทุน ๆ ละ ๕๐๐ บาท
๒. ทุนนักธรรมมี ๒๒ ทุน ๆ ละ ๓๐๐ บาท
๓. ทุนนักเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มี ๕๐ ทุน ๆ ละ ๒๐๐ บาท

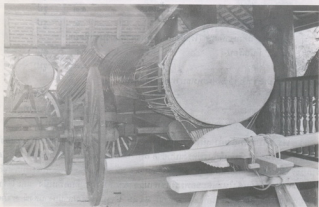
พระอุโบสถหลังเก่า หรือที่เรียกกันเป็นสามัญทั่วไปว่า "ตึกฝรั่ง" หรือ "โบสถ์ฝรั่ง"
 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก รูปทรงแบบอาคารยุโรป เดิมเป็นพระอุโบสถหลังเก่า ซึ่งได้
 รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๙๑ ต่อมาทางวัดพระพุทธบาทตากผ้า
 ได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่และขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง และได้รับ
 พระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานสงฆ์ อำเภอ
 ป่าซาง

ต้นเสาวิไลพระสุพรรณบานตร (ศุภภาพรมา)

พระระฆังระฆังทอง

กลองทองในวัดพระสุพรรณบานตร

คู่มือไม้สักของพระสุพรหมยานเถร (ครูบาพรหมา)

อนุสาวรีย์พระสุพรหมยานเถร (ครูบาพรหมา) ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตรงสถานที่ตั้งเมรุพระราชทานเพลิงศพของท่าน มีรูปหล่อพระสุพรหมยานเถรยืนเด่นเป็นสง่า มีราวบันไดนาคทอดศีรษะลงมาอย่างสวยงาม ถ้าหากเดินทางมาถึงหน้าวัดพระพุทธบาทตากผ้า จะมองเห็นเด่นชัดแต่ไกล อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นที่สักการบูชาของชาวจังหวัดลำพูนอย่างมาก เพราะท่านเป็นผู้พัฒนาวัดพระพุทธบาทตากผ้าเจริญสืบมาจนทุกวันนี้

กุฏิสุพรหมยานเถรานุสรณ์ เป็นอาคารทรงไทย สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง เป็นกุฏิหลังใหม่ที่พระสุพรหมยานเถร (ครูบาพรหมา) ได้ทำนากอยู่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

กุฏิสงฆ์ จำนวน ๒๕๐ หลัง สร้างด้วยศิลาแลงขาปูน ประกอบด้วยไม้เนื้อแข็ง พื้นคอนกรีตหลังคามุงกระเบื้อง อยู่เรียงรายในบริเวณเขตสังฆาวาสสงบและร่มรื่นด้วยต้นไม้ นานาชนิด

นอกจากอาคารต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏอาคารและสถานที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง เช่น ศาลาแก้วหึ่ง ศาลาโรงฉัน กุฏิรับรองสงฆ์ กุฏิสำนักงานเลขานุการ กุฏิหินอ่อน โรงเก็บกลอง หอกรรมฐาน กุฏิพักผ่อน พระวิหารบนคอยศหรือ กุฏิที่พักอุบาสิกา ๒๕ หลัง กุฏิที่พักอุบาสิกาอุบาสิกา ๑ หลัง ศาลาพักผ่อน อุโมงค์พระอัครสาวก ถ้ำฤๅษี เป็นต้น

រូបភាពផ្ទះប្រើប្រាស់ (សាលាស្រុក) របស់លោកស្រីសេងជ័យ

រូបភាពផ្ទះប្រើប្រាស់ (សាលាស្រុក) របស់លោកស្រីសេងជ័យ

ព្រះព្រហ្ម

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ปี ๒๕๑๗

สมเด็จพระราชาธิบดีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เจ้าคณะสงฆ์ภาค ๑๖

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เจ้าคณะสงฆ์ภาค ๑๖

จำนวนพระภิกษุและสามเณรจำพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๕๒

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีพระภิกษุและสามเณรจำพรรษา ดังนี้

พระภิกษุ ๗๓ รูป

สามเณร ๗๑ รูป

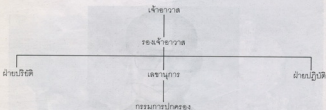
การบริหารการปกครอง การศึกษาและการสาธารณสงเคราะห์

วัดพระพุทธบาทตากผ้า ได้จัดการบริหารและการปกครองสืบต่อกันมาด้วยความเรียบร้อยตามกฎหมายระเบียบคำสั่งคณะสงฆ์ ตลอดจนขนบประเพณีของสงฆ์ เป็นไปตามพระธรรมวินัย โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชาปกครองคณะสงฆ์ในวัด

ปัจจุบัน พระครูเวฬุวันพิทักษ์ (เขียนคำ ฮุดตสนฺโต) เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดพระพุทธบาทตากผ้า และเจ้าคณะอำเภอป่าซาง (กิตติมงคล) โดยมีพระมหาสงครามปัญญาโร เป็นรองเจ้าอาวาส และพระมหาอวิชชัย นิรันโท เป็นผู้ปกครอง

๑. ข้อมูลในด้านการปกครอง

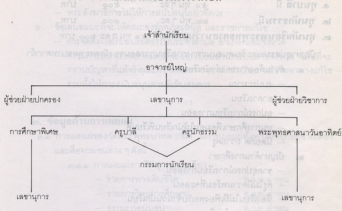
แผนผังการปกครอง

ในแต่ละปี ทางวัดจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการปกครองขึ้นมาชุดหนึ่ง ไม่ต่ำกว่า ๑๐ รูป และไม่เกิน ๑๕ รูป โดยมีท่านเจ้าอาวาสเป็นประธานโดยตำแหน่ง อนึ่ง การปกครองมีปัญหาน้อยมากเพราะถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก เคารพกันตามอาสุภรรยา และออกกระเบียบเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงการเป็นอยู่ของพระภิกษุ-สามเณร ในส่วนผู้มาปฏิบัติธรรมทางวัดก็ออกกระเบียบอีกต่างหาก

๒. ข้อมูลในด้านการศึกษา **ปากศกสิรภณ**

แผนผังการบริหารโรงเรียน

การศึกษาปริยัติธรรมแบ่งเป็น ๒ แผนก

๑. แผนกบาลี

มีนักเรียน

มีครู

๒. แผนกนิกธรรม

มีนักเรียน

มีครู

อนึ่งธรรมศึกษามีนักเรียนทั้งหมด

มีครู

การศึกษาพิเศษ

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

มีนักเรียนทั้งหมด

มีครู

๙๔

รูป

๘๘

รูป

๗๒

รูป

๑๐

รูป

๕๓

คน

๕

รูป

๖๕๕

คน

๑๔

รูป

ทุนการศึกษาประจำปี

- ๑. ทุนบาลี มี ๕๐ ทุน ๗ ละ ๕๐๐ บาท
- ๒. ทุนนักธรรมมี ๒๒ ทุน ๗ ละ ๓๐๐ บาท
- ๓. ทุนนักเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มี ๕๐ ทุน ๗ ละ ๒๐๐ บาท

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะทางการเรียนการสอนของวัดพระพุทธบาทตากผ้า

๑. ความต้องการของสำนักเรียน

- งบประมาณ
- อาคารเรียน
- อุปกรณ์การเรียนการสอน
- ทุนการศึกษาเพื่อมอบให้นักเรียนที่เรียนดี
- นิตยภัต ถวายครู

๒. ปัญหาทางการศึกษา

- ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน
- ครูไม่มีความพร้อมที่จะสอน
- ห้องเรียนไม่มีเพียงพอกับจำนวนนักเรียน
- งบประมาณไม่เพียงพอ
- หลักสูตรล้าหลัง
- นักเรียนไม่สนใจในการเรียน

๓. วิธีแก้ไข

- จัดอบรม - สัมมนาครูก่อนเปิดการเรียนการสอน
- จัดการอบรมนักเรียนก่อนสอบ
- ปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน และเสริมวิชาต่างๆ เช่น ภาษา อังกฤษ ญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น
- ให้อัตรา นิตยภัตครูมากกว่าที่เป็นอยู่
- ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี ขยันเรียน และมารยาดี เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการเรียน
- จัดสัมมนาระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องภายในจังหวัด
- ทางกรมการศาสนาผลิตอุปกรณ์การเรียนการสอนเพื่อแจกจ่ายแก่สำนักเรียน
- ทางกรมการศาสนาจัดสรรงบประมาณให้แก่สำนักเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่

๔. อุปสรรค

— ระบบการปกครองของคณะสงฆ์ระดับล่างไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

— พระสังฆาธิการไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

๕. ข้อเสนอแนะที่จะให้คณะสงฆ์ช่วยเหลือ และราชการแก้ไข

— ควรจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมประจำตำบล อำเภอ และจังหวัด

— กรรมการมหาเถรสมาคมควรจะทำออกเยี่ยมสำนักเรียนต่างจังหวัด เพื่อที่จะทราบปัญหาที่แท้จริงและความต้องการของสำนักเรียน แล้วจึงหาทางแก้ไข รวมทั้งให้การสนับสนุนตามที่เห็นสมควร

๓. ข้อมูลด้านการเผยแผ่

๓.๑ การเผยแผ่ของวัดพระพุทธบาทตากผ้า มีการเผยแผ่ทั้งทางวิทยุกระจายเสียง และสื่อมวลชนต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑.๑ การเผยแผ่ทางวิทยุกระจายเสียง

— รายการทางเดินชีวิต ส.ว.ท. ลำพูน

— รายการวิทยุการศึกษา ส.ว.ท. ลำพูน

— ธรรมะก่อนนอน ส.ว.ท. ลำพูน

— ธรรมะรับอรุณ ส.ว.ท. เชียงใหม่

๓.๑.๒ ด้านสื่อมวลชนมีการเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ข่าวสยามรัฐ

๓.๑.๓ ด้านการอบรม

— อบรมประชาชนประจำพรรษา

— อบรมพระภิกษุ - สามเณร - อุบาสก - อุบาสิกา ทุก ๆ วันพระ

— อบรมนักเรียนที่อำเภอป่าซาง และอำเภอต่าง ๆ ทั้งจังหวัดลำพูน และเชียงใหม่ เป็นต้น

— อบรมผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดลำพูน ลำปาง และอื่น ๆ

๓.๒ ความต้องการในด้านการเผยแผ่

— อุปกรณ์การเผยแผ่ เช่น วัสดุธรรมะ

— จัดการอบรมพระภิกษุสามเณร

— จัดสัมมนาพระสังฆาธิการเกี่ยวกับการเทศน์ - การสอน

— จัดตั้งศูนย์เผยแผ่ประจำตำบลขึ้น และมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ

๓.๓ ปัญหาด้านการเผยแผ่

- ขาดอุปกรณ์การเผยแผ่ วิธีติโธธรรมะ เป็นต้น
- ขาดการประสานงานจากพระสังฆาธิการ
- ขาดการประชาสัมพันธ์

๓.๔ วิธีแก้ไข

- ทางกรรมการศาสนาจัดหาอุปกรณ์การเผยแผ่ให้แก่ศูนย์เผยแผ่
- จัดการอบรมพระสังฆาธิการและพระนักเทศน์อยู่เสมอ
- จัดการสัมมนาขึ้นระหว่างพระนักเทศน์กับพระนักเทศน์ที่อยู่กันคนละท้องถิ่น เพื่อจะได้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและช่วยกันแก้ไข
- ทางวัดและผู้นำหมู่บ้านจะต้องประชาสัมพันธ์งานให้ญาติโยมได้รับทราบ ทุกครั้งเมื่อจะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเทศน์ฯ การอบรม เป็นต้น เพื่อจะ ให้ญาติโยมได้มาร่วมกิจกรรมโดยทั่วกัน

๔. ข้อมูลด้านบูรณะ และพัฒนาวัด

วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีถาวรวัตถุที่สร้างมานานหลายสิ่งหลายอย่าง ถาวรวัตถุเหล่านั้นจึงไม่ค่อยอยู่อย่างแต่ก่อน ทางวัดจึงได้บูรณะและสร้างขึ้นมาทดแทน ดังนี้

- บูรณะวิหารจัตุรมุข
- บูรณะพระวิหารพระเจ้าพันใจ
- ซ่อมแซมศาลาการเปรียญ
- ซ่อมแซมโรงเรียนพระปริยัติธรรม
- ซ่อมแซมกุฏิที่พักของพระภิกษุ - สามเณร
- สร้างกุฏิรับรองสงฆ์ ฯลฯ

อนึ่ง วัดยังได้พัฒนาบุคลากรภายในวัดให้มีความรู้ความสามารถ โดยการให้การศึกษาทังปริยัติและปฏิบัติพร้อมทั้งให้การอบรมพิเศษและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ดังนี้

- ปลูกป่าไม้เขตร้อนมีสงฆ์
- ปลูกเสริมต้นไม้ - ดอกไม้ภายในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส
- ให้พระภิกษุ - สามเณร ทำความสะอาดบริเวณกุฏิที่อยู่อาศัยทุกวัน
- จัดให้พระภิกษุ - สามเณร ทำความสะอาดบริเวณต่างๆ เช่น ศาลาการเปรียญ วิหาร อุโบสถ และห้องน้ำห้องส้วมเป็นประจำ

๕. ข้อมูลด้านศาสนสมบัติ

วัดพระพุทธบาทตากผ้ามีศาสนสมบัติดังนี้

- วิหารจัตุรมุข
- วิหารพระเจ้าทันใจ
- วิหารน้อย
- อุโบสถ
- ศาลาการเปรียญ
- ศาลาโรงฉัน
- โรงเรียน
- กุฏิรับรองสงฆ์
- กุฏิพระวิภวสุ - สามเณร ๒๕๐ หลัง
- สำนักงานเลขานุการ
- โรงเก็บกลอง
- หอสงฆ์น้ำ
- หอระฆัง
- กุฏิหินอ่อน
- หอกรรมฐาน
- กุฏิพักน้ำฝน
- พระเจดีย์สี่ศูราบ
- พระวิหารบนดอยเครือ
- หอสมุด
- กุฏิที่พักอุบาสิกา ๒๕ หลัง
- ที่พักอุบาสกอุบาสิกา ๑ หลัง
- ศาลาเก้าห้อง

ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส

ประวัติเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า เท่าที่ปรากฏหลักฐาน มีดังนี้

๑. พระอธิการศรีนวล (ครูบาศรีนวล) นามเดิม ศรีนวล นามฉายา อินฺทนนฺโท นามสกุล เด็กกันทา เป็นชาวพระพุทธบาท ตำบลมะขอก อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน บิดาชื่อนายกันทา เด็กกันทา มารดาชื่อนางคำ เด็กกันทา ชาตกาลเมื่อวันอังคารที่ ๑๑ ตุลาคม

๒๔๕๔ เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี บวชเป็นสามเณรต่อมาจากอายุได้ ๒๑ ปี จึงอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดช้างค้ำ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีพระคัมภีร์ญาณเป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูพุทธวิงศาตาเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูคาค ธมฺมสิริ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เคยดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อายุ ๘๔ ปี พรรษา ๕๔

๒. พระสุพรหมยานเถร (ครูบาพรหมา พุรหมจุกโก) เป็นบุตรคนที่ ๘ ของนายเป็ง และนางบัวถา พิมสาร ชาตกาลเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๔๔๑ ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ (๒ เหนือ) ปีจอ ณ บ้านป่าแพ่ง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าก่อง (ปัจจุบันคืออำเภอป่าซาง) จังหวัดลำพูน มีพี่น้องทั้งหมด ๑๓ คน เมื่อมีอายุพอสมควรได้เรียนภาษาไทยล้านนาและภาษาไทยภาคกลางกับพี่ชายซึ่งเคยบวชแล้วจนอ่านออกเขียนได้

ในวัยเด็กพระสุพรหมยานเถร (พรหมา) ได้ติดตามบิดามารดาไปทำบุญที่วัดเสมอ และได้เห็นพระภิกษุสามเณรมีกิริยามารยาทเรียบร้อย จึงเกิดศรัทธา ประกอบกับพี่ชายของท่านคนหนึ่งบวชเป็นภิกษุ ซึ่งภายหลังได้รับสมณศักดิ์เป็นพระสุธรรมยานเถร (ครูบาอินทจักร วัดบ่อน้ำหลวง จังหวัดเชียงใหม่) มาเยี่ยมบ้านบ้างเป็นครั้งคราว จึงตัดสินใจออกบวชเป็นสามเณร ที่วัดป่าเหมียง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าก่อง จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๕๕ ขณะนั้นมีอายุได้ประมาณ ๑๕ ปี โดยมีพระอธิการแก้ว รุติโย เป็นพระอุปัชฌาย์

หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป การศึกษาทางโลกนั้นได้เข้าเรียนในโรงเรียนประชาบาลในวัดจนสอบได้ชั้นประถมปีที่ ๓ ส่วนทางธรรมนั้นได้ศึกษาคำความรู้ตามหลักสูตรนิกายธรรมชั้นตรีด้วยตนเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ คณะสงฆ์ได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นที่วัดช้างขว้างน้อยเหนือ ห่างจากวัดป่าเหมียงไปประมาณ ๓ กิโลเมตร สามเณรพรหมาและเพื่อนอีกกลุ่มหนึ่งได้ไปเรียนพระปริยัติธรรมที่นั่น แต่การเดินทางลำบากมาก เมื่อออกพรรษาแล้วจึงได้ขออนุญาตพระอุปัชฌาย์ย้ายไปอยู่ที่วัดช้างขว้างน้อยเหนือ เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญให้เต็มความสามารถ

เมื่อพระสุพรหมยานเถรมีอายุครบ ๒๐ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมา วัดป่าเหมียง เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยมี เจ้าอธิการแก้ว รุติโย เป็นพระอุปัชฌาย์ พระหอม โฬธิโก เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระสม สุรินโท เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า "พุรหมจุกโก"

ในปีเดียวกันนั้นเองทางคณะสงฆ์ได้เปิดให้มีการสอบนิกายธรรมสนามหลวงทั่วประเทศ เฉพาะ ๘ จังหวัดภาคเหนือมีสนามสอบที่จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏว่ามีพระภิกษุของภาคเหนือ

ลอบนิกธรรมได้ ๒ รูป คือ พระสุพรหมยานเถร และพระทองคำ วัดพระเชตุพน จังหวัด
เชียงใหม่ หลังจากนั้นพระมหานายกและคณะผู้นำข้อสอบมาเปิดได้ข้อตัวพระสุพรหมยานเถร
จากพระอุปัชฌาย์เพื่อนำไปศึกษาในกรุงเทพฯ แต่พระอุปัชฌาย์ไม่อนุญาตและให้ตั้งใจ
ปฏิบัติธรรมต่อไป พระสุพรหมยานเถรจึงแสวงหาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักปฏิบัติธรรม
และได้ฝากตัวเป็นศิษย์ เช่น พระครูพิทักษ์พลธรรม (ท่านครูบาแหวน มหาวโร) และพระครู
ภาวนาภิรติ (ท่านครูบาอินทจักร อินทสุโข) ผู้ซึ่งเป็นพี่ชายของท่าน นอกจากนี้ยังได้ไป
ศึกษาข้อวัตรปฏิบัติจากสำนักอื่น เช่น ศึกษาจากท่านครูบาแสน ญาณวฑฺฒณี วัดหนองเจือก
ท่านครูบาบุญมา ปารมี วัดจอม่วง และท่านครูบาอนุธมฺมวฑฺฒณี วัดพานิชยิทธิकरण เป็นต้น
หลังจากพยายามศึกษาหาความรู้ในทางปฏิบัติธรรมแล้วก็ออกอุคค์ ผีกปฏิบัติธรรมในป่า
เป็นเวลาหลายสิบปี จนมีประสบการณ์พอสมควรและเริ่มเข้าสู่วัยชราแล้ว พระสุพรหมยานเถร
พร้อมด้วยพระครูป่ารมีวัดจอม่วง ครูบาแหวน วัดป่าเนียง และครูบาออม วัดธรรมสังเวช
พร้อมด้วยญาติโยมได้นิมนต์ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองเจี๋ย ตำบลนครเจี๋ย ซึ่งเป็นวัดร้าง
มาหลายร้อยปี จำพรรษาอยู่ได้ ๔ ปี แล้วย้ายมาจำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า ๑ พรรษา
วัดป่ามอญมะหินอีก ๒ พรรษา แล้วกลับไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองเจี๋ยอีก ๒ พรรษา
ต่อมาคณะพระสังฆาธิการ กรรมการสงฆ์จังหวัดลำพูน พิจารณาเห็นว่า วัดพระพุทธบาท
ตากผ้าเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในอำเภอป่าซาง และเป็นวัดร้างมานานนับร้อยปี
ขาดผู้ทะนุบำรุงดูแลรักษา สมควรที่จะมีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาและทำการบูรณะตามสมควร
จึงพร้อมใจกันนิมนต์พระสุพรหมยานเถรมาจำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทตากผ้าเป็นการถาวร
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นต้นมา

ผลงานของพระสุพรหมยานเถร

ด้านศาสนวัตถุ

เมื่อพระสุพรหมยานเถรออกอยู่ป่าราว ๒๐ พรรษาแรก ท่านหลีกเลี่ยงการก่อสร้าง
ไม่ตั้งใจจะเป็นนักก่อสร้าง มุ่งมั่นปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียงเพื่อสละตนให้พ้นจากทุกข์อย่างเดียว
จนกระทั่งได้มาอยู่จำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๑ จึงได้เริ่มสร้าง
ถาวรวัตถุต่าง ๆ ตั้งแต่นั้นเรื่อยมา

อันที่จริง โดยหน้าที่สมภารและประธานสงฆ์แล้ว สิ่งที่จะหลีกเลี่ยงหรือเพิกเฉยไม่ได้
คือการพัฒนาบุคลากรและถาวรวัตถุทางศาสนา ทั้ง ๒ ด้านนี้จะต้องได้รับการพัฒนาควบคู่
กันไป จะเน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้ แต่ได้พยายามดำเนินให้เป็นไปตาม

วินัยนิยม งานด้านศาสนวัตถุภายในวัดพระพุทธรูปท่าตากผ้า เท่าที่ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างมาตามลำดับมีดังนี้

— สร้างกุฏิสำหรับพระภิกษุสามเณรอยู่อาศัยภายในวัด เป็นจำนวนมาก ลักษณะเป็นกุฏิหลังเล็ก ๆ ทำด้วยไม้ในระบะแรก ๆ และต่อมาสร้างด้วยศิลาแลง สำหรับพระภิกษุสามเณร เข้าอยู่อาศัยหลังละ ๑ รูป

— สร้างศาลาการเปรียญ พ.ศ. ๒๔๙๕ (หอสมุดหลังปัจจุบัน ซ่อมและย้ายห้องสมุดแยกออกจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นเอกเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓)

— สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม “พระมหัจฉริยวรกิจติชจรประชาสรรค์” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมี พล.ต.ต. ส่งา คุณหญิงระวิ กิตติชจร เป็นประธานสร้างถวาย

— สร้างหอสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุ พ.ศ. ๒๕๑๑ มีพ่อน้อยสม แม่ฟองคำ อังสิทธิ์ เป็นประธานสร้างถวาย

— สร้างโรงกลองและหอระฆัง พ.ศ. ๒๕๑๑ มีนายสิงห์คำ นางสีแก้ว ในदानนท์ สร้างถวาย

— ซ่อมแซมหลังคาและต่อเติมยอดปราสาทวิหารจตุรมุข พ.ศ. ๒๕๑๖ (เสริมจากที่ท่านครูบาศรีวิชัยสร้างไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖) มีนายประติษฐ์ นางมิ่งดี ชุนจะนำ เป็นเจ้าภาพสร้างถวาย

— สร้างอุโบสถ พ.ศ. ๒๕๑๙ มีแม่บุญทรง ตุงคมนตรี พ่อน้อยสม แม่ฟองคำ อังสิทธิ์ แม่ซุ้ยใจ ชุนจะนำ เป็นประธานสร้างถวาย

— สร้างธรรมศาลา พ.ศ. ๒๕๑๙ มีคุณชจร คุณสุพันธ์ ป่านะนันท คณະผ้าป่า คุณอารักษ์ คุณสุรีย์ ตริยาภรณ์ คุณประไพธอ คุณนวลสวาท เปาโรหิตย์ เป็นประธานสร้างถวาย และคุณบุญส่ง คุณสุบล บุญญชโรธ สร้างศาลาตากผ้าต่อเติม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔

นอกจากนี้ยังสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ อีกมากมาย ตลอดจนพัฒนาสถานที่ บริเวณให้เป็นที่รมนียสถานอันควรแก่การศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรม ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

ด้านศาสนบุคคล

งานสร้างบุคลากรทางพุทธศาสนา เป็นงานที่หนักและละทิ้งไม่ได้ ท่านคิดอยู่เสมอว่า “จะสร้างพระให้เป็นพระ สร้างเณรให้เป็นเณร สร้างพระเณรให้เป็นปุณฺณียบุคคล เป็นผู้นำทางวิญญานของญาติโยมได้อย่างไร” ท้ายที่สุดจึงได้ตกลงใจตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีขึ้น และสร้างหอสมุดรองรับ จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมรับช่วงต่อเนื่องกันดำเนินการเรียนการสอนและปฏิบัติธรรมเป็นลำดับมา

พระครูวงษ์วันพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอป่าซาง สมภารรูปปัจจุบัน ซึ่งเป็นลูกศิษย์เก่าแก่รูปหนึ่งในบรรดาศิษย์รุ่นอาวุโสที่ยังมีชีวิตอยู่พูดว่า เมื่ออยู่ป่าราว ๒๐ พรรษาแรก พระสุพรหมยานเถรหลีกเลี่ยงการก่อสร้าง ไม่ตั้งใจจะเป็นนักก่อสร้าง มุ่งมั่นปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรเพื่อสลัดตนให้พ้นจากทุกข์อย่างเดียว

คราวหนึ่ง จำพรรษาอยู่ที่อารามห้วยป่าคา ระหว่างหมู่บ้านหลายแก้วและเหล่ายาว อำเภอวังไธสง จังหวัดลำพูน ขณะนั้นท่านครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ได้พิกจำพรรษาอยู่ที่วัดหลายแก้ว พอทราบข่าวก็ตัดสินใจและครองวัตรที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ก็อยากเห็นตัวและสนทนาด้วย จึงได้ส่งตัวแทนมานิมนต์ท่านอาจารย์ครูบาศฯ ไปวัดหลายแก้ว หลังจากได้ตามถึงสารทุกข์สุกข์กันแล้ว ตอนหนึ่งท่านครูบาศรีวิชัยพูดว่า “ท่านปฏิบัติถูกปฏิบัติเพื่อตัวเอง ข้าขออุโมทนาด้วย ส่วนข้ายังอยู่ทำเพื่อผู้อื่นอยู่” และท่านครูบาศรีวิชัยได้ทำกิจวัตรและถวายของอันควรแก่สมณะเล็กน้อย

อนึ่ง เมื่อพิกจำพรรษาที่ไหน มักอนุญาตให้ญาติโยมทำกระท่อมหลังเล็ก ๆ ถวายพออยู่ได้พรรษา ๒ พรรษาเท่านั้น จะเห็นได้ว่าตอนต้นท่านทำเพื่อตนเองก่อน ตอนหลังจึงทำเพื่อผู้อื่น ทั้งนี้เพราะอาศัยสังคมและสิ่งแวดล้อมเชื้ออำนวย และได้เริ่มเป็นประธานอำนวยการก่อสร้างเสนาสนะครั้งแรก เมื่อรับคำนิมนต์ครูบาศาจารย์และญาติโยมมาอยู่ประจำที่วัดป่าหนองเจดีย์

ผลงานดีเด่น

ผลจากการตั้งใจทำงานอุทิศตัวเพื่อพุทธศาสนา และสังคมอย่างไม่มีขีดจำกัดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมมีมากมาย แต่ผลงานที่ปรากฏเด่นชัดและได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการมีดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับใบประกาศนียบัตรของกองการพัฒนาวัด กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จากสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ให้อยู่ฐานะของวัดพระพุทธบาทตากผ้าขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับการยกระดับฐานะของวัดพระพุทธบาทตากผ้า ให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

ผลงานด้านถาวรวัตถุที่พระสุพรหมยานเถรได้เป็นประธานอำนวยการก่อสร้างในแหล่งอื่น ๆ ไม่รวมมรดกสิ่งทุกอย่างภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า มีดังนี้

— เป็นประธานสร้างเสนาสนะ เช่น

— อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และกุฏิสงฆ์ วัดป่าหนองเจดีย์

— วิหาร และกุฏิสงฆ์ วัดม่อนมะหิน

- สร้างกำแพง ซ่อมอุโบสถ วิหาร และเจดีย์ วัดพระนอนม่อนช้าง
- สร้างวิหาร วัดมะกอก
- สร้างโรงเรียนประถมปลาย "พรหมาประชาชนุทิศ" บ้านมะกอก
- จัดทำน้ำประปาบาดาลและไฟฟ้า ให้ชาวบ้าน หมู่บ้านพระบาท

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เฉพาะในท้องถิ่นอำเภอลำปาง จังหวัดลำพูนเท่านั้น นอกจากนี้ท่านยังได้จัดหาทุนทรัพย์ช่วยเหลือในการก่อสร้าง สิ่งสาธารณวัตถุให้แก่วัดและโรงเรียนต่างๆ ที่มาขอความช่วยเหลืออีกเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถจดจำมากแล้ว ณ ที่นี้ได้

นอกจากนั้น พระสุพรหมยานเถร ยังได้แต่งหนังสือธรรมะตามแต่โอกาสจะอำนวยเช่น

๑. หนังสือสุภาวชิครำสอน
๒. หนังสือถาม-ตอบ เรื่องหนานต้นกับหนานปญญา
๓. หนังสือทาน คีล ภาวนา
๔. หนังสือถาม-ตอบ เรื่องคีล สมาธิ ปญญา
๕. หนังสืออภิณหปัจจวณณะ
๖. หนังสือเชมสรณคมน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการบรรยายธรรมต่างๆ รวมทั้งบทความ ปฏิทินกะ เทศนา ดีพิมพ์ ในโอกาสต่างๆ อีกมาก ตลอดจนได้จัดส่งและอนุญาติให้พระเถระที่มีความรู้ความสามารถออกเผยแผ่ธรรมตามวัด โรงเรียน หมู่บ้าน และออกสถานีวิทยุในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำพูน ตามโอกาสอันสมควร

ธรรมประยุกต์

พระสุพรหมยานเถร ท่านเป็นพระเถระที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนที่รู้จักทั่วไป ทั้งในและนอกประเทศ ท่านได้ใช้ประสบการณ์ในการทำความดี ที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว และได้รับผลจากการทำความดีนั้น มาอบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้ ให้อำนาจ ให้อำนาจใจ เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตนตาม และให้ได้รับผลคือความสุขด้วยกัน

นอกจากนั้น ท่านยังได้นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาใช้อบรมสั่งสอนบรรดา พระภิกษุ สามเณร ศิษยานุศิษย์ และประชาชนทั่วไปในรูปของธรรมประยุกต์อีกด้วย ซึ่งอาจแบ่งจำแนกออกเป็นด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา และการวางรากฐานสถานบันการศึกษาพระปริยัติธรรม ด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

ด้านการศึกษา

พระสุทธมยุยานเถระ ท่านเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษา เพื่อยกระดับสติปัญญาให้พัฒนาสูงขึ้นไปกว่า เพียงการเล่าเรียนและใช้ความคิดแบบชาวโลกเท่านั้น ท่านยังเน้นถึงความสำคัญของความรู้อะดับที่จะนำคนให้พ้นไปจากโลกด้วย โดยการเสริมปัญญาระดับสมณภวณาและวิปัสสนาตามลำดับ

ดังนั้น จึงได้วางรากฐานระดับการศึกษาเป็นขั้น ๆ ดังนี้

ธรรมศึกษา-พุทธศาสนาวินยาศิขัย ธรรมศึกษา เป็นระดับการศึกษาพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ควบคู่กับการศึกษาโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาศิขัย โดยส่งเสริมนักเรียนและเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในละแวกใกล้เคียง ให้ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าความรู้ตามหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี และมีผู้สนใจมาเรียนพุทธศาสนาวินยาศิขัยเป็นประจำตลอดปีการศึกษาของทุก ๆ ปี ปีละหลายร้อยคน เมื่อปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๐ มีนักเรียนพุทธศาสนาวินยาศิขัยจำนวน ๔๐๐ คนเศษ นี่เป็นการศึกษาระบบภาคปริยัติระดับชาวบ้าน

นักรธรรม ได้จัดตั้งสำนักเรียนนักรธรรมขึ้น ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ ระดับนักรธรรมชั้นตรี โท และเอก เป็นวิชาพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุสามเณรทั่วไป และสำหรับผู้ที่จะก้าวไปศึกษาวิชาพุทธศาสนาภาคภาษาบาลี นี่เป็นการศึกษาระบบภาคปริยัติขั้นพื้นฐานระดับกลาง สำหรับพระภิกษุสามเณรทั่วไป และพระเณรเปรียญ

บาลี จัดตั้งสำนักเรียนบาลี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ ระดับเปรียญตรี ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ถึง ป.ธ.๓ เปรียญโท ตั้งแต่ ป.ธ.๔ ถึง ป.ธ.๖ และเปรียญเอก ตั้งแต่ ป.ธ.๗ ถึง ป.ธ.๘ นี้ เป็นการศึกษาวิชาการพุทธศาสนาภาคปริยัติแผนกภาษาบาลี ระดับสูง สำหรับพระมหานระและสามเณรเปรียญ และศิษย์วัดพระพุทธบาทตากผ้าสามารถสอบผ่านเปรียญธรรม ๘ ประโยค จบไปแล้วหลายรูป แผนกธรรม-บาลีนี้จัดตั้งขึ้นตามหลักสากลของทางการคณะสงฆ์

พร้อมกันนี้ ยังได้ส่งเสริมการศึกษาระบบภาคปริยัติสายสามัญ โดยสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่สนใจและมีสติปัญญาดี ให้ศึกษาต่อด้านสามัญระดับสูงในประเทศ เช่นที่มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตวิทยาลัย สภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น และทั้ง ๒ แห่งนี้ ลูกศิษย์ของพระสุทธมยุยานเถระสามารถสอบได้เกียรติคุณอันดับ ๑ มาแล้วทั้ง ๒ สถาบัน และได้รับทุนดีเด่นของมหาวิทยาลัยไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทต่างประเทศหลายรูป

นักเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระพุทธบาทตากผ้า

พระสุพรรณญาณเถร (ครูบาพรหมชา)
ขณะบำเพ็ญสมณธรรม

รูปเหมือนพระสุพรรณญาณเถร (ครูบาพรหมชา) บำเพ็ญสมณธรรม
ภายในวัดบ้านนา

ดูบาลิกกำลังปฏิบัติธรรมในวัดพระพุทธรูปตากฟ้า

นอกจากส่งเสริมการศึกษาในระดับสูงภายในประเทศแล้ว ยังมีโครงการส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาต่อระดับสูงในต่างประเทศ เช่น ศรีลังกา อินเดีย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปสอนวิชาศีลธรรมและจริยศึกษา ในโรงเรียนต่าง ๆ ในท้องถิ่นอำเภอป่าซาง เป็นประจำปี

ด้านการปฏิบัติธรรม

พระสุพรหมยานแฉะ เล็งเห็นว่า การส่งเสริมภาคปริยัติแต่เพียงอย่างเดียว เท่ากับสนับสนุนลูกศิษย์ให้เป็นนายโอบบาล รับจ้างเลี้ยงวัวชาวบ้านเหนียวเปล่า ถ้าไม่ได้สัมผัสนมโคเสียเลยจะมีประโยชน์อันใด เช่นเดียวกับการศึกษามกปริยัติ หากไม่นำความรู้มาปฏิบัติ การศึกษานั้นก็สูญเปล่า เจกเช่นทัพที่ไม่สู้รบแกลงนั้น

ดังนั้นจึงได้จัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยรับพระภิกษุสามเณร ดูบาลกดูบาลิกา เข้าปฏิบัติธรรม และมีการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ดูบาลกดูบาลิกา ได้เจริญสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานทุกวัน วันละ ๓ เวลา คือ เช้าเวลา ๐๕.๐๐ - ๐๕.๓๐ น. กลางวันเวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. และกลางคืนเวลา ๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. โดยมีอาจารย์คอยแนะนำและให้คำสั่งสอนทั้ง ๓ เวลา

ด้านรัฐศาสตร์ — สังคมวิทยา

เนื่องจากวัดพระพุทธรูปตากผ้า เป็นวัดที่มีพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาเป็นจำนวนมากโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๐๐ รูปต่อปี ทั้งนี้ไม่รวมบรรดาศิษยานุศิษย์ อุบาสกอุบาสิกาที่มาอยู่จำศีลภาวนา และโยมอุบิฎฐากผู้หุงหาอาหารคาวหวานถวายพระเณรซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

การที่มีบุคคลอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากเช่นนี้ ย่อมเป็นการยากแก่การปกครอง แต่พระสุพรหมยานเถระก็สามารถปกครองได้โดยราบรื่นทุกคนเคารพที่อยู่ตลอดเวลาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ในด้านการบริหารงานภายในวัด พระสุพรหมยานเถระได้แบ่งสายงานรับผิดชอบเป็นแผนก เช่น แผนกปกครอง การศึกษา กรรมฐาน เลขาการเงิน โภชนาการ ปฐมพยาบาล สวัสดิการ ประปา ไฟฟ้า และแผนกทำความสะอาด เป็นต้น โดยมีพระสุพรหมยานเถระเป็นประมุขศูนย์รวมจิตใจ

จึงกล่าวได้ว่า พระสุพรหมยานเถระ ท่านเป็นพระเถระผู้ชาญฉลาด รู้จักใช้หลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารเป็นอย่างดี

ในด้านชีวิตอยู่ร่วมกันในสังฆม ท่านเน้นเรื่อง "สามัคคีธรรม" เป็นอย่างมาก

เรื่องความสามัคคีนี้ ท่านถือเป็นเรื่องใหญ่จริงๆ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ครั้งหนึ่ง คณะญาติโยมวัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร ไปทอดผ้าป่าที่วัดหนอง ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ทอดเสร็จมาแวะพักที่เชียงใหม่ คุณโยมสุดใจ จันทร์ทองสุก กับ คุณโยมทองไทย โทษีเกิด ทั้ง ๒ เป็นเพื่อนรักกันมาร่วม ๓๐ ปี การเดินทางคราวนี้ โยมสุดใจเป็นผู้ถือเงินค่าจำหน่ายบัตรที่นั่งรถ ซึ่งเหลือจากการชำระค่าเช่ารถแล้ว และนำมาถวายพระมหาเสถียรพงษ์ ฌมฺภีรปญฺโญ แต่ได้แนะนำให้เก็บไว้บำรุงค่าน้ำค่าไฟแก่วัดที่ไปขอพักอาศัยค้างคืน หรือไม่ก็ให้ทำบุญถวายวัดใดวัดหนึ่งก็ได้ แล้วยุเงินเกิดหล่นหายในเช้าวันรุ่งขึ้น ที่วัดลอยเคราะห์ เชียงใหม่ ก่อนจะออกเดินทางมาแวะกราบหลวงปู่ที่วัดพระพุทธรูปตากผ้า โยมทั้ง ๒ มีปากเสียงกันนิดหน่อย เห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญอะไร ได้แต่ยิ้มให้คุณโยมทั้ง ๒ และพูดเพียงนิดหน่อยว่า

"เงินมันหายไปแล้วนะโยมละ"

แต่กับหลวงปู่ท่านคงคิดว่าอาจเป็นเรื่องน้ำมิ่งหยดเดียว หรือไม่ซีดก้านเดียวก็ได้ ขณะพาญาติโยมนำพานดอกไม้และปัจจัยเข้าถวายท่านและกราบเสร็จ วันนี้พระสุพรหมยานเถระให้อาหารค้ำลอนมิดกับครั้งก่อน ๆ ท่านพูดว่า

"เดินทางไกลให้รักใคร่สามัคคีกันไว้ละโยมละ" เสนอเอาโยมทั้ง ๒ ตกตะลึงมองหน้ากันเล็กน้อย รับศีลรับพรหลวงปู่เสร็จและลากลับ ไม่พูดถึงเรื่องเงินอีกเลย

ด้านสังคมสงเคราะห์

ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นกิเลสสำคัญฝังรากหนังก้อยู่ในใจเรา พระเดชพระคุณท่านเน้นการชำระตน ให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระจากเจ้ากิเลส ๓ เหล่านี้ว่า

“ความโลภที่ดี ความตระหนี่ที่เหนียวแน่นที่ดี ต้องชำระล้างด้วยการให้ทาน การให้ทาน เป็นการช่วยเหลือเมื่อแม่แก่ผู้ชรา

ความโกรธ ถ้าเราจะชำระให้หายจากจิตใจของเรา เราต้องชำระจิตใจด้วยการรักษาดี ความหลง ต้องชำระจิตใจด้วยการเจริญกรรมฐานภาวนา”

การสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นวิถีหนึ่งของการปฏิบัติธรรมของท่านในความหมายเช่นนี้

- ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ แก่ศิษยานุศิษย์ด้วยปัจจัย ๔ ตามโอกาสอันสมควร
- อบรมสั่งสอน แนวแนวทางการปฏิบัติธรรม แก่พุทธศาสนิกชนทั้งในวัดและนอกวัด อยู่เป็นประจำ
- ส่งเสริมและสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติธรรม โดยการบรรพชาอุปสมบท และ การบวชชีพราหมณ์ ตามโอกาสอันควร
- ส่งเสริมการก่อสร้างและบำรุงรักษาสาธารณวัตถุ เช่น วัด โรงเรียนเป็นจำนวนมาก

ธรรมประยุกต์ของพระสุพรหมยานเถระ ที่ได้ยกตัวอย่างมากกล่าวอย่างกว้าง ๆ เหล่านี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระสุพรหมยานเถระเป็นพระเถระที่รู้จักใช้หลักของทางพระมาประยุกต์ ใช้กับหลักของทางโลกได้อย่างเหมาะสม และใช้ได้อย่างแล้วทั้งอดีตและปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องเหมาะสมและสมควรแล้วที่คำสั่งสอนของท่านได้กลายเป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติ สืบ ๆ กันมาโดยลำดับ และที่ศิษยานุศิษย์ทุกคน ได้ให้ความเคารพรักต่อท่านอย่างมีมิเลือนคลาย

ท่านสอนพระเณรใหม่

“เราจะมีข้าง เขาจะเอามันมาผูกมัดไว้หรือคาไว้ก่อน แล้วดลให้หญ้าให้มันจมน้ำมันอ่อน จึงจะฉีกและสอนได้ มันจึงจะฟังคำที่บังคับและเป็นข้างดีใช้การได้

พวกเธอ ก็มันเป็นข้างตัวหนึ่ง ถ้างัดอาหารเสียบ้าง ร่างกายและจิตใจจะได้อ่อนโยน จึงจะบังคับและสอนได้ ในที่สุดก็จะเป็นพระเป็นเณรที่ดี”

ปรกติพระเณรที่เป็นนักปฏิบัติอย่างเดียว ไม่มีภาระทางด้านการศึกษา จะฉันมือเดียว เช่นพระสุพรหมยานเถระ โดยเฉพาะพระเณรนวกะผู้บวชใหม่เคยรับประทานวันละสามสี่มื้อ เมื่อครั้งเป็นฆราวาส ฉะนั้น ท่านจึงพูดท่านเองคล้ายให้กำลังใจ ให้จิตใจเราอาจหาญ ในการปฏิบัติธรรม

สมาธิภาวนาเหมือนเลี้ยงควาย

หลวงปู่แหวน สุภทฺโท

“การทำสมาธิภาวนา ข้อสำคัญ คือให้มีสติระงับรักษาจิต ให้ทำเหมือนกับเราเลี้ยงควาย ควายมันจะต้องกินข้าวกล้า ข้าวกล้าก็เป็นสิ่งที่ควายจะกิน

จิตของเราเหมือนควาย อารมณ์ เหมือนข้าวกล้า ความรู้ที่เกิดกับจิต ก็เหมือนเจ้าของจงเปรียบเทียบดู เวลาเราไม่เลี้ยงควายเป็นอย่างไร เราจะปล่อยมันไปหรือจับหางเชือกมันไว้”

วิปัสสนาข้างทาง

“วิปัสสนากรรมฐานนี้ ไม่ใช่เป็นกรรมฐานที่จะทำให้เกิดนิมิต หรือความวิจิตรพิสดารอะไร ไม่ใช่จะทำให้เกิดอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แต่อย่างใด ผู้ปฏิบัติต้องไม่มีความมุ่งหวังต่อสิ่งเหล่านั้น ถ้ามีความมุ่งหวังอย่างนั้นก็เห็นชัดว่า ผิดทางของวิปัสสนา ชื่อว่าปฏิบัติออกนอกเส้นทางไป”

ตำแหน่งและสมณศักดิ์

ความจริงเรื่องสมณศักดิ์นี้ เป็นเรื่องยากที่จะกล่าวว่าคุณชอบหรือไม่เพราะเราไม่มีเจตนาปรียาญาณจะกำหนดศรัทธาท่านได้ แต่ถ้าพูดตามสิ่งที่เป็นรูปธรรมเท่าที่ได้รู้ ได้เห็น และอยู่กับท่านมา ท่านมีรูปทรงใช้ชีวิตแบบธรรมดา อุดมอย่างเรียบง่าย เช่นมักปฏิบัติทั่วไป แต่ก็นับว่าเป็นความกรุณาและถือเป็นเกียรติแก่บรรดาศิษยานุศิษย์เป็นอย่างยิ่ง ที่ทางการคณะสงฆ์ได้แต่งตั้งให้พระสุพรหมยานเถร ดำรงตำแหน่งและได้รับสัญญาบัตรพัดยศเรื่อยมาตามลำดับดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นประธานอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระพุทธบาทตากผ้า
- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นประธานอำนวยการ การศึกษาพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า
- แผนกธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖
- แผนกบาลี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗
- แผนกวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโทที่พระครูพรหมจักรสังวร ฝ่ายอริยวาสี
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดพระพุทธบาทตากผ้า
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๕๐	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก	๑๕/๖๖๓
พ.ศ. ๒๕๕๖	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นเอกพิเศษ	๑๖/๖๖๓
พ.ศ. ๒๕๕๙	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระสุพรหมยานเถร	๑๗/๖๖๓
พ.ศ. ๒๕๖๒	ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นเจ้าสำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นเจ้าสำนักเรียน วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นประธานกรรมการมูลนิธิ "พระบาทตากผ้า" เป็นกรรมการชำระพระไตรปิฎก ฉบับล้านนา	๑๘/๖๖๓ ๑๙/๖๖๓ ๒๐/๖๖๓ ๒๑/๖๖๓ ๒๒/๖๖๓
	๖๘๖	๒๓/๖๖๓
พ.ศ. ๒๕๖๗	เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระพุทธบาทตากผ้า	๒๔/๖๖๓

กิจวัตรประจำวัน

เวลา ๐๕.๐๐ น.	ตื่นนอน สรงน้ำชำระร่างกาย บำเพ็ญสมณธรรมได้ต้นบุญนาถ หน้ากุฏิ	๒๕/๖๖๓
เวลา ๐๕.๓๐ น.	นำพระภิกษุสามเณรสดมณต์ทำวัตรเช้า	๒๖/๖๖๓
เวลา ๐๖.๐๐ น.	ตรวจดูพระภิกษุสามเณรปิดกวาด - ทำความสะอาดบริเวณวัด	๒๗/๖๖๓
เวลา ๐๘.๐๐ น.	นำพระภิกษุสามเณรออกรับบิณฑบาต จากหน้ากุฏิเดินตามทางเท้า เข้าสู่ธรรมศาลาและฉันภัตตาหาร	๒๘/๖๖๓
เวลา ๐๙.๐๐ น.	รับแขก อ่านหนังสือ ฯลฯ	๒๙/๖๖๓
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ตรวจดูพระภิกษุสามเณรฉันภัตตาหารเพล	๓๐/๖๖๓
เวลา ๑๒.๐๐ น.	บำเพ็ญสมณธรรม	๓๑/๖๖๓
เวลา ๑๓.๓๐ น.	รับแขก ฯลฯ พักผ่อน	๓๒/๖๖๓
เวลา ๑๙.๓๐ น.	สรงน้ำชำระร่างกาย	๓๓/๖๖๓
เวลา ๑๘.๖๐ น.	นำพระภิกษุสามเณรสดมณต์ทำวัตรเย็น นำนั่งสมาธิภาวนา อบรม พระภิกษุสามเณรและสาธุชนนักปฏิบัติธรรม	๓๔/๖๖๓
เวลา ๒๐.๐๐ น.	นำนักปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิภาวนาได้ต้นบุญนาถ หน้ากุฏิท่าน	๓๕/๖๖๓
เวลา ๒๑.๐๐ น.	นำพระภิกษุสามเณรให้วัตรสดมณต์ก่อนนอน จดบันทึกประจำวัน และจำวัตร	๓๖/๖๖๓

เขียนบันทึก : พระครูสุเมธ ฐิตธมฺมมโหฺร (๒๕๖๒) สังกัดคณะสงฆ์ นนทบุรี

ลำดับการจำพรรษา

จาก พ.ศ. — พ.ศ.	พรรษาที่	สถานที่จำพรรษา	อำเภอ	จังหวัด
๒๔๖๑-๒๔๖๔	๑-๔	วัดป่าเหียง	ป่าซาง	ลำพูน
๒๔๖๕	๕	วัดคอยน้อย	จอมทอง	เชียงใหม่
๒๔๖๖	๖	คอยพระเกิด	จอมทอง	เชียงใหม่
๒๔๖๗	๗	บวกระฆาตเบ็ญ	แม่ทา	ลำพูน
๒๔๖๘	๘	พระบาทขึงหวีด	สันป่าตอง	เชียงใหม่
๒๔๖๙	๙	วัดร้างคอยจอมทอง	แม่สะเรียง	แม่ฮ่องสอน
๒๔๗๐	๑๐	เขาถ้ำ	เมือง	ตาก
๒๔๗๑	๑๑	ป่าหนองห้า	อมก๋อย	เชียงใหม่
๒๔๗๒-๒๔๗๓	๑๒-๑๓	คอยจอมหมอก	อมก๋อย	เชียงใหม่
๒๔๗๔	๑๔	คอยแยงห้วยล้าน	—	เขตพม่า
๒๔๗๕	๑๕	ห้วยยางแปง	—	เขตพม่า
๒๔๗๖	๑๖	ป่ากะมาทะคี	—	เขตพม่า
๒๔๗๗	๑๗	สันป่ากอ	—	เขตพม่า
๒๔๗๘	๑๘	ป่าไร่หนองจะโค	—	เขตพม่า
๒๔๗๙	๑๙	คอยน้อย	จอมทอง	เชียงใหม่
๒๔๘๐	๒๐	ป่าสันป่อแต้	บ้านโฮ้ง	ลำพูน
๒๔๘๑	๒๑	ห้วยป่าคา	บ้านโฮ้ง	ลำพูน
๒๔๘๒-๒๔๘๕	๒๒-๒๕	วัดป่าหนองเจดีย์	ป่าซาง	ลำพูน
๒๔๘๖	๒๖	วัดพระพุทธรบาทตากผ้า	ป่าซาง	ลำพูน
๒๔๘๗-๒๔๘๘	๒๗-๒๘	คอยม่อนมะหิน	ป่าซาง	ลำพูน
๒๔๘๙-๒๔๙๐	๒๙-๓๐	วัดป่าหนองเจดีย์	ป่าซาง	ลำพูน
๒๔๙๑-๒๕๒๗	๓๑-๖๗	วัดพระพุทธรบาทตากผ้า	ป่าซาง	ลำพูน

๓. พระครูเวฬุวันพิทักษ์ (เขื่อนคำ อคฺคตสนฺโท) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทตากผ้า
รูปปัจจุบัน

สถานะเดิม

พระครูเวฬุวันพิทักษ์ นามเดิม เขื่อนคำ นามสกุล น้อยตะปุ่น เกิดวันที่ ๑๔ เดือน
กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ เป็นบุตรของ นายเบียง นางกุย น้อยตะปุ่น ภูมิลำเนาเดิม

ไม่ต่างจาก... พระครูพรหมพิริยรักษ์ (เขียนคำ อุตตมฺโย) ...
ไม่ต่างจาก...
พระครูพรหมพิริยรักษ์ (เขียนคำ อุตตมฺโย) ...
พระครูพรหมพิริยรักษ์ (เขียนคำ อุตตมฺโย) ...

อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๖ หมู่ที่ ๓ บ้านจางข้าวน้อยเหนือ ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

เมื่อเป็นเด็กมีอุปนิสัยชอบในด้านการก่อสร้างคือ มีหัวใฝ่เรียนรู้อย่างเอาจริงในด้านสถาปัตยกรรม ตั้งแต่เด็ก ๆ ท่านเล่าว่า เมื่อเป็นเด็กเล่นในสวน ชอบเล่นเกี่ยวกับการสร้างบ้าน สร้างโบสถ์ วิหาร เอาไม้มาตัดทำเป็นรูปโครงสร้าง รูปแบบของโบสถ์ วิหาร บ้านเรือน เอาดินมาปั้นเป็นพระพุทธรูป ถ้าหากได้เล่นเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ จะมีความสุขมาก แสดงให้เห็นว่าได้เพาะปลูกอุปนิสัยเกี่ยวกับงานศิลปะด้านการก่อสร้างมาตั้งแต่เยาว์วัยแล้ว

บรรพชา

พ.ศ. ๒๔๘๖ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้วได้รับการบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๖¹/_๗ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๙ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๗ ณ พัทธสีมาวัดจางข้าวน้อยเหนือ ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีพระครูพิศาลพุทธธีร วัดป่าซางงาม ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

เมื่อวันที่ ๑¹/_๖ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ ณ พัทธสีมาวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมี พระครูพิทักษ์พลธรรม วัดป่าเนียง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นพระอุปัชฌาย์

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๙๖ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

พ.ศ. ๒๕๐๑ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การศึกษาพิเศษ

— มีความรู้แตกฉานในอักษรขอมพื้นเมืองเหนือ ภาษาล้านนา สามารถอ่านออก เขียนสอนได้เป็นอย่างดี และมีส่วนร่วมเป็นกรรมการสังคายนาปริวรรตอักษรล้านนา ซึ่งจัดให้มีขึ้นที่วัดโพธาราม (เจ็ดยอด) เชียงใหม่

— ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ด้วยตนเอง จนได้รับยกย่องว่าเป็นสถาปนิก คือ ผู้ออกแบบก่อสร้างในทางสถาปัตยกรรมชั้นยอดของล้านนา มีผลงานปรากฏอยู่ทั่วไป

— มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุโดยทั่วไป สามารถทราบได้ว่า เป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นในสมัยไหน

- มีความรู้เกี่ยวกับลวดลายไทยและการเขียนแบบแปลนก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลา การเปรียญ ฯลฯ พร้อมกับมีความชำนาญในการช่างก่อสร้างถาวรวัตถุเหล่านี้ได้อย่างดีเยี่ยม
- มีความรู้และชำนาญการด้านการทำทองเหลืองและกลองบูชา

ผลงาน

ผลงานด้านการปกครอง

เป็นเจ้าของอำเภอกิตติมศักดิ์ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นผู้อุปถัมภ์ วัดหนองโจง วัดม่อนมะหินศิลาราม วัดบ้านใหม่ วัดสุวรรณวิหาร วัดหนองสมณะธาดา สำนักสงฆ์ คอยม่อนจอมมรรณ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และวัดรัตนาราม (เหล่าป่าก้อย) ตำบลหนองยวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผลงานด้านการศึกษา

๑. เป็นประธานจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสุวรรณวิหาร
๒. เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดพระพุทธบาทตากผ้า
๓. ได้จัดตั้งโครงการศึกษาด้านต่างประเทศ คือ ส่งพระมหาเปรียญที่สอบได้จากสำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า และวัดสุวรรณวิหาร ตั้งแต่เปรียญธรรม ๔ ประโยคขึ้นไป ไปศึกษา ณ ประเทศศรีลังกา โครงการระยะเวลา ๔ ปี
๔. จัดส่งครูพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า ให้ไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยยมนาสันทา ประเทศอินเดีย โครงการต่อเนื่องทุกปี
๕. จัดตั้งมูลนิธิการศึกษาให้แก่สำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ภายในอำเภอป่าซาง เพื่อให้เป็นทุนส่งเสริมการศึกษา บาลีปกรณ์แม่กฤษฺฐสามเณร
๖. จัดตั้งโรงเรียนพระพุทฺธศาสนาวันอาทิตย์ สำนักเรียนวัดพระพุทธบาทตากผ้า และมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาที่เรียนดี แต่ยากจนและมีความประพฤติเรียบร้อยเกือบทุกโรงเรียน ในเขตอำเภอป่าซาง
๗. จัดงานฉลองหัตถ์เปรียญแก่ผู้สอบบาลีได้ทุกปี เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ศึกษาภาษาบาลี

ผลงานด้านเผยแผ่ เป็นประธานและพระธรรมทูตประจำอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 เป็นประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 เป็นที่ปรึกษาหน่วยและแม่พระพุทธศาสนาวัดพระพุทธบาทตากผ้า

- ผลงานด้านสาธารณูปการ**
๑. เป็นประธานก่อสร้างวัดม่อนมะหินศิลาราม จนถึงปัจจุบัน
 ๒. เป็นประธานก่อสร้างวัดสุวรรณวิหาร จนถึงปัจจุบัน
 ๓. เป็นประธานก่อสร้างวัดพระพุทธบาทตากผ้า จนถึงปัจจุบัน
 ๔. เป็นประธานก่อสร้างวัดบ้านใหม่ ตำบลนครเจดีย์ จนถึงปัจจุบัน
 ๕. เป็นประธานยกวัดร้างหนองโจงเป็นวัดมีพระสงฆ์ และดำเนินการก่อสร้างจนถึงปัจจุบัน
 ๖. เป็นประธานสร้างพระธาตุเจดีย์เก้าดวงที่สำนักสงฆ์คอกม่อนจอมธรรม จนถึงปัจจุบัน
 ๗. เป็นประธานก่อสร้างวัดเหล่าป่าก้อย ตำบลน้ำคิน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จนถึงปัจจุบัน
 ๘. เป็นประธานก่อสร้างวัดห้วยปง อำเภอศีล จังหวัดลำพูน จนถึงปัจจุบัน
 ๙. เป็นประธานก่อสร้างวัดทุ่งลาฮิต พระโขนง กรุงเทพมหานคร จนถึงปัจจุบัน
 ๑๐. เป็นผู้ร่วมวางแผนแปลนแผนผังในการก่อสร้างวัดไทยวัดแรกในลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา
 ๑๑. เป็นประธานสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระพุทธบาทตากผ้า*

นอกจากนี้ พระครูวสุวัตินพิทักษ์ (เขียนคำ อดุลยโต) ยังได้ออกแบบแปลนถาวรวัตถุต่างๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศอีกหลายแห่ง นับว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการช่างอย่างหาตัวจับได้ยาก ผลงานของท่านเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย

* พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคุณครูวสุวัตินพิทักษ์ (เขียนคำ อดุลยโต) เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระครูวสุวัตินพิทักษ์ (เขียนคำ อดุลยโต) ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒ หน้า ๓๗-๓๘

ปราสาทที่ตั้งศพพระสุพรรณธรรมาจารย์ (ศุภนาถมหาราชา อนุชาของโก)
ธกมลเมโธ พระครูวาสุวัตินพิทักษ์ (เจ้าคณะวัด) อุดมบุญโต

นารถสีผึ้งซึ่งเชิญเชิญพระสุพรรณธรรมาเถร (ครูบาทวนมา พุทฺธมจตุโร)
ออกแบบโดย พระครูระพีวินศิริโกศล (เขียนคำ อดุลสมฺมโต) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

วัดพระพนม (วัดพนม) เมืองพนมเปญ ประเทศกัมพูชา

วิหารพระพรหมบาท

พระเจดีย์สี่ศอกบาท

บานประตูพระเจดีย์สี่มุมฯ ไม่ถึงหลักหลายหลายตัวก็มีทอง

วิหารพระร่วงที่เชียงใหม่

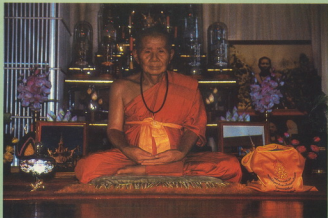
พระอุโบสถ (เก่า)

ศาลาการทบวิจัย

กุฏิบ้านหินปูนสมเด็จพระสุพรรณกษานนทร
(ศุภนาพรนมา พุทธมณฑลภูเก็ต)

ท่านธีรพงษ์พุทธมณฑลธรรม ในกุฏิบ้านพิบูลมณฑลธรรม

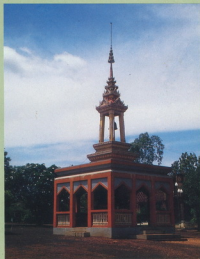

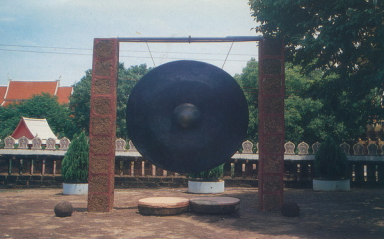
พระธีรพงษ์ ในกุฏิบ้านพิบูลมณฑลธรรม

พระศรีรัตน

พระศรีรัตน

ឆ័ង

ក្នុងរោងឆ័ង

การปกครองส่วนท้องถิ่น

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตท้องที่ของตนเอง มีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างไปจากการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีลักษณะการปกครองที่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่น

ภาคผนวก

1. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. รูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น

3. การกระจายอำนาจการปกครอง

4. การพัฒนาท้องถิ่น

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน

6. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

7. การเงินการคลังของท้องถิ่น

8. การศึกษาของท้องถิ่น

9. การสาธารณสุขของท้องถิ่น

10. การกีฬาและนันทนาการของท้องถิ่น

11. การเมืองการปกครองของท้องถิ่น

12. การต่างประเทศของท้องถิ่น

13. การวัฒนธรรมของท้องถิ่น

14. การศาสนาของท้องถิ่น

15. การสังคมสงเคราะห์ของท้องถิ่น

16. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของท้องถิ่น

17. การการต่างประเทศของท้องถิ่น

18. การการวัฒนธรรมของท้องถิ่น

19. การการศาสนาของท้องถิ่น

20. การการสังคมสงเคราะห์ของท้องถิ่น

กลองหลวงหรือกลองแោ*

คำนำ

กลองตามวัดของจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และจังหวัดขึ้นบางจังหวัดของล้านนา ที่มีใช้อยู่ทั้งในงานบุญต่างๆ ตามประเพณีและใช้ในการละเล่นแข่งขัน รวมทั้งในการแสดงด้วยนั้น มีที่นิยมใช้และรู้จักกันในปัจจุบันหลายชนิด เช่น กลองปูชาหรือบูชา กลองลูกดับ กลองหลวงหรือกลองแោใหญ่ กลองแោกลาง กลองแោเล็ก กลอง ๒ หน้า และกลองตะหลดปดเป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะเรื่องราวของกลองหลวง หรือกลองแោใหญ่ก่อน เนื่องจากมีลักษณะที่น่าสนใจทั้งเทคนิควิธีการทำ เทคนิคการละเล่นแข่งขัน และขนาดรูปร่างของกลอง

ในการศึกษาเรื่องกลองหลวงนี้ เนื่องจากมิได้เคยเขียนเป็นตำราไว้มาแต่เดิม เพียงแต่จำไว้บอกกันต่อ ๆ มา มีการแก้ไขดัดแปลงให้ดีขึ้นตลอดมาเป็นลำดับ ฉะนั้นในการศึกษาจึงจำเป็นต้องสืบหาผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทั้งวิธีการทำและการแข่งขัน เป็นผู้ให้ข้อมูล และในที่นี้ได้มีท่านพระครูวสุวัตินพิทักษ์ (พระมหาเชื่อนคำ อุตฺตสนฺโต) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง และเป็นผู้สร้างวัดสุวรรณวิหาร บ้านแม่ฮาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง ซึ่งอำเภอป่าซางนี้ก็นับว่าเป็นศูนย์กลางและมีชื่อเสียงมากในเรื่องการทำและแข่งขันกลองหลวง และสำหรับท่านพระครูองค์นี้นับว่าเป็นผู้ที่สนใจในเรื่องของกลองต่างๆ ของล้านนามาก และพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ โดยตัวท่านเองอยู่ที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า เพียงจำวัดท่านนั้นแต่จะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่วัดสุวรรณวิหาร ซึ่งท่านได้ว่างช่วงทำกลองพื้นบ้าน บ้านแม่ฮาวที่ยังคงเหลืออยู่ ๓-๔ คน ให้นำทำกลองต่างๆ รวมทั้งกลองหลวงให้เพื่อท่านจักได้จำหน่ายจ่ายแจกไปตามวัดขึ้น ๆ ของล้านนาที่ยังไม่มีกลอง ทั้งนี้เพื่อให้ช่างทำกลองเหล่านี้ให้มีอาชีพรายได้ตลอดไป เป็นการอนุรักษ์ฝีมือช่างแบบประเพณีพื้นบ้านให้คงอยู่ จึงเป็นโอกาสที่ดีที่ได้ทั้งข้อมูลและการทำที่สมบูรณ์แบบไว้

กลองหลวง

กลองหลวง คือ กลองแោตั้งแต่เดิมมีแោง (แោว-เฮว กลองแោวก็คือกลองที่มีเขวคอค) ซึ่งเป็นกลองที่มีขนาดเล็กกว่ากลองหลวงแต่ยาวกว่า ทำด้วยไม้เนื้อแข็งท่อนเดียว มีลักษณะคล้ายกลองยาว ตรงกลางหรือเขวซุกกลึงให้คอคเล็กกลงไปคล้ายแោวหรือแោวของกลองคนล้านนาดั้งเดิมจึงเรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองแោ สำหรับใช้ในขบวนแห่ครัวตาน (ครัวทาน)

* มงคล ตำราบุญสาร วิเศษพิทักษ์ ๒ วิธีการทำหน้าพิศุขนิยมชดถาณแม่ฮาวี หรือคือป กุณนพพ เวียงเวียง

มีขาบ จึง และห้องประกอบ ต่อมากายหลังทำให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และสั้นกว่ากลางแวงจึงเรียกว่ากลางหลวง (หลวง-ใหญ่)

ประวัติกลางหลวง

กลางแวงที่มีมาก่อนกลางหลวงนั้นยังไม่ทราบประวัติแน่นอนว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่กลางหลวงนี้ ตามคำบอกเล่าของท่านพระครูฟูวันพิทักษ์ ว่ามีมาเมื่อราว ๘๐ ปีเศษ มาแล้วนี้เอง โดยช่างชื่อหนานหลวง บ้านทุ่งตุม ตำบลแม่แก้ว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ทำขึ้นก่อน มีขนาดหน้ากลองใหญ่ ๒๐ นิ้ว ยาวประมาณ (๘ คอก) ๑๕๐ นิ้ว ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากลางแวงทั่วไปในขณะนั้น มาถวายพระครูพุทธวิงวตศาตา วัดบางช้างน้อยเหนือ (เจ้าคณะแขวงปากบ่อง (คืออำเภอป่าซางปัจจุบัน) เพื่อใช้สำหรับแห่ครัวตาน (ครัวทาน) และแข่งตี เป็นที่นิยม จึงมีผู้ทำขึ้นเลียนแบบในเวลาต่อมาและมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เป็นขนาดหน้ากลอง ๒๒ นิ้ว ๒๔ นิ้ว ๒๖ นิ้ว จนปัจจุบันใหญ่ที่สุดขนาด ๒๘ นิ้ว ยาว ๖ คอก ๑๐ นิ้ว หรือ ๑๓๐ นิ้ว

ขนาดหน้ากลอง ๒๒ นิ้ว และ ๒๔ นิ้ว เคยเป็นขนาดที่นิยมมาก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่เมื่อสงครามยุติลง สภาพแวดล้อมไม่อำนวย การแข่งขันตีกลองหลวงก็หยุดชะงักไปด้วย จนท่านพระครูฟูวันพิทักษ์ วัดพระพุทธบาทตากผ้า ได้ฟื้นฟูเชิญเข้ามาแข่งขันกันอีก จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน กลองแวงดั้งเดิมหาได้ยากในเขตจังหวัดลำพูนแล้ว ซึ่งเกิดจากความผูกพันไม่มีช่างทำขึ้นอีก แม้แต่กลองหลวงขนาด ๒๐ นิ้ว ก็มีวัดในจังหวัดขึ้นมาซื้อไปมากแล้ว

การทำกลองหลวงและลักษณะกลองหลวง

การทำกลองทุกชนิดของล้านนา ไม่ว่าจะขนาดใหญ่หรือเล็ก ขนาดสั้นหรือยาว ต้องขุดเจาะไม้ให้กลวงและให้เอาหน้ากลองเป็นหลักวัดสัดส่วนอื่น ๆ ของตัวกลอง คือเมื่อได้ไม้มาแล้วจะทำกลอง ตกลงใจจะเอาหน้ากลองกว้างเท่าใดก็เอาขนาดของหน้านั้นมาวัดมาเป็นส่วน

สำหรับกลองหลวงนั้น (ดูภาพลักษณะกลองหลวงที่มีขนาดหน้ากว้าง ๒๘ นิ้ว ยาว ๑๓๐ นิ้วประกอบ) ขนาดความยาวของโหนดกลองจะเท่ากับสองหน้า วัดจากปากกลองถึงกันโหนด ส่วนท้ายกลองวัดจากเอวกลองถึงกันกลองให้ได้เท่ากับสองหน้าเช่นกัน ระยะระหว่างเอวกลองถึงกันโหนดให้เท่ากับครึ่งหนึ่งของหน้า หรือจะเพิ่มได้อีกประมาณ ๒ นิ้ว เพื่อความเหมาะสม

ลักษณะของกลองหลวง (ตามภาพประกอบ) มีรูปร่างคล้ายกลองยาวขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ท่อนเดียว ซึ่งจะบอกกล่าวถึงลักษณะภายในของตัวกลองก่อน ด้านปากกลองจะ

จุดให้กลองเรียกว่าโกลอง บริเวณปากจะกว้างแล้วค่อยสอบเข้า คล้ายกรวยถึงกันโหนซึ่งข้างบางคนก็จะทำเป็นกันแหลม บางคนทำเป็นกันมน ความยาวจากปากกลองถึงกันโหนจะเท่ากับสองเท่าความกว้างของปากกลองหรือหน้ากลอง

ต่อจากกันโหน จะเจาะเป็นโพรงเข้าไปเป็นกระเปาะอีก ๓ นิ้ว ปากโพรงเป็นรูกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ นิ้ว ตรงปากโพรงบริเวณกันโหนจะทำได้ด้วยส่วนแหลมของน้ำมันตะขู ๑ ส่วน ผสมกับทราย ๑ ส่วน และปูนขาว ๔ ส่วน เพื่อช่วยให้เสียงดีขึ้น

ต่อจากกระเปาะ จะเจาะเป็นรูเสียงยาวราว ๔๔-๔๕ นิ้ว ขนาดกว้างพอที่จะให้ป็นน้ำ เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ นิ้ว สอดได้พอดี รูเสียงนี้จะสอดตามแวงกลองมาอยู่ห่างจากกันกลอง ๒๔ นิ้ว ต่อจากรูเสียงก็จะเป็นส่วนที่จุดเป็นโพรงกว้างขึ้น เรียกว่า ชู๊กกัน เป็นรูปทรงกรวย ตรงส่วนปากกรวยจะอยู่ตรงกันกลองพอดีและกว้างราว ๑๒ นิ้ว ซึ่งส่วนที่เรียกว่า ชู๊กกันนี้จะเป็นส่วนที่เสียงออก ตรงกันของชู๊กกันก็ต้องทำให้ด้วยส่วนแหลมเช่นเดียวกับตรงกันโหนเหมือนกัน

ส่วนลักษณะภายนอกของตัวกลองนั้น จากหน้ากลองจะมีขอบซึ่งมีหูหิ้วจำนวน ๒๔ หรือ ๓๐ หรือ ๓๒ รู้อยู่ติดอยู่ และจากหูหิ้วจะมีหนังขึ้นตึงให้หน้ากลองตึงโดยหนังขึ้นจะร้อยโยงกลับไปมากระหว่างทั้งหมัดกับรูที่จะไว้โดยรอบตรงบริเวณที่เป็นกันโหน รูเหล่านี้เรียกว่า ได้ข้าวสารมีจำนวนรูเท่ากับจำนวนหูหิ้ว

ถัดจากได้ข้าวสาร ตัวกลองจะถูกกลึงให้ค่อยเล็กลงไป ส่วนที่คอดเล็กที่สุดเรียกว่า แวงซึ่งจะอยู่ห่างจากได้ข้าวสารราว ๑๖ นิ้ว ตรงบริเวณแวงนี้จะเป็นบริเวณที่ยึดอยู่ติดกับตัวล้อซึ่งก็คือ เกวียนบรรทุกกลองนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากกลองมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก จึงจำเป็นต้องบรรทุกเกวียนสำหรับเข้าขบวนแห่ หรือแม้แต่เก็บรักษาไว้ที่วัดเฉย ๆ

ต่อจากบริเวณแวงตัวกลองจะถูกกลึงให้ค่อย ๆ ใหญ่ขึ้นจนไปถึงส่วนที่เป็นกันกลองที่เสียงออก ซึ่งจะมีความกว้างราว ๓๔ นิ้ว

ส่วนที่สำคัญที่สุดที่จะต้องทำอย่างระมัดระวังคือโกลอง ซึ่งเวลาจุดจะต้องคอยตบแต่งและลองฟังเสียงว่าใช้ได้หรือยัง เพราะบางครั้งผิวของโกลองที่รานเรียบอาจให้เสียงไม่ดีเท่ากับผิวที่ขรุขระหรือโค้งนูนก็ได้ บางครั้งไปแข่งตีแพ็กลับมก ก็ต้องมานั่งไขที่จุดนี้กันใหม่

วัสดุที่ใช้ทำ

กลองแวงและกลองหลวงแต่เดิมใช้ไม้มะค่าทำ แต่ก็เปลี่ยนชนิดเนื้อค่อนข้างอ่อน เวลาตีจะโห่เสียงทุ้ม เสียงไม่แข็งและดังเท่าที่ควรไม่เป็นที่ถูกใจของกรรมการตัดสินแข่งตีกลองหลวง ในเวลาต่อมาจึงหันมาใช้ไม้ประดู่ที่นิยมมากที่สุดเป็นไม้ประดู่เหลืองซึ่งให้เสียงแข็งและดัง แต่ก็หาขนาดที่เหมาะสมได้ยาก และราคาแพง ไม้ประดู่ชนิดรองลงมาก็เป็น

ประตู่แดงและท้ายสุดเป็นประตูดำ

หมิงที่ใช้ทำหมากลอง ใช้หมิงวู้ทั้งตัวเมียและตัวผู้ แต่ปัจจุบันนิยมใช้หมิงวู้ตัวผู้ เพราะมีนโหนกกว่าและนิยมใช้หมิงด้านที่วู้ไม่ได้ขนแอนทับ คือโดยธรรมชาติวู้จะนอนแอนทับด้านข้างลำตัวที่เป็นกระเพาะหญ้าที่เรียกว่าเบียมหญ้า ส่วนลำตัวด้านที่เป็นกระเพาะน้ำหรือเบียมน้ำก็จะไม่ถูกทับ ดังนั้นหมิงด้านที่เป็นเบียมหญ้าจึงเป็นหมิงที่แข็งแรงต่าง ไม่นิยมเอามาทำหมากลอง และหมิงด้านเบียมน้ำนั้น ก็ต้องเป็นของวู้ที่ปานกลางไม่หนุ่มเกินไปและไม่แก่เกินไป ขนก็ต้องไม่หยาบแข็งแรงต่าง คือขนต้องอ่อนนุ่มจึงจะให้เสียงดี

แผ่นหมิงวู้หน้ากลองจะมีขอบเจาะรูโดยรอบสำหรับเป็นที่ร้อยหูหิ้วที่ทำด้วยหนังควาย บิดเกลียวเป็นเชือก มาร้อยที่รูเจาะเป็นห่วง ๆ จำนวนที่นิยมคือ ๒๔ ห่วง ๓๐ ห่วง และ ๓๒ ห่วง ซึ่งห่วงหูหิ้วเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นที่ให้หนังชินซึ่งทำด้วยหนังควายควั่นเกลียวเป็นเชือก มาร้อยซึ่งดึงไปสอดที่รูที่ได้ข้าวสารเพื่อดึงหน้ากลองให้ตึงตามต้องการ

การเจาะรูเพื่อร้อยหูหิ้วนั้น แต่โบราณเอาหมิงหน้ากลองมาแก้กับพื้นแล้ว เอาก้อนหินหรือเม็ดมะขามมาวางเรียงกำหนดจุดเพื่อเจาะรู ในปัจจุบันท่านพระครูวสุวัตน์พิทักษ์ใช้วิธีขีดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๒ เส้น ก็จะได้ตำแหน่งจุดที่ขอบ ๑๒ รูพอดี โดยครั้งแรกเริ่มที่เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ เส้นทำมุมฉากกันก่อนจากนั้นก็แบ่งครึ่งมุมฉากออกไปอีก และแบ่งครึ่งมุมไปเรื่อย ๆ จนครบ ๑๒ เส้น

การใช้งานกลองหลวง

กลองหลวงจะนำออกมาใช้งานในแต่ละปีเมื่อหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวไปจนถึงสงกรานต์ คือเริ่มตั้งแต่มกราคม ถึง มิถุนายน การใช้งานก็จะมียู่ ๒ อย่างคือ

การใช้กลองหลวงในขบวนแห่

เมื่อวัดจัดให้มีงาน เช่นงานสงฆ์ ขลองพัดเบี่ยง งานควัวตาน (ควัวทาน) ถวายทานโบลด์ วิหาร หรืองานบุญต่าง ๆ ก็จะจัดให้มีขบวนแห่ซึ่งมีกลองหลวงร่วมด้วย การตีแห่งกลองหลวงจะใช้การตีเหตึกโฆงโดยมีร่องซุดใหญ่ตีร่วมด้วย คือ ซุด ๔ โบลือ ๘ โบล นอกจากนั้นก็มียาบ และกลองตะหลอดซึ่งเป็นกลอง ๒ หน้ามีไม้ตี ๒ อันร่วมด้วย ในงานบุญหนึ่ง ๆ จะมีขบวนแห่หลายขบวนที่วัดอื่น ๆ ส่งมาร่วมงานบุญ

การใช้กลองหลวงในการตีแข่งขัน

ในงานบุญต่าง ๆ ดังกล่าว เมื่อขบวนแห่เสร็จสิ้นแล้วในช่วงบ่ายทางวัดมักจะจัดให้มีการตีกลองหลวงแข่งขันระหว่างกลองของวัดต่าง ๆ ที่มาร่วมในงานบุญ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท้องถิ่นที่นิยมแข่งเล่นมากที่สุดจะอยู่ในท้องที่อำเภอป่าซาง

จังหวัดลำพูนและบริเวณโดยรอบ เช่น อำเภอเมืองลำพูน อำเภอบ้านโฮ้ง ของจังหวัดลำพูน นอกนั้นมีที่จังหวัดเชียงใหม่ เช่น อำเภอจอมทอง อำเภอสันป่าตองและอำเภอสารภี แต่ที่มีมากที่สุดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการละเล่นท้องถิ่นที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นได้ก็ที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนนั่นเอง จังหวัดอื่นๆ ของล้านนาไม่มีการละเล่นชนิดนี้ แต่ก็มีกลองแหวงและกลองหลวงใช้ในขบวนแห่อยู่บ้างโดยมาหาซื้อเอาไปจากจังหวัดลำพูน

จำนวนกลองหลวงที่ถ้องแข่งขัน

จำนวนกลองหลวงในปัจจุบันที่มีอยู่ในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่มีอยู่ทั้งหมดประมาณ ๗๐ ลูก แต่ส่วนมากที่ถ้องแข่งขันครั้งหนึ่งๆ จะมีจำนวนประมาณ ๔๐-๕๐ ลูก สูงสุดที่เคยแข่งคือ ๕๔ ลูก ที่วัดสุวรรณวิหาร บ้านแม่ยาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

เมื่อทราบจำนวนกลองที่จะถ้องแข่งขันแล้ว กรรมการจะพิจารณาว่าจะแบ่งกลองออกเป็นกี่ชุด ชุดละ ๓ ลูกหรือ ๔ ลูก และจะแข่งกี่รอบตั้งแต่เริ่มจนถึงรอบชนะเลิศ ที่แบ่งเป็นชุดนั้นก็เพื่อให้เข้าตีแข่งพร้อมกันชุดละ ๓ หรือ ๔ ลูก เพื่อคัดเอาที่เสียงดีไว้ ที่เสียงไม่ดีก็ตัดออก ส่วนเสียงดีก็จะได้เข้ารอบต่อไป เช่นแข่งชุดละ ๓ ลูก ก็จะคัดที่เสียงไม่ดีที่สุด ๑ ลูกออกไป เอาไว้ ๒ ถ้าแข่งชุดละ ๔ ก็จะต้องออก ๒ เอาไว้ ๒ เข้ารอบต่อไป ส่วนที่จะเป็นจำนวน ๓ หรือ ๔ ลูกในแต่ละชุดนั้นก็แล้วแต่จำนวนของกลองทั้งหมด ถ้าจำนวนน้อยก็แข่งชุดละ ๓ ถ้าจำนวนมากก็แข่งชุดละ ๔ และจะเป็นกี่รอบก็แล้วแต่จำนวนกลองทั้งหมด และที่จะเข้ารอบต่อไป เช่นกัน

จากนี้ก็จะได้ผู้เข้าแข่งขันจับฉลากว่าจะเข้าอยู่ชุดไหน โดยผู้จับฉลากจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ไปเข้าชุดกับกลองที่ดีเคยชนะอยู่เสมอๆ มิฉะนั้นจะแพ้ทรอบแรกๆ ไปเสียก่อน กลองใดชนะได้เข้ารอบก็จะต้องจับฉลากเข้าชุดในรอบต่อไป เช่นนี้จนถึงรอบสุดท้ายซึ่งเป็นรอบชิงชนะเลิศ ซึ่งรอบสุดท้ายนี้มักจะมียกลองเหลืออยู่ ๔ ลูก จึงชนะเลิศกันโดยแบ่งเป็นรางวัลที่ ๑, ๒, ๓ และชมเชย

กรรมกา

ในปัจจุบันมีกรรมการตัดสินแข่งตีกลองหลวงที่มีชื่อเสียงอยู่ ๒ กลุ่ม คือกรรมการบ้านแป้น ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และกรรมการบ้านค้อน ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพราะชำนาญ ฟังเสียงเก่ง แต่ก็มีบ้างที่วัดใดจัดก็ใช้กรรมการของวัดนั่นเอง

ในการแข่งขันครั้งหนึ่งๆ จะมีคณะกรรมการจำนวน ๕ คน ให้คะแนน ๔ คน เป็นโยชก ๑ คน คอยประกาศให้ชุดใด ชุดใด เข้าแข่ง กลองของวัดใดแพ้ทรอบ เป็นต้น โดยคณะกรรมการจะอยู่ห่างประมาณ ๓๐-๓๕ ก้าวจากกันกลอง (ที่เสียงออก) ซึ่งมักจะมีเชือกซึ่งเป็นแนวให้กันกลองอยู่เสมอ

คณะกรรมการที่เข้าแข่งขัน

คณะกรรมการที่เข้าแข่งขันแต่ละคณะ จะประกอบด้วย

๑. กลองหลวง ๑ ลูก บรรพบุรุษลื้อ (ภเวียนกลองหลวง)

๒. คนตี ๒-๔ คน ต้องมัลลกันตีคราวละ ๑ คน เนื่องจากการตีต้องใช้แรงมาก และต้องรู้จักจังหวะการตีเป็นอย่างดี คนตี ๆ ด้วยกำปั้นหุ้มผ้า ไม่ใช่ไม้ตี

๓. คนฟังเสียงอย่างน้อย ๑ คน ทำหน้าที่กำกับว่ากลองได้รับการตกแต่งปรับปรุง ดีแล้วหรือยัง โดยฟังจากเสียงที่ซ้อมตี

๔. ผู้ช่วยอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเมื่อรวมทั้งคณะแล้วจะมีประมาณ ๑๐ คน

กลองหลวงแต่ละคณะจะต้องขึ้นกลอง ตกแต่งและซ้อมตีก่อนวันแข่ง ๑ วัน เพื่อดู ความพร้อม

การแข่งขัน

เวลาแข่งจะเริ่มตั้งแต่บ่าย ๑ โมงจนถึง ๔-๕ โมงเย็น ช่วงเช้าก็จะซ้อมตีกันเพื่อ หารเสียงให้ที่ดีที่สุด

เมื่อได้เวลา กลองแต่ละชุดที่เข้าแข่งอยู่ในตำแหน่งที่กำหนดแล้ว กรรมการจะให้กลอง แต่ละใบตีลงเสียงก่อน ซึ่งก็จะได้รับเสียงให้ร้องให้กำลังใจจากคนดูที่มาจากวัดเดียวกัน แต่ส่วนมากแล้วจะรู้ทันทีว่ากลองใดในชุดนั้นตีได้ดีที่สุดเมื่อลงเสียงแต่ละใบจบลง เมื่อลงเสียง แล้ว กรรมการจะให้สัญญาณตีแข่งพร้อมกันเป็นเวลา ๓๐ วินาที จนแล้วให้สลับที่ ถ้าชุดหนึ่ง มี ๓ ลูก ก็ให้สลับที่ตำแหน่ง ๓ ครั้ง ถ้า ๔ ลูกก็ให้สลับ ๒ หรือ ๔ ครั้ง (ถ้า ๒ ครั้งให้ สลับตำแหน่งนอกและใน) ทั้งนี้เนื่องจากกลองจะให้เสียงไม่เหมือนกันในที่ต่างกัน จึงต้อง ให้มีการสลับตำแหน่งเพื่อให้โอกาสและเกิดความยุติธรรม ซึ่งตำแหน่งตรงกลางจะตีได้ดี แต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไป เพราะเกี่ยวกับเวลาบ่ายโมงหรือเย็นด้วย เนื่องจากกลองบางใบให้ เสียงไม่เหมือนกันเมื่อเวลาเปลี่ยนไป

การฟังเสียง

เมื่อตีพร้อมกัน ๓๐ วินาทีแล้ว กรรมการจะตัดสินใจทันทีว่ากลองใดเป็นผู้ชนะ โดย ฟังจากเสียงที่ดังและแข็ง จนสามารถกลบเสียงกลองใบอื่นให้เงียบไปได้เลย ทั้งนี้กรรมการ จะคัดไว้ ๒ ลูกเสมอ

กลองหลวงที่ตีดีดัง จะดังไปไกลมาก ถ้าตามลมและกลางคืนเงียบ ๆ ด้วยแล้ว จะ ได้ยินไกลถึง ๑๐-๑๕ กิโลเมตร

การคัดลินและรางวัล

กล่องแต่ละชุดจะได้รับคัดเลือกไว้ ๒ ชุด เพื่อเข้ารอบต่อไปเสมอจนถึงรอบสุดท้าย ซึ่งเป็นรอบชิงชนะเลิศ กล่องใดก็ได้ดังข้างที่สุดก็จะได้รับการคัดลินให้ชนะเลิศ และรองลงไป อันดับ ๒ และ ๓ กับชมเชยอีก ๑ ชุด รางวัลทุกรางวัลจะเป็นเงินสดอยู่ที่ทางวัดเจ้าภาพ จัดเตรียมไว้ให้ โดยรางวัลที่ ๑ จะได้เงินประมาณ ๘๐๐-๑,๐๐๐ บาท ที่ ๒ ได้ประมาณ ๖๐๐-๘๐๐ บาท ที่ ๓ ได้ ๓๐๐-๕๐๐ บาท รางวัลชมเชยได้ราว ๒๐๐-๓๐๐ บาท ส่วนที่ ตกรอบนั้นทางวัดก็จะให้เงินค่ารถกลับบ้านเหมือนกัน ถ้าตกรอบแรกได้ ๑๐๐ บาท ตกรอบ สองได้ ๑๒๐ บาท ตกรอบสามได้ ๑๕๐ บาท และกรรมการได้เงินคนละ ๑๐๐ บาท

องค์ประกอบสำคัญของกล่องหลวงเพื่อชัยชนะ

๑. กล่องต้องมีส่วนประกอบทั้งด้านในและด้านนอกได้สัดส่วนคือ ด้านในหรือในโน ที่เป็นโพรงต่อจากหน้ากล่องนั้น ต้องได้ส่วนที่ให้เสียงดีที่สุดซึ่งไม่จำเป็นต้องสูงให้เรียบเสมอไป บางทีเป็นิวหน้อย หรือนูนหรือเว้าบ้างแต่ก็ให้เสียงดี ตรงส่วนกันกล่องที่เรียกว่าจุกกันที่ เสียงออกก็ต้องมีปากที่ลอบเข้าได้ส่วน

ส่วนมากแล้วตรงบริเวณในโนและจุกกัน เมื่อทำแล้วปรับปรุงจนเสียงดีเป็นที่พอใจแล้ว มักจะไม่แก้ไขอะไรอีกถึงแม้จะพักสัปดาห์แล้วจะไปปรับปรุงตัดแปลงที่บริเวณอื่นมากกว่า เช่น หนีงหน้ากล่อง เป็นต้น

๒. หน้ากล่อง หนีงต้องเข้าให้แน่นและต้องทูปให้ได้ดี คือให้แตกจนขึ้นหลาย ซึ่งถ้า ทูปหนีงไม่ได้ที่ คือทูปไม่ออกหลาย เวลาตีจะไม่ดังและเมื่อเอาออกจากปากกล่อง หนีงจะตึง ผิดกับหนีงที่ทูปได้ที่เมื่อเอาออกจากปากกล่อง หนีงจะนูนโค้งขึ้นไม่เรียบ หนีงว่าด้านบิ๊ยมว่า นั้นจะต้องใช้เฉพาะด้านข้างเท่านั้นอย่าให้เลยมาถึงตรงสันหลังัว จึงจะให้เสียงดี

การเอาหนีงเข้าปากกล่องเตรียมแข่งขัน จะต้องไม่ให้ตึงหรือหย่อนเกินไป หนีงต้องเสมอกัน

๓. คนกำกับเสียง ต้องฟังเสียงว่ากล่องมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ให้เสียงดีแล้วหรือยัง โดยจะต้องซ้อมตีฟังเสียงก่อนวันแข่ง ๑ วัน และต้องเตรียมระจาซึ่งเป็นส่วนผสมใช้ติด หน้ากล่องบังคับให้ตีเสียงดี ให้ได้ส่วนผสมที่เหมาะสมที่สุด คือประกอบด้วยขี้เถ้าของใบกล้วย หรือใบมะพร้าว ข้าวเหนียวสุก โดยเอาน้ำล้างข้าวเหนียวให้หมดขยาดจนแยกเป็นเม็ด ๆ ได้ แล้วจึงให้พ้อหมดจึงคลุกขี้เถ้าผสมกัน จนเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ระจาที่ดีต้องไม่เน็มนเกินไป ไม่แข็งเกินไป มีความยืดหยุ่นพอดี เวลาตีกล่องซึ่งจะตีลงบนระจาจะไม่ทูปไม่มี ไม่ติดมือ และขณะแข่งต้องคอยเอาผ้าชุบน้ำโสมหรือลูบอยู่เสมอไม่ให้แข็งเกินไป ส่วนบริเวณหน้ากล่อง ที่ใช้ติดระจานั้นต้องรักษาให้ดี ระวางไม่ให้เหงื่อไหลไปถูกเพราะจะทำให้ระจาติดหนีงไม่ดี

รูปร่างของระจางจะมีรูปคล้ายขนมโคมีทิวหรือวงแหวน เว้นว่างตรงกลางเส้นผ่าศูนย์กลางของระจางจะเล็กกว่าก้นกลองหรือตุ้ดกลอง (จุกก้น) หน่อยหนึ่ง เช่น จุกก้นขนาด ๑๒ นิ้ว ระจางจะประมาณ ๑๐-๑๑ นิ้ว ส่วนที่ว่างตรงกลางจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ นิ้ว เวลาตีดระจางต้องคอยลองตีฟังเสียงดูไม่ให้ตีตมมากหรือน้อยเกินไป และเมื่อเล็กตีแข่งแล้วต้องเอาระจางออกทุกครั้ง

คนกำกับเสียงกลองใบหนึ่ง ๆ จะมีอย่างน้อย ๑ คน ช่วยกันแก้ไขดัดแปลงหรือแต่งกลองให้เสียงดีที่สุด แต่บางครั้งคนกำกับก็ถกเถียงกันเองเป็นที่วุ่นวายเหมือนกัน อย่างไรก็ตามคนกำกับเสียงนี้สำคัญมากต้องมีคุณสมบัติฟังเสียงเก่ง ต้องรู้จักส่วนประกอบของกลองดี เพื่อที่จะแก้ไขได้ถูกต้อง เมื่อแพ้กลับมากก็ต้องแก้ไขได้

๔. คนตี ประมาณ ๒-๔ คน ต้องตีเป็น รู้จังหวะรู้น้ำหนัก คนตีใหญ่ล้ำเส้นแข่งแรงตีได้ไม่ดังเท่าคนที่ตีเป็น

การตีกลองหลวงจะไม่ใช้ไม้ตี แต่จะใช้กำปั้นของตัวเองหุ้มห่อด้วยผ้าที่พันม้วนกันเหมือนหีบปรี ผ้าที่ใช้ต้องแห้ง บางและนิ่มพอสมควร ส่วนมากนิยมใช้จิวพระน้ําเอง เวลามัดพันกับกำปั้นต้องมัดให้แน่น เวลาตีต้องใช้แรงมากถึงแม้เวลาแข่งจะใช้เวลา ๓๐ วินาทีก็ตาม จำเป็นต้องใช้ถึง ๒-๔ คน สังเกตได้ว่าคนตีเหล่านี้จะมีแขนข้างที่ใช้ตีโตล่ำกว่าอีกข้างหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด

การรักษากลองหลวง

เมื่อเลิกใช้หรือหลังแข่งแล้ว ต้องแกะเอาระจางออกทำความสะอาดหน้ากลอง ต้องตอนแฉ่น (ขมแฉ่น) หรือสลักไม้ที่ยึดสายหนังชินที่ติดหน้ากลองให้ตั้งระนะใช้แข่ง เพื่อให้หนังชินหย่อนตัว ทำให้หนังหน้ากลองอ่อนตัวลง ไม่ตึงเหมือนตอนแข่ง แล้วเก็บรักษาไว้ในที่ร่มในวัด

ราคากลองหลวง

กลองหลวงขนาดใหญ่นี้มีหน้ากลองตั้งแต่ ๒๗ นิ้วถึง ๒๘ นิ้ว และทำด้วยไม้ประดู่เหลือง จะมีราคาประมาณตั้งแต่สามกรหมื่นบาทขึ้นไป แยกได้ดังนี้เฉพาะไม้หนึ่งท่อนราคา ๕ พันบาท ค่าแรงในการซุดเจาะ ๕ พันบาท หนัง ๒ พันบาท ค่าวัสดุอื่น ๆ ๑ พันบาท ค่าจ้างกลึง ๑ พันบาท ค่าแต่งให้เสียงดีอีกประมาณ ๒-๓ พันบาท นอกนั้นเป็นกำไรในการขาย ส่วนลื้อที่ใช้บรรจุต้องทำต่างหากราคาประมาณ ๒-๗ พันบาท ส่วนกลองแหว่รุ่นเก่าทำด้วยไม้มะค่าลูกเล็กกว่ากลองหลวงและไม่ใช้แหว่แล้ว ราคาประมาณ ๔-๕ พันบาท ส่วนมากจังหวัดอื่นมาซื้อไป

วิเคราะห์กลองหลวง

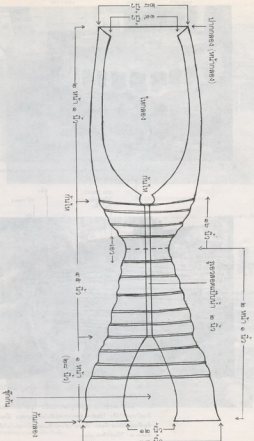
กลองหลวงเป็นกลองที่พัฒนามาจากกลองแหวของโบราณที่มีขนาดหน้ากลองใหญ่กว่ากลองแหวแต่สั้นกว่า เป็นกลองที่วัดในท้องที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนและอำเภอใกล้เคียงนิยมสร้างขึ้นประจำวัด ซึ่งน่าจะเป็นการประกวดประชันกันมากกว่าที่จะมีเพื่อใช้ในศาสนาจริงๆ ทั้งนี้เนื่องจากกลองหลวงมีขนาดใหญ่บรรทุกล้อ จึงมีความสง่างามและท้าทายอยู่ในตัวที่จะประลองกับกลองอื่น ชาวบ้านที่เป็นศรัทธาของแต่ละวัดก็นิยมช่วยกันฝึกซ้อมตีสำหรับแข่ง เพียงเพื่อชัยชนะนำชื่อเสียงกลับวัด โดยไม่ให้ความสำคัญต่อจำนวนเงินรางวัลเลย และเรื่องรื่นเริงเป็นเรื่องรองลงมา วัดใดมีถ้วยรางวัลมากก็ดูจะมีชื่อเสียง ศักดิ์ศรีเด่น วัดใดที่แพ้ก็มักจะต้องนำกลองไปแก้ไรกันอย่างจริงจังเพื่อจะได้แก้มือกันอีก บางวัดถึงกับสั่งทำใหม่เลย ความต้องการในเรื่องการมีกลองที่ได้นำชื่อเสียงกิตติศักดิ์แห่งชัยชนะมาให้ ดูจะเป็นอันดับแรก ส่วนการเข้าขบวนแห่เพื่องานบุญต่างๆ นั้น น่าจะเป็นจุดประสงค์รอง ทั้งนี้สังเกตได้จากทุกครั้งที่เสร็จสิ้นขบวนแห่แล้ว จะมีการแข่งขันตีกลองหลวง ที่บรรยากาศเต็มไปด้วยความตื่นเต้น เอาจริงเอาจัง และอีกทีก็แต่ก็ไม่มีการเอาภาคเค้น ด้วยเหตุนี้กลองหลวงจึงยังน่าจะดำรงความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในท้องที่ของจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ได้ช้านาน

เอกสารอ้างอิง : 1. ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน. 2. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

3. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 4. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 5. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 6. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 7. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 8. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 9. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 10. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

11. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 12. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 13. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 14. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 15. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 16. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 17. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 18. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 19. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. 20. กรมศิลปากร. (2552). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ลักษณะภายในของหลอดลม ขนถ่ายน้ำรัง และ น้ำ อาร b สดก so น้ำ

การขึ้นรูปของหมอนอิง
 หมอนอิงที่นิยมใช้
 ในสมัยปัจจุบัน
 หมอนอิงที่ทำด้วย
 ผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย
 หมอนอิงที่ทำด้วย
 ผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย
 หมอนอิงที่ทำด้วย
 ผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย

รูปนี้ ทำด้วยหมอนอิง

หมอนอิงกลมทำด้วยหนังวัว คือจะบุขนนกหรือขนเป็ดหรือเวลาจะเอาจากหนัง หมอนอิงไปทอขึ้นที่เกาะ

ใช้สำหรับหนุนหลังหมอนอิง

หนัง (ขมมะ)
ไม้สักหรือไม้
ตะเคียน

รูปนี้
หมอนอิง

หมอนอิง ทำด้วยหนังวัวเป็นเปลือก ใช้เพื่อหนุนหลังหมอนอิง ใช้สำหรับหนุนหลังหมอนอิง

ส่วนที่ทำเป็นหนังสักไม้ตะเคียนหรือไม้สักหมอนอิง ใช้เพื่อหนุนหลังหมอนอิง
คือหนังสักไม้ตะเคียนหรือ ไม้สักหรือไม้สักหมอนอิงใช้หนุนหลังหมอนอิงหมอนอิง
หมอนอิง ไม้สักหรือไม้สัก

หน้ารถ

เกวียน

ท้ายรถ

ล้อ (เกวียนบรรทุกเกวียน)

หน้า

หน้ารถ

ไม้เท้า

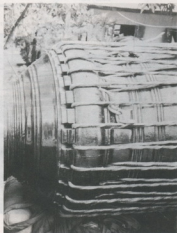
เกวียนส่วนท้าย

พาดหน้ารถเข้าท้ายรถ

โถรียาง

การแปรรูปยางแผ่นดิบอัดเป็นก้อน

การแปรรูปยางแผ่นดิบอัดเป็นก้อน

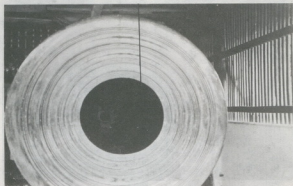
ภาพแสดงการใช้ไม้แป้น หรือสากไม้ติดหมวกจีนไว้ที่ซี่ขึ้นเพื่อเรียงหมากของไม้ซี่ขึ้น การใช้ไม้แป้น จะใช้ก่อนการฉ่ซี่ขึ้น เมื่อเสร็จสิ้นการฉ่ซี่ขึ้นแล้ว ต้องเรียงไม้แป้นออก เพื่อให้หมวกจีนและหมากของ หลากหลายความถี่

ไม้แป้นจะ ใช้ติดหมวกจีนตามเส้นรอบตัวกล่อง

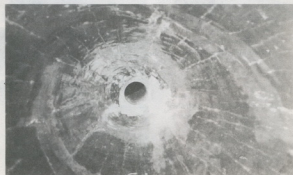

ท่านพระครูบวรสุวณฺโณพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้าและผู้นำสร้างวัดสุวรรณนิมิต
ผู้เป็นเจ้าอาวาสก่อนหลวงปู่คำ สังกัดภคกนคัมภรน้ำกหลงโงให้ตั้งพระดี

ซึกกั้น

กันกลางเตียงซึกกั้น และซึกกั้น บริเวณมุมของส่วนที่สี่ของซอก

ส่วนลึกสุดของซึกกั้น จะเห็นท่อนเป็นขนาด ๒ นิ้ว ที่ต่อออกมาจากโถกของด้านหน้าของเวลาซึกกั้น เนื่องจากจะออกมาที่โถกของซอกผ่านท่อนเป็นมาออกที่ซึกกั้น

ซอกบริเวณปากท่อนเป็นที่เป็นกันของซึกกั้น จะตั้งทำให้ได้ส่วนบนของ น้ำกับและพุ่งพวย และพุ่งขาว

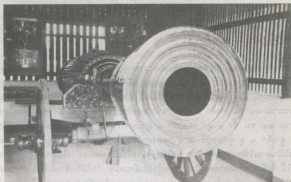

ภาพแสดงขั้นตอนการที่ ผู้ใช้ไม้กวาด และ
คนช่วยกัน พาดไม้กวาดลงที่ ไม้กวาดบน
ซึ่งมีไม้กวาด เราจึงได้เห็นภาพการที่
คนกวาดฯ

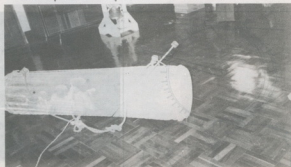
ภาพแสดงขั้นตอนการที่ ผู้ใช้ไม้กวาด และ
คนช่วยกัน พาดไม้กวาดลงที่ ไม้กวาดบน
ซึ่งมีไม้กวาด เราจึงได้เห็นภาพการที่
คนกวาดฯ

ภาพแสดงท่าดี และตำแหน่งที่ดี เวลาจะตบตีคนตีอย่างมือช ๒ คน เป็นชาวชวราวล้วนดี
คนมือข้างไหน คนตีต้องชนสักกับดี ใช้นวมมาก ตีคนตีอวไม่ไหว ใช้เวลาทั้งหมดไม่เกิน
๓๐ วินาที

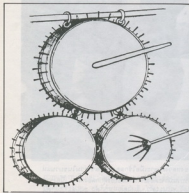
กลองหลวงมือนซ่งสี่ขาแล้ว หรือเล็กใช้วางแล้ว จะตั้งอยู่บนซอก แล้วกับไถ้นที่มัน
กลองหลวงที่ตีในมอภาค เป็นของวัดสุทธาวงวิหาร ตำบลคงเจ็ด ตำบลญ่าซาง
จังหวัดลำพูน ส่วนมอภาคจะเป็นผู้ตียาววัดที่กลองในนี้ที่ชนะการแข่งขัน

กลองหลวงมอภาค ที่ใช้ตีประกอบกลองหลวงเขาพาดเมื่อใช้กลองหลวงเข้าร่วมในขบวนแห่
เป็นกลอง ๒ หน้า มีไม้ตี ๒ อัน ในขบวนมักจะตั้งขบวนกับเครื่องบรรพชาญ่าพาด เนื่องจาก
มีน้ำหนักมาก ยาวประมาณ ๑๖๖ นิ้ว หนักกลองด้านใหญ่กว้าง ๔๘ นิ้ว ด้านเล็ก ๓๒ นิ้ว
กลองในนี้ เป็นของวัดสุทธาวงวิหารเช่นกัน

กลองสะบัดชัย

กลองสะบัดชัย เป็นกลองของพื้นเมืองภาคเหนือ ซึ่งมีรูปร่างแบนคล้ายเขียง ขึ้นหนัง ๒ หน้า กรึงด้วยหมุด (แฉ้) มีอยู่ ๒ แบบ แบบหนึ่งหมุดที่กรึงหนังปล่อยเหลือยาวออกมา มาก ๆ ชุดหนึ่งมี ๓ ลูก ลูกใหญ่ ๑ ลูก หน้ากว้างประมาณ ๕๐ ซม. ตัวกลองซึ่งทำด้วยไม้ ยาวประมาณ ๑๘ ซม. ลูกเล็ก ๒ ลูก ยาวเท่ากับลูกใหญ่ คือประมาณ ๑๘ ซม. แต่หน้ากว้าง ประมาณ ๒๕ ซม. ทั้ง ๒ ลูก กลองทั้ง ๓ ลูกมีผูกกรึงติดกัน (ดูภาพหลายเส้น) เอาลูกใหญ่ ไว้บน ลูกเล็ก ๒ ลูกคู่กันอยู่ข้างล่าง กลองลูกใหญ่นั้นมีหูระวียง ๒ หูอยู่ด้านบน สำหรับ ร้อยไม้เป็นคนให้คนหามหิ้วห้อย ลูกใหญ่ตีด้วยไม้เป็นท่อนอย่างไม้ตีกลองทัด ลูกเล็ก ตีด้วยไม้ ซึ่งฉีกปลายแยกออกเป็นซี่ ๆ อย่างนี้วิธีมือเหมือนกับไม้ปิ้งข้าวเกรียบ การบรรเลง มีห้องใหม่อีก ๑ เป็นเครื่องกำกับจังหวะ เวลาบรรเลงเสียงดัง "ชะมง" หรือ "ชะตั้ง" แล้วแต่จะฟังทางด้านห้องใหม่ หรือกลองลูกใหญ่ เพราะเสียงที่ดังชะเป็นเสียงของกลอง ลูกเล็กซึ่งตีชัดจังหวะด้วยไม้ที่แผ่ออกอย่างนิ้วมือ ส่วนเสียงมงก็คือเสียงห้องใหม่ และเสียง

กลองสะบัดชัย

เด็กชนบทในภาคเหนือกำลังเล่นกลองสะบัดชัย

ตั้งก็ได้แก่เสียงกลองลูกใหญ่ อีกแบบหนึ่งหมดที่เกรียงหมิงตัดเรียบร้อย ชุดหนึ่งมี ๒ ลูก
ใหญ่ลูกหนึ่งเล็กลูกหนึ่ง มีหูแขวนกับไม้คานเรียงกัน รวมทั้งฆ้องโหม่งด้วย โดยเรียงให้กลอง
ลูกเล็กอยู่หน้า ถัดไปเป็นกลองลูกใหญ่แล้วจึงถึงฆ้องโหม่ง ไม้สำหรับตีเหมือนกันทั้งกลองเล็ก
และกลองใหญ่ เข้าใจว่าแบบแรก (กลอง ๓ ลูก) คงจะเป็นของที่ใช้กันทั่วไปเป็นสามัญ
และแบบหลัง (กลอง ๒ ลูก) จะเป็นของหลวงที่ใช้ภายในพระราชฐาน กลองสะบัดชัยนี้
สำหรับบรรเลงประกอบการรำอวค "เชิง" ในการใช้อาวุธต่อสู้กัน ผู้รำถือคาน ๒ มือบ้าง
หอกมือหนึ่งกับคานมือหนึ่งบ้าง แล้วก็รำเข้าประชิดประหารและปิดป้องกันตามความสามารถ
กลองนี้อาจชื่อว่า "สมัดดชัย" ก็ได้ ในการชุดคันที่วัดเจติยสูภได้พบกลองสะบัดชัยจำลอง
ทำด้วยสำริดด้วย

๑. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๑๖)

๒. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๑๗)

๓. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๑๘)

๔. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๑๙)

๕. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๐)

๖. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๑)

๗. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๒)

๘. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๓)

๙. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๔)

๑๐. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๕)

๑๑. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๖)

๑๒. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๗)

๑๓. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๘)

๑๔. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๒๙)

๑๕. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๐)

๑๖. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๑)

๑๗. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๒)

๑๘. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๓)

๑๙. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๔)

๒๐. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๕)

๒๑. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๖)

๒๒. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๗)

๒๓. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๘)

๒๔. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๓๙)

๒๕. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๐)

๒๖. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๑)

๒๗. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๒)

๒๘. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๓)

๒๙. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๔)

๓๐. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๕)

๓๑. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๖)

๓๒. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๗)

๓๓. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๘)

๓๔. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๔๙)

๓๕. กลองสะบัดชัย (รูปที่ ๕๐)

* ศาสตราจารย์มนตรี สรวาท "กลองสะบัดชัย", สมบัติศิลปวิทยาการเขมรเขื่อนภูมิพล, พระนคร : ศิวพร, ๒๕๐๓.
(กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ๑ กันยายน ๒๕๐๓).

กลองตะไลด์เปิด หรือกลองตะหลดปด*

กลองตะไลด์เปิด เป็นกลองสองหน้าขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๕ เซนติเมตร สูงประมาณ ๕๐-๖๐ เซนติเมตร ใช้ไม้ตี ๑ คู่ นอกจากกลองตะไลด์เปิดแล้วยังมีเครื่องดนตรี ประกอบอีกดังนี้ คือ

๑. กลองแอ (บางครั้งใช้ตะโพนมอญแทน เพื่อสะดวกในการแบกหาม)
๒. ชั่ว (ฉาบขนาดใหญ่ หรือฉาบมอญ)
๓. ซิ่ง (มีลักษณะผสมระหว่างซึงกับฉาบ โดยมีขนาดโตกว่าซึง แต่เล็กกว่าฉาบ)
๔. ร้องน้อย (ร้องใหญ่)
๕. ร้องใหญ่ (ร้องซู้)
๖. ปี่แน
๗. ปี่แนใหญ่ (ปี่มอญ)

กลองตะไลด์เปิดนี้ใช้ตีประกอบการฟ้อนเล็บ และการแห่ต่าง ๆ เช่น การแห่ครัวทาน การแห่ขันโตก ฯลฯ

การตีกลองตะไลด์เปิด ประกอบการฟ้อนเล็บ

* ข้อมูลจาก อาจารย์ธีระศักดิ์ วงศ์คำเน่น และ อาจารย์ณรงค์ สนิทธีธรรม วิทยาลัยครูลำปาง จังหวัดลำปาง

กลองบูชา*

กลองบูชาเป็นกลองชุด ประกอบด้วยกลองใหญ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางอย่างต่ำประมาณ ๑.๐๐ เมตร สูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร ๑ ใบ และกลองตื้นหรือกลองลูกตื้นจำนวน ๓ ใบ แต่ละใบมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณตั้งแต่ ๒๕—๕๐ เซนติเมตร นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีอื่นประกอบอีก คือ

๑. ชั่ว

๒. ร้องน้อย (ร้องโถง) ต่ำมากกว่า ๑ ลูกเรียกว่า ร้องเดียว

๓. ร้องคู่ย (ร้องใหญ่)

ผู้ตีกลองบูชาแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ผู้ตีวงกลอง และผู้เล่นเครื่องดนตรีประกอบการตีกลองจะต้องตีเกริ่นนำด้วยพม่า หรือที่เรียกว่า "บทกระสวน" เสียก่อน ๓ ครั้ง หลังจากนั้นจึงตีคั้น (improvise) ตามความถนัดของผู้ตีแต่ละบุคคล โดยมีชั่วและร้องคอยเป็นตัวขึ้นจังหวะ ความไพเราะของการตีกลองบูชาคือ การที่ผู้ตีวงกลองรู้จักใช้ลูกเล่นในการตีกลองทั้ง ๔ ใบ ให้ประสมประสานกันให้เกิดพ่วงทำนองอันไพเราะ เมื่อตีกลองไปพอสมควรแล้วจึงลงทำนองการตีด้วยบทกระสวนอีก ๓ ครั้ง นับเป็น ๑ จบ ทักสักครูจึงเริ่มจบที่ ๒ การตีกลองบูชานี้ต้องตีให้ครบ ๓ จบ ซึ่งผู้ตีกลองบูชาทั้ง ๓ จบ ไม่จำเป็นต้องเป็นคนเดียวกัน

กลองบูชา ใช้ตีในโอกาสต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ตีบอกกล่าวการประชุมชาวบ้าน

๒. ตีหลังจากพระเทศน์จบแล้ว

๓. ตีเอาฤกษ์เอาชัย

๔. ตีในคืนก่อนวันพระ เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ชาวบ้านทราบ ว่า วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันพระ นอกจากจะทำบุญ วัชศีล พังธรรมแล้ว ยังเป็นวันที่ควรละเว้นการฆ่าสัตว์ ทรมานสัตว์ หรือใช้แรงงานสัตว์ด้วย

* รั้วออกจาก อาจารย์ธีระศักดิ์ วงศ์วัฒน์ และ อาจารย์ณรงค์ สมิทธิธรรม วิทยาลัยครูลำปาง จังหวัดลำปาง

สถานที่น่าเที่ยวและน่าสนใจของจังหวัดลำพูน

วัดพระธาตุหริภุญชัย ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำพูนประมาณ ๑๕๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๑ ในรัชสมัยพระเจ้าอาทิตยราช ต่อมาได้รับการบูรณะต่อเติมมาเป็นลำดับ ปัจจุบันพระธาตุหริภุญชัยสูง ๑ เส้น ๓ วา มีลูกกร ๒๒ ชั้น ขัณฑ์ยอดเจดีย์ ๙ ชั้น ทำด้วยทองคำหนัก ๕๓๓ บาท ๑ สลึง ฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสด้านละ ๑๖ วา ในวันเพ็ญเดือน ๖ จะมีงานนมัสการและสงฆ์น้ำพระธาตุองค์นี้ทุกปี

ทุ่งดอกหรือวัดจามเทวี (สุวรรณังโกฏีเจดีย์) ตั้งอยู่ริมถนนจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำพูน ประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๒๗๙ เป็นฝีมือของขอม ลักษณะเป็นพระเจดีย์สี่เหลี่ยมแบบพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีพระพุทธรูปปางประทานพรยืนเป็นชั้น ๆ ชั้นละ ๓ องค์ ด้านหนึ่งมี ๕ ชั้น จึงมีพระพุทธรูปด้านละ ๑๕ องค์ ทั้ง ๔ ด้าน รวมเป็น ๖๐ องค์ ภายในบรรจุอัฐิของพระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย เดิมมียอดท่อนุ้มนด้วยทองคำ ต่อมายอดเจดีย์หักหายไป ชาวเมืองเลยเรียกกันว่า เจดีย์ทุ่งดอก

วัดพระพุทธบาทตากผ้า อยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ในท้องที่ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ตามตำนานกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาทไว้เพื่อให้พวกสัตว์สักการะแทนพระองค์ครั้งพระพุทธองค์เสด็จมาเยือนถิ่นนั้น และได้ทรงตากจีวรไว้ที่หน้าผา ยิ่งปรากฏมีรอยตากผ้าเป็นกระดงจิวรอยู่จนทุกวันนี้ จึงได้ชื่อว่า "พระพุทธบาทตากผ้า" มีงานนมัสการประจำปีในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๖ ชาวจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียงจะหลั่งไหลไปนมัสการกันหนาแน่น

แหล่งศิลปกรรม ในหมู่บ้านวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอสี จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนมากนัก ประชาชนในแถบนั้นส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านของชาวไทยและชาวไทยกะเหรี่ยง ต่างมีอาชีพสำคัญในการตัดแต่ง จากปอศिलाแลงมาตบแต่งทำเป็นแท่งไว้ขาย ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวอย่างมาก

วัดพระยืน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองลำพูนประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ ตำบลเวียงยอง มีชื่อเดิมว่า วัดพุทธมหาสถาน พระเจ้าธรรมิกราช กษัตริย์นครหริภุญชัย ทรงสร้างพร้อมพระพุทธรูปยืนองค์หนึ่ง เมื่อราว พ.ศ. ๑๖๐๖-๑๖๑๑ ภายในวัดมีโบราณวัตถุสถานที่น่าสนใจมาก

คอยคระม้อ เป็นชื่อคอยลูกหนึ่ง รูปร่างคล้ายผ้าสี อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด ในท้องที่ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๒๐ กิโลเมตร คอยคระม้อสูงประมาณ ๕ เส้น ท้ายคคอยเป็นที่ราบกว้างประมาณ ๑ ไร่เศษ มีบ่อน้ำเกิดขึ้นตามธรรมชาติกลางคอยกว้างประมาณ ๒ วา มีไม้ตลอดปี ซึ่งถือว่าบ่อน้ำทิพย์ใช้น้ำในบ่อนี้ปนกับน้ำพระราชทานน้ำขึ้นตรงองค์พระธาตุ นอกจากนี้ยังใช้น้ำจากบ่อนี้ร่วมทำน้ำสรงมูรธาภิเษก ในพิธีราชาภิเษกทุกยุคทุกสมัยด้วย

ป่าซาง มีฐานะเป็นอำเภอฯ หนึ่งของจังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ตลาดป่าซางคือดินแดนของคนงานและสินค้าพื้นเมืองอันลือชื่อของภาคเหนือ ร้านค้าทุกแห่งในตลาดเป็นร้านขายของพื้นเมืองจำพวกผ้าไหม เครื่องแกะสลักไม้ต่างๆ และของอื่น ๆ ทั่วไป

วนอุทยานน้ำตกก้อและเรือนแพทำน้ำ ตั้งอยู่ที่ตำบลก้อ อำเภอสี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๔๖ กิโลเมตร มีน้ำตกไหลลงห้วยจากหน้าผาสูงมาเป็นชั้น ๆ ถึง ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีแอ่งน้ำสำหรับว่ายน้ำ เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่งในภาคเหนือ วนอุทยานแห่งนี้ อยู่ในความควบคุมของวนอุทยานแห่งชาติแม่ห้วย แม่ก้อ กรมป่าไม้

ขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดลำพูน

วันเนา หรือทางเหนือเรียกว่า "วันเนา" ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน วันนี้ตั้งแต่เช้ามีคึดพ่อค้าแม่ขายจะนำสินค้าสารพัดชนิดมาขายในตลาดชุมชนในเวียงและชุมชนทั่วไป ประชาชนจะจับจ่ายใช้สอยซื้อของที่คนต้องการไปประกอบอาหารถวายพระในวันรุ่งขึ้นและเลี้ยงญาติพี่น้อง เพราะวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันพระยวัน ตลาดทุกแห่งหยุดขายหมด อาหารส่วนมากที่ประกอบในวันนั้นเป็นอาหารจำพวกแกงอ่อม แกงฮินเล ต้ม ผัก และห่อหนึ่ง (ห่อหมก) ส่วนของหวานจะเป็นข้าวต้มผัดหรือขนมเทียน ดังนั้นวันนั้นทั้งวันจึงเรียกว่า วันห่อ วันคา (วันลูกดิบ)

นอกจากนั้น ถือกันว่าวันนี้เป็นวันมงคล มีจารีตสืบต่อกันว่า "ห้ามคำกัน ห้ามพูดหยาบคาย" ตอนบ่ายคนทุกวัยจะถือขันคนละใบตามกำลังมุ่งสู่เกาะทรายสามแม่เนา เพื่อนำทรายมาก่อเจดีย์ทรายในวัด ขณะขนทรายเข้าวัดจะรำพึงคำรันทราयเข้าวัดว่า "อะโหวะตะเม วาลุกัง ตีระตนามัง สัพพะปาบิงวินิลละตุ" รำพึงจนไปจนกว่าจะขนทรายเสร็จ เสร็จผลการขนทรายเข้าวัด คนโบราณท่านกล่าวว่า "เราตั้งใจไปในวัดต่างๆ บางทีมีตทรายในวัดซึ่งเป็นของสงฆ์อาจคิดเห่าออกมาโดยเราไม่รู้ตัว ถ้าไม่ได้ขนทรายไปใช้แทนแล้วเมื่อตายไปจะเกิดเป็นเปรต" เจดีย์ทรายส่วนมากจะก่อเท่ากับอายุผู้ก่อเพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคล

วันพระยารวัน คือวันพิธีรดน้ำคำหัว ซึ่งเป็นประเพณีที่ทำเพื่อเป็นการแสดงคารวะแก่ผู้ใหญ่ เรียกว่า "การสุมาคารวะ" เพื่อเป็นการขอมาลาโทษในความผิดพลาดต่าง ๆ พิธีวันนี้อยู่ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ชาวล้านนาไทยถือว่าเป็นวันสำคัญยิ่งกว่าวันทั้งหลายจนถึงชื่อว่า "วันพระยารวัน"

พิธีกรรมทำบุญตักบาตรตอนเช้านี้ เหมือนทำบุญตักบาตรทั่วไป สิ่งที่จะต้องนำไปวัด มีของดังนี้ พานข้าวตอกคอกไม้ ธูปเทียน ชันใส่ข้าวสุก อาหารและขนมอื่น ๆ เมื่อถึงวัด ก็จุดธูปเทียน ถวายข้าวตอกคอกไม้บูชาพระพุทธรูป แล้วนำตอกไม้ธูปเทียนมาใส่ขันแก้วทั้ง ๓ ซึ่งมักจะตั้งไว้กลางวิหาร เป็นพานใหญ่สูง ๑ คอกครึ่ง ทำเป็นมุก ๓ มุก ซึ่งหมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใส่มุกที่ ๑ ให้นึกคำว่า "พุทธโธ อะระหัง" ใส่มุกที่ ๒ ให้นึกคำว่า "อัมโม ปัจจังตัง" ใส่มุกที่ ๓ ให้นึกคำว่า "สังโฆ ยะทิทัง" จากนั้นก็มาใส่ขันศีลและนีกว่า "ป่าอะถามสุ" แล้วนั่งตามที่ตั้งสมควรแก่ตน หญิง ชาย นั่งคนละฟาก

ในตอนสาย ๆ ศรัทธาชาวบ้านจะทยอยกันไปวัดอีกครั้ง เพื่อไม่ถวายทานเจ็ดถ้วย และสงฆ์น้ำพระ สิ่งที่น่าไปด้วยคือ ธงทิวเล็ก ๆ ทำด้วยกระดาษว่าว ซึ่งเรียกกันว่า ซ่อตุง ถูกแขวนกิ่งไม้ น้ำธมน์ส้มป่อย ค่ายสายสิญจน์ ของไล่ก้นท์เทคน์ อานิสงส์ปีใหม่ซึ่งทางวัดจะจัดเทศน์ให้ฟังทุกปี

วันปากปี เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนจะนำเอาเสื้อผ้าสิ่งของที่นำไปแล้วถวายวัดตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน เป็นวันที่ถัดจากวันพระยารวัน ทางล้านนาไทยถือว่าเป็นวันปีใหม่นอกจากนี้ยังมีพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยพระภิกษุจะจัดทำสวด (กระทง) โหฏีไว้ ๔ อัน แล้วนำไปวางทั้ง ๔ ทิศ บุคคลที่สะเดาะเคราะห์ของตัวเองก็ปั้นรูปปั้นตามปีที่เกิด แล้วใส่กระทงตั้งไว้ทั้ง ๔ ทิศ พร้อมท่องกล่าวคำว่า "โอกาสสะเดาะเคราะห์หลวง"

วันสงกรานต์ ทางล้านนาไทยถือว่าเป็นวันสงกรานต์สอง ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน ยังไม่ถือว่าเป็นวันปีใหม่ แต่ถือว่าเป็นวันทำความสะอาดบ้านเรือน เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เจ้าครูของวันนี้เราได้ยินเสียงปี่ที่อึงขึ้นฟ้า เสียงพลุ หรือประทัดดังปัง ๆ ถือกันว่าเป็นการขับไล่ตัวสังฆาต คนโบราณสร้างภาพพจน์ของตัวสังฆาตให้เป็นคนแก่ผมยาวรุงรัง มีตัวกับ ๒ ตัว คือ "ปู่สังฆาต ย่าสังฆาต" ทั้ง ๒ ตัว ดังกล่าวมีหน้าที่คอยรับเอาขยะมูลฝอยรวมทั้งสิ่งไม่ดีจัญไรทั้งปวง พ่อแม่มักจะบอกลูกว่า "ให้ตื่นนอนแต่เช้าคอยดูตัวสังฆาต" ซึ่งถือโอกาสให้เด็กตื่นมาช่วยเก็บกวาดด้วย

ปอยหลวง เป็นการทำบุญฉลองอย่างใหญ่โตมโหฬาร เช่น ฉลองโบสถ์ วิหาร หรือเจดีย์ซึ่งมีการเตรียมตัวล่วงหน้ามาเป็นเวลานาน งานปอยหลวงมักจัดทำในเดือน ๕, ๖, ๗

และ ๘ เหนือ (เดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม) ซึ่งเป็นเวลาหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ประชาชน
มีเวลาว่างและมีเงินพอที่จะจับจ่ายใช้สอยในการทำบุญได้ งานนี้มีจำกัดกัน ๓-๘ วัน ตามแต่
ฐานะของวัดและคณะศรัทธา มีการแห่แห่นเครื่องไทยทานจากหัววัดต่างๆ ไปร่วมทำบุญ
ซึ่งเรียกว่า "แห่ครัวตาน" บางวัดมีการประกวดขบวนแห่ครัวทานด้วย มีการพ้อนนำขบวน

ปอยน้อย หรือ "ปอยบวชลูกแก้ว" คือประเพณีบวชเณร ก่อนจะทำบุญปอยน้อย
เจ้าภาพต้องปรึกษากับญาติพี่น้องว่า ใครจะรับเอาอะไรในอุปัชฌาย์ บางคนจัดเองไม่
รบกวนใคร สมัยใหม่นี้ใช้บอกบุญเรียกว่า "น่อผ้าซุ่ม" คือเอาผ้าสบงจีวรใส่ในภาชนะหรือพาน
แล้วให้คนถือไปบอกบุญ การจัดใช้เวลา ๒ วัน ในตอนเย็นจะมีการเรียกขวัญญาติ หรือ
"อ้อขวัญญาติ" การแห่ในภาคเหนือเรียก "แห่ลูกแก้ว"

ปอยเข้าสงฆ์ คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายจากการคลอดบุตร ซึ่งถือว่า
มีบาปกรรมมาก วิญญาณอาจไม่ได้ไปสุดไปเกิด ญาติพี่น้องจึงต้องจัดทำบุญดังกล่าวโดยมี
การนิมนต์พระสงฆ์มาสดาะและเทศน์ที่บ้าน เครื่องไทยทานที่ถวายมักจะมีบ้านหลังเล็ก ๆ
หรือเรือสำเภา มีข้าวของต่างๆ เช่น เสื้อผ้า หมอนน้ำ ถังน้ำ กระชก หวี ฯลฯ ที่จำเป็นใน
การครองชีพมนุษย์ ในเครื่องไทยทานนี้จะมีขึ้นสามวัน ทำเป็นสะพานเล็ก ๆ เรียกว่า "ขัว"
ไว้ให้ดวงวิญญาณได้ข้ามจากหัวกรรมอีกด้วย

ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุหริภุญชัย ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (พฤษภาคม)
คล้ายคลึงกับประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุโดยทั่วไปในภาคเหนือ แต่แตกต่างจากที่อื่นตรงที่ต้องมี
น้ำพระราชาทานสำหรับสงฆ์น้ำพระธาตุ น้ำพระราชาทานนี้นำมาจากบ่อน้ำโบราณบนคอย
คะม้อ ซึ่งบ่อน้ำโบราณนี้ประชาชนถือกันมากแต่โบราณว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มาก

ประเพณีขันโตก คำว่าขันโตก หรือโตก เป็นภาษาคังคิมที่ใช้เรียกภาชนะที่ทำ
ด้วยไม้ มี ๓ ขนาด คือ

- ขันโตกหลวง/สะโตกหลวง
- ขันโตกฮาม/สะโตกตระราน
- ขันโตกน้อย/สะโตกน้อย

ขันโตกหลวง ทำด้วยไม้ขนาดใหญ่ ขันโตกมีขนาดกว้างตั้งแต่ ๒๕ นิ้ว ถึง ๕๐ นิ้ว
นิยมใช้ในราชสำนัก ในคุ้มวังเจ้านายฝ่ายเหนือทั่วไป

ขันโตกฮาม ได้แก่ขันโตกขนาดกลาง ๑๘-๒๔ นิ้ว ผู้ใช้คือครอบครัวใหญ่ๆ เช่น
คหบดี เศรษฐีผู้มีอันจะกิน

ขันทโคกน้อย มีขนาด ๑๐-๑๕ นิ้ว ฉานด้วยรัก/ชาด อย่างเดียวกับขันทโคกหลวง
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับครอบครัวเล็ก ๆ

สำหรับอาหารขันทโคก ประกอบด้วย แกงอ่อม แกงฮินเล ไข่ต้ม แคนหมู น้ำพริกต่างๆ
ขึ้นฉား ผักต่างๆ และมีขนมหวานประเภทขนมเทียนด้วย

นอกจากนั้นยังมีการเล่นงานขันทโคก มีการพ้อนเล็บ พ้อนดาบ พ้อนเชิง และพ้อน
สาวไหม เมื่อแรกที่ได้รับเชิญเข้าสู่บริเวณพิธีเจ้าภาพจะหามาลัย ดอกมะลิ หรือมาลัยดอกกรัก
หรือบานไม้วู้อโรยมาคล้องคอให้แขกแล้วเชิญเข้านั่งบริเวณที่เลี้ยงขันทโคกในบริเวณที่จัดเตรียมไว้
มีดนตรีประกอบระหว่างเลี้ยง*

พระพรหม ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร
ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร
ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร ธรรมสาร

มีขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...

ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...

ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...
ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี... ขันทโคกน้อยใช้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมพิธี...

* ภาคไทย, กระทรวง ประเพณีมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสุพรรณ. เชียงใหม่ : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, ๒๕๒๕.
หน้า ๒๕-๓๓.

งานด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ

ซึ่งกรมศิลปากรรับผิดชอบ

๑. การค้นพบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

โบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ ที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งอยู่ ณ ที่ใดโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของ ไม่ว่าที่ซึ่งซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้ง จะอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วมีสิทธิ์จะได้รับรางวัลไม่เกิน ๑ ใน ๓ แห่งค่าของมัน

วิธีปฏิบัติในการส่งมอบโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่พบหรือเก็บได้ คือ ผู้ที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินได้ไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรที่ใกล้ที่สุด หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากายใน ๓๖ ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่ได้พบ และให้ผู้รับแจ้งรายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากร ภายในเวลา ๗ วัน

คณะกรรมการซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งให้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สินและเงินรางวัล จะดำเนินการพิจารณากำหนด ภายในเวลา ๓๐ วัน หากผู้เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ไม่พอใจในค่าของทรัพย์สินที่คณะกรรมการฯ กำหนด ให้ยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบค่าของทรัพย์สินที่กำหนด ค่าวินิจฉัยของอธิบดีกรมศิลปากร ให้ถือเป็นที่สุด

๒. การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ มีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

เมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้ว ผู้ใดจะซ่อมแซมแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร เป็นลายลักษณ์อักษร

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนนั้นชำรุด หักพังเสียหายหรือสูญหาย

ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น แจ่งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย หรือสูญหาย

๓. การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ่งเป็นหนังสือโดยระบุชื่อ ที่อยู่ ของผู้รับโอนและวัน เดือน ปี ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน แต่ถ้าหากโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรจะโอนกันมิได้ เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจ

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดมีเหมือนกันอยู่มากเกินความต้องการ อธิบดีกรมศิลปากร โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะโอนโดยวิธีการขายหรือแลกเปลี่ยน เพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือให้เป็นรางวัล หรือค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้

๔. การได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยทินัยกรรม

ผู้ที่ได้รับกรรมสิทธิ์ต้องแจ่งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ่งแล้วภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ่งนั้นแล้ว

๕. การค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

กฎหมายห้ามมิให้ผู้ใดทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร

กรณีที่อธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาตตามคำขอ ผู้ขอมีสิทธิ์อุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ผู้ใดได้รับอนุญาตให้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่ซึ่งเห็นได้ง่ายในสถานที่การค้า และต้องทำบัญชีแสดงรายการโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของตน ตามแบบที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และรักษาบัญชีนั้นไว้ในสถานที่การค้าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุนั้น

สภาพของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ครุภัณฑ์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

๖. การแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าเข้าชม

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชม โดยเรียกเก็บค่าชมเป็นปกติ ยกเว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร

กรณีที่มีอธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาตตามคำขอ ผู้ขอมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ผู้ใดได้รับอนุญาตให้แสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชม ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่ที่เห็นได้ง่ายในสถานที่แสดงของตน และต้องทำบัญชีแสดงรายการโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีอยู่ในความครอบครองของตน ตามแบบที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และรักษาบัญชีนั้นไว้ในสถานที่แสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

๗. การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร

การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร แยกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการเด็ดขาด กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ไม่ว่าจะโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนหรือไม่ขึ้นทะเบียนก็ตามออกนอกราชอาณาจักร ยกเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร และต้องส่งค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

การส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวต้องยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่ออธิบดีกรมศิลปากร เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควร หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการวินิจฉัยให้ออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว และผู้ส่งได้ยื่นขอมอบปฏิบัติตามเงื่อนไข วิธีการและข้อกำหนดว่าด้วยการวางเงินประกัน และหรือการชำระค่าปรับตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเกี่ยวกับการส่งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว แล้วอธิบดีกรมศิลปากรออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นเรื่องวางส่งหรือนำวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวได้

กรณีที่มีอธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ขอมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่ง ของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ถ้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขออนุญาตส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว มิได้ส่งหรือนำกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ตามวัน เดือน ปี ที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตให้รับเงินประกันเป็นค่าปรับ

๔. การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ที่เป็นปูชนียวัตถุหรือศาสนวัตถุ ออกนอกราชอาณาจักร

ไม่อนุญาตให้ส่งหรือนำพระพุทธรูป ศาสนวัตถุ ปูชนียวัตถุ ชิ้นส่วนดังกล่าวออกนอกราชอาณาจักร ยกเว้นแต่การส่งหรือนำไปเป็นกรณีพิเศษ คือ

- เพื่อการสักการบูชา
- เพื่อการศึกษาวิจัย
- เพื่อการเผยแพร่เกียรติคุณ
- เพื่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หรือโบราณคดี โดยผู้ขออนุญาตนำ/ส่งออก

เป็นกรณีพิเศษนี้ จะต้องแสดงหลักฐานเป็นเอกสารรับรองจากองค์การ สมาคม หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือศิลปวัฒนธรรม หรือจากส่วนราชการหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องได้ว่า จะส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักร เพื่อกรณีดังกล่าวข้างต้น

อนึ่ง คำว่า “พระพุทธรูป” หมายความว่า ประติมากรรมที่ทำเป็นรูปบูชาเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็พระพุทธรูปนิกายใด หรือที่ว่าผ่านแดนมาจากประเทศอื่น แต่ไม่นับรวมพระเครื่องประจำตัว

“ปูชนียวัตถุ” หมายความว่า วัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพบูชาทางศาสนา ได้แก่ พระพิมพ์ พระโพธิสัตว์ รูปจำลองพระสงฆ์

“ศาสนวัตถุ” หมายความว่า วัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพบูชา หรือเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธรศาสนา ได้แก่ ธรรมจักร ทิวธงสีมา รอยพระพุทธรบาท ซ้อฟ้า พัดยศ ฉัตรยอดเจดีย์ นกคู่ลอยคอปรางค์ ธรรมาสัน

๕. การตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

อธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ โดยคณะกรรมการฯ จะรับตรวจพิสูจน์เฉพาะโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุดังนี้

- ประติมากรรมเนื่องในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป เทวรูป และพระพิมพ์
- เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องถ้วยประเภทต่าง ๆ
- เหรียญกษาปณ์ และเหรียญที่ระลึก
- อื่น ๆ แล้วแต่ดุลยพินิจของคณะกรรมการตรวจพิสูจน์ ทั้งนี้ ผู้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมาตรวจพิสูจน์ จะต้องชำระค่าธรรมเนียมตามระเบียบ

๑๐. การขออนุญาตถ่ายภาพโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

ผู้ที่มีความประสงค์ที่จะเข้าถ่ายภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จะต้องกรอกข้อความลงในแบบแจ้งความประสงค์ขอถ่ายภาพศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และกรอกรายการศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุโดยละเอียดยื่นต่อผู้อำนวยการกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นเวลาอย่างน้อย ๘ วัน ก่อนเวลานัดหมายจะมาถ่ายภาพ เว้นแต่กรณีเร่งด่วนที่ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษจากอธิบดีกรมศิลปากร และในกรณีซึ่งผู้ขอถ่ายอยู่ในส่วนภูมิภาค และต้องการถ่ายภาพในพิพิธภัณฑ์ในส่วนภูมิภาคนั้น ก็ให้ยื่นขออนุญาตผ่านหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินั้น ๆ ถ้าผู้ขออนุญาตไม่มาถ่ายภาพตามวัน เวลา กำหนดที่ได้นัดหมายไว้ก็ถือว่าผู้นั้นละสิทธิ จะต้องทำการขออนุญาตใหม่ ผู้ขอถ่ายภาพจะต้องจัดทำสำเนาภาพถ่ายให้กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวน ๑ ชุด ตามรายการบัญชีที่ขอถ่ายภาพ ในกรณีนี้ภาพถ่ายด้วยฟิล์มขาว-ดำ หรือฟิล์มสี จะต้องมอบภาพขนาดไม่ต่ำกว่า ๓ นิ้ว x ๕ นิ้ว และถ้าถ่ายด้วยฟิล์มสไลด์จะต้องส่งมอบ จำนวน ๑ ชุด

หากผู้ขอถ่ายภาพจะเขียนคำบรรยาย เพื่อตีพิมพ์หรือโฆษณาเผยแพร่ จะต้องนำคำบรรยายหรือคำโฆษณาให้กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิจารณาก่อนตีพิมพ์ ในการเขียนคำบรรยายอธิบายศิลปโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแต่ละแห่ง ได้ภาพในแจ้งชื่อของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินั้น ๆ ด้วย และถ้าหากพิมพ์ภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุในที่ซึ่งไม่เหมาะสมหรือจัดทำคำบรรยาย คำโฆษณาไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์ภาพนั้น ๆ

เมื่อจัดพิมพ์ภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุลงในหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เรียบร้อยแล้ว จะต้องส่งให้กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจำนวน ไม่ต่ำกว่า ๒ เล่ม หรือ ๒ ชุด ภายในระยะเวลา ๑๕ วัน หลังจากการตีพิมพ์

๑๑. การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ที่อธิบดีเห็นสมควร และมีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตโบราณสถาน ซึ่งให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน

การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถานให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีที่ดินโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนนั้น มีเจ้าของหรือ

ผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียนหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถาน แล้วแต่กรณี หากเจ้าของผู้ครอบครองมิได้ร้องต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้อยู่แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

หากโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้น แจ้งการชำรุด หักพังหรือเสียหายเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่เกิดชำรุด หักพัง หรือเสียหาย

๑๒. การซ่อมแซมโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

๑๓. การโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

การโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ผู้โอนต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือระบุชื่อ ที่อยู่ ของผู้รับโอน วัน เดือน ปี ที่โอนไปยังอธิบดีกรมศิลปากร ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันโอน

๑๔. การได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดก หรือโดยพินัยกรรม

การได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากร ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับการมรดก กรณีที่มีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

๑๕. การควบคุมดูแลโบราณสถานและเขตโบราณสถาน

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง โบราณสถาน หรือจุดค้น

สิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่อธิบดีกรมศิลปากรจะมีคำสั่ง หรือได้รับอนุญาต เป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจที่จะกำหนด เงื่อนไขให้ปฏิบัติตามด้วย

ภายในเขตโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ผู้ใดจะ ปลูกสร้างอาคารภายในเขตดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากอธิบดีกรมศิลปากร

หากผู้ใดปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจ

— สั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนด ๖๐ วัน นับแต่วันได้รับคำสั่ง

— หากยังขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้าง หรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่ง อธิบดีกรมศิลปากร อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารได้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างที่ขัดขืนคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากร ถือว่า มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานและไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีกับผู้รื้อถอน ไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอนเจ้าของต้องขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ หากเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปภายในกำหนด ให้อธิบดี กรมศิลปากรจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการ รื้อถอนและการขายแล้ว เหลือเท่าใดให้คืนให้แก่เจ้าของสัมภาระ

๑๖. กำแพงเมือง คูเมือง

เนื่องจากจังหวัดบางจังหวัดได้เคยรื้อทำลายกำแพงเมืองโบราณ โดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อจัดประโยชน์แก่กิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของจังหวัด เช่น เพื่อขยายเส้นทางคมนาคมบ้าง เพื่อปลูกสร้างสถานที่ราชการบ้าง ซึ่งเป็นการขัดและผิดต่อหลักการสงวนรักษาโบราณสถาน เพราะกำแพงเมือง คูเมือง นั้นมีคุณค่าอย่างสูงทางประวัติศาสตร์ จึงควรให้จังหวัดต่าง ๆ รักษากำแพงเมืองและคูเมืองของโบราณไว้ให้มากที่สุด

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๐๐ มีมติให้กำหนด หลักการว่า ให้สงวนรักษากำแพงเมืองและคูเมืองของโบราณในจังหวัดต่าง ๆ ไว้

๑๗. การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใด ๆ ใกล้เคียงโบราณสถาน

เนื่องจากมีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบางอย่างใกล้เคียงกับโบราณสถาน เช่น ใกล้เคียงอนุสาวรีย์ พระจุโลก หรือบริเวณประวัติศาสตร์สถาน เป็นต้น ทำให้ โบราณสถานหรือประวัติศาสตร์สถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ชาติความสง่างาม

เพราะถูกปิดบังด้วยอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ บางโอกาส โบราณสถานบางแห่งอาจหลุดพัง เพราะได้รับความเสียหายในขณะที่กำลังมีการก่อสร้างอาคาร

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔ มีมติให้ส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจใดที่จะมีการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใกล้เคียงโบราณสถาน ขอให้หาหรือไปยังกรมศิลปากรก่อน เพื่อประโยชน์ในการสงวนรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ ให้ขึ้นของตลอดไป

๑๘. การก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษากันเมื่อ วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๐ มีมติให้ กรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบ อนุมัติหรือไม่อนุมัติ หรือทักท้วง หรือห้ามปราม การสร้าง อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญของชาติไทย โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับรูปลักษณะ และ สถานที่ตั้ง ทั้งนี้ก่อนที่จะดำเนินการก่อสร้าง ให้ทั้งฝ่ายราชการ และฝ่ายเอกชน ต้องขอ อนุญาตตามระเบียบก่อน

การก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ ให้แนบเอกสารดังนี้

๑. พระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ หรือประวัติบุคคลสำคัญที่จะนำมาก่อสร้าง อนุสาวรีย์
๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์
๓. แผนที่ บริเวณสถานที่ที่จะประดิษฐาน พร้อมทั้งบริเวณใกล้เคียง
๔. รูปลักษณะ ขนาด แบบรายการ แผนที่ และรายละเอียดอื่น ๆ ในการก่อสร้าง รวมทั้งคำจารึก
๕. หน่วยงานหรือบุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินงานก่อสร้าง พระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ

๑๙. การจำลองพระพุทธรูปสำคัญ

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษากันเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๐ มีมติว่าการจำลอง พระพุทธรูปสำคัญ และพระบรมรูปของพระบรมราชจักรีวงศ์ จะต้องได้รับพระบรมราชานุญาต โดยให้เสนอผ่านกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

การจำลองพระพุทธรูปสำคัญ ให้แนบเอกสารดังนี้

๑. ชื่อและประวัติความสำคัญของพระพุทธรูปที่ขอจำลอง
๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์ของพระพุทธรูปที่ขอจำลอง
๓. รูป ลักษณะ ขนาด หรือแบบรายการของพระพุทธรูปที่จำลองแล้ว
๔. จำนวนที่ขอจำลอง และชนิดของวัสดุที่ใช้จำลอง

๕. รายละเอียดอื่น ๆ รวมทั้งชื่อหน่วยงาน บุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบดำเนินการ
จำลองพระพุทธรูปสำคัญ

ในกรณีที่ผู้ขออนุญาตประสงค์จะขอให้กรมศิลปากรพิจารณาในชั้นหลักการและ
ความถี่วิธีเริ่ม ผู้ขออนุญาตจะแนบเอกสารเฉพาะข้อ ๑ และข้อ ๒ ก็ได้ แต่ในกรณีในการ
พิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตในการก่อสร้างหรือการจำลองนั้น ผู้ขออนุญาตจะต้องส่ง
เอกสารประกอบการพิจารณาตามข้ออื่นที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เว้นไว้แต่ในกรณีที่ผู้ขออนุญาต
มอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบและดำเนินการก่อสร้าง

อนึ่ง ในการพิจารณาคำขออนุญาตก่อสร้างและประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์
พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ และคำขออนุญาตจำลองพระพุทธรูปสำคัญนั้น
เมื่อกรมศิลปากรพิจารณาเห็นชอบแล้ว ให้นำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
เพื่อให้ความทราบมายังกรมศิลปากรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต โดยผ่านสำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี ตามมติคณะรัฐมนตรีต่อไป จากนั้นผู้ขออนุญาตจึงจะดำเนินการก่อสร้างได้
เมื่อได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากรแล้วเท่านั้น และการเปลี่ยนแปลง
รายการหรือรายละเอียดใด ๆ ในการก่อสร้างภายหลังได้รับอนุญาตแล้วจะต้องแจ้งเป็น
ลายลักษณ์อักษรถึงอธิบดีกรมศิลปากร และได้รับอนุญาตแล้ว จึงจะเปลี่ยนแปลงได้

๒๐. การคุ้มครองเอกสารราชการ

ตามหนังสือที่ สร ๐๒๐๑/ว.๕ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๒๐ คณะรัฐมนตรี มีมติ
เกี่ยวกับการคุ้มครองเอกสารราชการ ดังนี้

๑. ก่อนการทำลายเอกสารให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐบาล
ที่เรียกชื่ออย่างอื่น มอบสำเนาบัญชีเอกสารที่ต้องการทำลายให้กรมศิลปากร ๑ ชุด เพื่อ
พิจารณาคัดเลือก

๒. เอกสารที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นการถาวร แต่อายุไม่เกิน ๒๕ ปี
หน่วยงานเจ้าของเอกสารจะส่งมอบให้กองจดหมายเหตุแห่งชาติเก็บรักษาก็ได้ หากจะเก็บ
รักษาไว้เองให้ส่งสำเนาบัญชีรายชื่อเอกสารที่เก็บนั้นแก่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ๑ ชุด

๓. เอกสารที่มีอายุเกิน ๒๕ ปี (ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๕) ให้ส่งมอบกองจดหมายเหตุ
แห่งชาติภายใน พ.ศ. ๒๕๒๔ ส่วนเอกสารหลัง พ.ศ. ๒๕๔๕ เมื่ออายุเกิน ๒๕ ปี ให้ส่งมอบ
กองจดหมายเหตุแห่งชาติตามลำดับ เว้นแต่หน่วยงานนั้นจะมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ
กำหนดไว้โดยเฉพาะ หรือหน่วยงานเจ้าของเอกสารจะมีข้อตกลงกับกรมศิลปากรเป็นอย่างอื่น

๔. บรรดาเอกสารต้นให้ถือปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ

๒๑. การคุ้มครองลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นผลผลิตจากการใช้สติปัญญาของปัจเจกบุคคล ที่ได้ลงทุนใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ อันเป็นเอกลักษณ์หรือพรสวรรค์ส่วนบุคคล ให้ได้ผลงานขึ้นมา กฎหมายลิขสิทธิ์จึงมีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์นั่นเอง ผู้ใดจะทำซ้ำหรือดัดแปลง หรือโฆษณา หรือทำประการใด ก็จำเป็นที่จะต้องขออนุญาตผู้สร้างสรรค์ที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์นั้น

เจ้าของลิขสิทธิ์จะได้รับประโยชน์จากวัตถุประสงค์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ ๒ ประการ คือ

ประการแรก กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองลิขสิทธิ์ คุ้มครองผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ สำหรับผู้ที่ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะอุตสาหะสร้างผลงานขึ้นมา คือ ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ประการที่สอง เป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ขึ้นมา เมื่อเราทราบว่าความคิดของเรา เมื่อสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมา กฎหมายให้ความคุ้มครอง ผู้ใดจะมาทำซ้ำลอกเลียนไม่ได้ ก็จะทำให้ผู้สร้างผลงานมีกำลังใจที่จะใช้สติปัญญาสร้างผลงาน

อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยทั่วไปมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลา ๕๐ ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย และในกรณีที่มีการสร้างสรรค์ผลงานไม่ได้สร้างสรรค์แต่เพียงผู้เดียว อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์จะมีอยู่ต่อไปอีก ๕๐ ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย หากผู้สร้างสรรค์ร่วมถึงแก่ความตาย ก่อนที่ได้มีการโฆษณา งานนั้นจะมีอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์อยู่เป็นเวลาอีก ๕๐ ปี นับแต่การโฆษณา

การละเมิดลิขสิทธิ์ คือการที่บุคคลใดกระทำการที่กฎหมายให้สิทธิแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ แต่ผู้เดียวกระทำได้ โดยมีได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ในการละเมิดลิขสิทธิ์ได้มีบทกำหนดโทษไว้ดังนี้

๑. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยทางตรง หมายถึงการทำซ้ำหรือดัดแปลงนำออกโฆษณา โดยมิได้รับอนุญาต และกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดกับงานแพร่เสียงแพร่ภาพอันมีลิขสิทธิ์ ก็ถือเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐-๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกไม่เกิน ๑ ปี และปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐-๒๐๐,๐๐๐ บาท

๒. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยทางอ้อม หมายความว่าผู้ใดไม่ได้ทำเอง แต่รู้อยู่แล้วว่า ผลงานนั้นเป็นผลงานที่ตนอื่นมีลิขสิทธิ์อยู่แล้ว และทำประการใดประการหนึ่ง คือขาย ให้เช่า ให้เช่าชื่อ หรือเสนอขาย เสนอให้เช่า เสนอให้เช่าชื่อ นำออกโฆษณา แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อการ

ใด ๆ นอกจากเพื่อใช้เป็นการส่วนตัว ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท แต่
ถ้าเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐-๑๐๐,๐๐๐ บาท
หรือจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน และปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐-๑๐๐,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ผู้กระทำผิดที่จะต้องระวางโทษตามพระราชบัญญัติ เมื่อพ้นโทษและยังไม่ครบกำหนด ๕ ปี กระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติอีก ต้องระวางโทษทวีคูณ

สิ่งของที่ได้ทำขึ้นหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตาม
พระราชบัญญัตินี้ ให้ตกเป็นของเจ้าของลิขสิทธิ์ ค่าปรับให้จ่ายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ครึ่งหนึ่ง
หลวงครึ่งหนึ่ง แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะไปเรียกค่าเสียหายในทางแพ่ง
สำหรับส่วนที่ยังขาดอยู่ อย่างไรก็ตาม ความผิดในเรื่องลิขสิทธิ์นี้ เป็นความผิดอันยอมความ
กันได้

อายุแห่งการฟ้องร้องคดีละเมิดลิขสิทธิ์มีกำหนด ๓ ปี นับแต่วันที่เจ้าของลิขสิทธิ์รู้ถึง
การละเมิด แต่ต้องไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์

รายละเอียดแห่งกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น ผู้สนใจสามารถติดต่อได้ที่กองวรรณคดีและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

๒๒. การพิมพ์หนังสือแจกในงานกุศล

หนังสือและเอกสารที่กรมศิลปากรเป็นผู้ที่มีลิขสิทธิ์สืบทอด หรือได้รับมอบอำนาจให้
ดำเนินการเกี่ยวกับลิขสิทธิ์หรือหนังสือที่หน่วยงานในกรมศิลปากรค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นตาม
สาขางานที่หน่วยงานนั้น ๆ เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการอยู่ กรมศิลปากรขึ้นคืออนุญาตให้
พิมพ์เผยแพร่ในงานกุศลได้ เว้นแต่หนังสือและเอกสารที่ควรสงวนไว้เป็นความลับไม่สมควร
นำออกตีพิมพ์เผยแพร่ในปัจจุบัน หรือหนังสือที่กรมศิลปากรมีโครงการดำเนินการอย่างอื่น
ไว้แล้ว

ฉะนั้น ผู้ใดต้องการพิมพ์หนังสือดังกล่าวข้างต้น เพื่อแจกเป็นวิทยาทานหรือแจก
เพื่อการกุศลสาธารณประโยชน์ หรือแจกเป็นมิตรพินิจในงานมงคล หรืออวมงคลหรืองาน
อื่น ๆ ซึ่งมีได้เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งการดี โดยให้แจ้งความจำนงแก่ผู้อำนวยการ
กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร หรือผู้แทน การขออนุญาตจะต้องล่วงหน้า
ไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน ในกรณีที่จะต้องจัดพิมพ์โดยรีบด่วนซึ่งผู้ขออนุญาตไม่สามารถ
ขออนุญาตล่วงหน้าได้ก่อน ๓๐ วัน เมื่อผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์พิจารณา
แล้ว เห็นว่าหนังสือที่จะพิมพ์นั้นเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าจะมอบต้นฉบับให้ผู้อนุญาตไปจัดพิมพ์
เองจะไม่เสร็จเรียบร้อยทันแจกในวันงานได้ กรมศิลปากรจะจัดหาโรงพิมพ์ได้รวดเร็วและ

เรียบร้อยแล้ว พิมพ์ให้เองโดยให้โรงพิมพ์ติดต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากผู้ขออนุญาตพิมพ์ และผู้ขออนุญาตพิมพ์จะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่จะพิมพ์แจกจ่ายเป็นกุศลวิद्याทาน โดยมิได้มุ่งประโยชน์เพื่อการค้า ต้องขออนุญาตพิมพ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐๐ เล่ม

๒. ต้องจ่ายหนังสือเป็นประโยชน์ให้แก่กรมศิลปากรร้อยละ ๒๐ ของจำนวนที่พิมพ์ แต่ทั้งนี้ไม่เกิน ๔๐๐ เล่ม ไม่ว่าจะขออนุญาตพิมพ์จำนวนเท่าใดก็ตาม

๓. การส่งหนังสือที่พิมพ์ให้กรมศิลปากรให้นำส่งวันที่พิมพ์เสร็จหรือภายใน ๑๕ วัน

๔. ถ้าส่งไม่ครบจำนวนที่กำหนดไว้ ต้องขอใช้เงินแทนหนังสือตามราคาที่ยุ่อำนาจการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์หรือผู้แทน กำหนดให้

๕. หนังสือที่กรมศิลปากรอนุญาตให้นำมาลงตีพิมพ์เผยแพร่ได้ จะต้องส่งไปพิสูจน์อักษร โดยให้เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ตรวจแก้ และเป็นผู้ส่งให้ตีพิมพ์ทั้งหมด

๖. กรมศิลปากรจะเขียนคำนำให้เป็นหลักฐานการอนุญาต ซึ่งผู้ขออนุญาตจะต้องตีพิมพ์ไว้เป็นเบื้องต้นของหนังสือ

๗. ห้ามตีพิมพ์ข้อความอื่น ๆ หรือบทความอื่น ๆ อันมิใช่ลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากรเพิ่มเติมลงในหนังสือ ยกเว้นคำไว้อาลัยหรือข้อความที่ได้นำส่งให้ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ พิจารณาตรวจอนุญาตแล้ว

๘. หน้าปกหนังสือพิมพ์แจกงานกุศล จะต้องพิมพ์ตราพระคเณศซึ่งเป็นตราประจำกรมศิลปากรลงไปด้วย

๙. หลังปกหนังสือที่จะพิมพ์แจก ให้พิมพ์ตามที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กำหนดให้

๒๓. การฝึกอบรมครูนาฏศิลป์ ดนตรี และอบรมศิลปะแก่บุคคลภายนอก

เพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปการแสดงประจำชาติไทย กรมศิลปากรได้เปิดการฝึกอบรมแก่บุคคลผู้สนใจทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และศิลปะ ดังนี้

๑. อบรมศิลปะแก่บุคคลภายนอกในภาคฤดูร้อน (วิทยาลัยช่างศิลป์)

๒. การอบรมเพื่อการศึกษาภาคฤดูร้อน (อคร.) ในภาคฤดูร้อนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ โดยครูสภา เป็นเจ้าของเรื่องการฝึกอบรม ๑ ปี เดือน

๓. อบรมครูสอนนาฏศิลป์และดนตรี การฝึกอบรมนี้ให้ผูู้เป็นเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด กรมศิลปากรจะเป็นผู้จัดส่งวิทยากรไปร่วมเท่านั้น

อนึ่ง หากมีผู้สนใจการฝึกอบรมที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสอบถามรายละเอียดได้ที่ กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร

๒๔. โครงการศิลปวัฒนธรรมสัญจร

กรมศิลปากรมีโครงการที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทั่วราชอาณาจักร ซึ่งเรียกว่าโครงการศิลปวัฒนธรรมสัญจร โครงการนั้นนอกจากจะไปจัดแสดงการละเล่นต่าง ๆ เช่น โขนละคร ดนตรี ฯลฯ แล้ว ยังมีการสาธิตที่มีคุณประโยชน์ทางด้านวิชาการอีกด้วย กรมศิลปากรจัดโครงการดังกล่าวนี้โดยใช้เงินงบประมาณของกรมศิลปากร และมีแผนการแสดงภาคละ ๓ จังหวัด โดยจะหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ จนครบทุกจังหวัด

ในกรณีจังหวัดซึ่งไม่อยู่ในแผนของกรมศิลปากร มีความประสงค์จะให้กรมศิลปากรไปจัดแสดง จังหวัดจะต้องติดต่อยังกรมศิลปากร เพื่อทำความตกลงในรายละเอียดก่อน

๒๕. การเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติจะอนุญาตให้บุคคลเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มี ๓ ประเภท คือ

๑. อนุญาตแก่ผู้มีบัตรอนุญาตเข้าหอสมุดแห่งชาติ
๒. อนุญาตแก่ผู้ขอเข้าชม
๓. อนุญาตแก่ผู้ต้องการอ่านหนังสือ หรือค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ จากหนังสือโดยรับค้น

ผู้มีบัตรเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มีสิทธิ์อ่านและค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตามที่เจ้าหน้าที่จะเปิดเผยให้ตรวจค้นได้ สำหรับกรณีที่มีบัตรยังไม่มีการเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ ถ้าต้องการอ่านหนังสือหรือค้นคว้าโดยรับค้น ให้ขออนุญาตเป็นคราว ๆ ไปจากเจ้าหน้าที่ประจำห้อง และแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บัตรประจำตัว บัตรประชาชน หรือหนังสือรับรองจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

ในกรณีที่ท่านมีความประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาตินำชม พร้อมทั้งขอรับคำอธิบายเกี่ยวกับกิจการของหอสมุดแห่งชาติเป็นหมู่คณะ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติหรือผู้ได้รับมอบหมาย

ผู้มีความประสงค์จะทำบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติให้ทำรูปถ่ายขนาด ๓ x ๔ เซนติเมตร หรือ ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป มอบให้แก่เจ้าหน้าที่ออกบัตร พร้อมหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทางหน่วยราชการอื่น ๆ ออกให้ เช่น บัตรประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการ นักศึกษา นักเรียน หรือหนังสือรับรองจากครูใหญ่ เป็นต้น

ก่อนจะเข้าใช้บริการหอสมุดแห่งชาติ ให้ผู้ใช้บริการนำสิ่งที่ดีไปด้วย เช่น เอกสาร หนังสือ หรือสิ่งอื่น ๆ ฝากไว้ ณ ห้องรับฝากของ นำเข้ามาในหอสมุดแห่งชาติ นอกจากนี้จะได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเสียก่อน นำหนังสือ เอกสาร หรือวัตถุอันมีค่า ตลอดจนทรัพย์สินของทางราชการของหอสมุดแห่งชาติ ออกนอกหอสมุดแห่งชาติ เว้นแต่

จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ และหากผู้ใช้บริการมีความประสงค์ที่จะคัดลอก หรือจัดทำสำเนาเอกสารต่าง ๆ ก็ต้องติดต่อขออนุญาตจากผู้มีอำนาจเสียก่อน ผู้ใช้บริการหอสมุดแห่งชาติจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่หอสมุดแห่งชาติ และถ้ามีความประพฤติไม่เหมาะสมอันก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่น หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เจ้าหน้าที่มีอำนาจเชิญออกนอกหอสมุดแห่งชาติได้ และถ้าการกระทำนั้นเป็นการทำลายทรัพย์สินของหอสมุดแห่งชาติ เจ้าหน้าที่อาจดำเนินคดีตามกฎหมายอีกโสดหนึ่งด้วย

๒๖. การใช้ห้องค้นคว้า

หอสมุดแห่งชาติอนุญาตให้เฉพาะบุคคลต่อไปนี้เข้าใช้หนังสือในห้องค้นคว้า

๑. อาจารย์ในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และครู
๒. นิสิต นักศึกษา ในระดับปริญญาโท หรือชั้นปีที่ ๔
๓. ข้าราชการผู้มาทำการค้นคว้าเพื่อปฏิบัติราชการ
๔. เอกชน ที่มาทำการค้นคว้า วิจัย โดยมีใบรับรองของสภาวิจัยฯ หรือใบรับรองขององค์การต่าง ๆ

เวลาทำการ

เช้า เปิดบริการ ๙.๓๐-๑๒.๐๐ น.

บ่าย เปิดบริการ ๑๓.๐๐-๑๙.๓๐ น.

สถานที่

ให้ใช้หนังสือที่อยู่ในห้องค้นคว้าภายในห้องค้นคว้าเท่านั้น สำหรับหนังสือในห้องสมุดพระมงกุฎเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่นำหนังสือมาให้ใช้ในห้องค้นคว้า ๓๑๒

การติดต่อ

ให้ติดต่อกับบรรณารักษ์ประจำห้องค้นคว้า

คำศัพท์ที่น่ารู้บางคำในพระราชบัญญัติ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

๑. โบราณสถาน หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๒. โบราณวัตถุ หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็
สิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน

จากมนุษย์ หรือจากสัตว์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐาน
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสิ่งประดิษฐ์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์
หรือโบราณคดี

๓. ศิลปวัตถุ หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยมือ และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าใน
ทางศิลปะ

๔. พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
แต่งตั้งให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วย อธิบดีกรมศิลปากร รองอธิบดี
กรมศิลปากร เลขาธิการกรมศิลปากร หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัณฑารักษ์
นักโบราณคดี ศึกษาธิการเขต ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ

บทนิยามศัพท์ : ในเรื่องนี้ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓

บทบัญญัติ : รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๖ และ ๒๗

๒๕๒๓ มาตรา ๒๖ ในมาตรา ๒๖ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา

๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา

๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา

๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา

๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา
๒๕๒๓ มาตรา ๒๗ ในมาตรา ๒๗ วรรค ๒ รัฐมนตรีจะออกกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับ และพระราชกฤษฎีกา

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

1875

